

Tutu yo'o' nduu' ña ni ke'i San Mateo ña ka'án xa'a' Jesús

*Ña yo'o' nduu' kivi' ne ichi' yata' Jesucristo
(Lc. 3:23-38)*

¹ Ña yo'o' nduu' kivi' ne ichi' yata' Jesucristo, ña nduu' si'ani' xika' David, te nduu' tu a si'ani' xika' Abraham.

² Abraham jaan' ni nduu yuva' Isaac, te Isaac jaan' ni nduu yuva' Jacob, te Jacob jaan' ni nduu yuva' Judá, te sakan' tu ñani' ra.

³ Te Judá jaan' ni nduu yuva' Fares xiin' Zara, te Tamar ni nduu si'i' ra. Te Fares jaan' ni nduu yuva' Esrom, te Esrom jaan' ni nduu yuva' Aram.

⁴ Te Aram jaan' ni nduu yuva' Aminadab, te Aminadab jaan' ni nduu yuva' Naasón, te Naasón jaan' ni nduu yuva' Salmón.

⁵ Te Salmón jaan' ni nduu yuva' Booz. Te si'i' Booz ni nduu Rahab, te Booz jaan' ni nduu yuva' Obed. Te si'i' Obed jaan' ni nduu Rut, te Obed jaan' ni nduu yuva' Isaí.

⁶ Te Isaí jaan' ni nduu yuva' rey David, te rey David jaan' ni nduu yuva' Salomón. Te si'i' Salomón jaan' ni nduu ña' si'i' Urías.

⁷ Te Salomón jaan' ni nduu yuva' Roboam, te Roboam jaan' ni nduu yuva' Abías, te Abías jaan' ni nduu yuva' Asa.

⁸ Te Asa jaan' ni nduu yuva' Josafat, te Josafat jaan' ni nduu yuva' Joram, te Joram jaan' ni nduu yuva' Usías.

⁹ Te Usías jaan' ni nduu yuva' Jotám, te Jotám jaan' ni nduu yuva' Acáz, te Acáz jaan' ni nduu yuva' Ezequías.

¹⁰ Te Ezequías jaan' ni nduu yuva' Manasés, te Manasés jaan' ni nduu yuva' Amón, te Amón jaan' ni nduu yuva' Josías.

¹¹ Te Josías jaan' ni nduu yuva' Jeconías, xiin' sakuu' ñani ra, kij' ni tjin te xiin' Babilonia ne ta'an' e', ne Israel, te kuan ndiaka ña'a' ra ñuu jaan'.

¹² Te kij' ndi'i ni xan ndiaka ña'a' ra ñuu Babilonia jaan' ndii, Jeconías jaan' ni nduu yuva' Salatiel, te Salatiel jaan' ni nduu yuva' Zorobabel.

¹³ Te Zorobabel jaan' ni nduu yuva' Abiud, te Abiud jaan' ni nduu yuva' Eliaquím, te Eliaquím jaan' ni nduu yuva' Azor.

¹⁴ Te Azor jaan' ni nduu yuva' Sadoc, te Sadoc jaan' ni nduu yuva' Aquim, te Aquim jaan' ni nduu yuva' Eliud.

¹⁵ Te Eliud jaan' ni nduu yuva' Eleazar, te Eleazar jaan' ni nduu yuva' Matán, te Matán jaan' ni nduu yuva' Jacob.

¹⁶ Te Jacob jaan' ni nduu yuva' José, te ni nduu ii' María. Te María jaan' ni nduu si'i' Jesús, ña nduu' Cristo, ña ni tjanu' Ndiosí sakahú ne yivi'.

¹⁷ Sakan' na kuui', ndee kij' ni tuví Abraham te ndee kij' ni tuví David ndii, uxí kumí' kuu' te ichi' yata' Jesús. Te ndee kij' ni tuví David te ndee ni xan ndiaka te xiin' Babilonia ne ta'an' e' jaan' ndii, uxí kumí' kuu' te ichi' yata' a. Te ndee kij'

n̄i xan ndiaka ra ne jaan' te ndee n̄i tuv̄i Cristo ndii, ux̄i kum̄i' kuu' te ichi' yata' a.

*So'o n̄i xaa a kii' n̄i kaku Jesús
(Lc. 2:1-7)*

¹⁸ So'o n̄i xaa a kii' n̄i kaku Jesucristo. María, si'i' a ndii, xa n̄i tax̄i a' kuento a' te tunda'a' a' xiin' José. Te kii' kuní ka kundiee inga' n̄ia ndii, xa n̄i nakuiso a' sakan' ña Espiritu Santo n̄i x̄ikui'nu ña'a'.

¹⁹ Te xa'a' a ña te xachuun' ndaku nduu' José jaan' ndii, n̄i xanini ra ña nata'vi' ta'an' si'e n̄ia xa'a' a ña n̄i kun̄i ra sakuchani ña'a' ra nuu' ne yivi'.

²⁰ Te kii' xanini ra xa'a' ña jaan' ndii, n̄i xani ra ña n̄i tuv̄i iin ángele, ña xika' nuu' nuu' xto'o e' Ndiosí, nuu' ra. Te n̄i ka'an a xiin' ra ndii:

—José, s̄iani' xika' David, kuän yi'vi un' nat̄iin un' María kunduu ña' si'i un', sakan' ña Espiritu Santo n̄i x̄ikui'nu ña'a' sakan' na n̄i nakuiso a'.

²¹ Ña' jaan' ndii, sakaku' a' iin te kuañu'u si'e a'. Te ch̄indu'u' un' kivi' a Jesús. Kuach̄i ndii ña jaan' sakakú ne ta'an' a nuu' kuach̄i n̄ia —n̄i kach̄i a.

²² Te sakuu' a jaan' n̄i yoo, te xinu ña n̄i ka'an xto'o e' Ndiosí xiin' iin te n̄i ka'an tiakú tu'un a kii' n̄i ka'an ra ndii:

²³ Iin ña' ndu'u' sie ndii nakuiso a', te sakaku' a' iin tiaa si'e a'.

Te ch̄indu'u' n̄ia kivi' a Emanuel.

Sakan' n̄i kach̄i a. Te kivi' a jaan' kuni kach̄i a ndii: Ndiosí yoo xiin' e'.

24 Te kii' nì ndoto José ndii, nì saxinú ra ña nì ka'an chuun' ángele jaan' xiin' ra, sakan' na nì naka ra María, te nì tunda'a' ra xiin' a'.

25 Te nì yoo ij' ra xiin' a' ndee kij' nì sakaku' a' te kuañu'u jaan'. Te nì chindu'u' ra kivi' a, Jesús.

2

Sò'o nì xaa a kij' nì xan koto te xini tuni Jesús

1 Kij' nì xka'ndia ña nì kaku Jesús ñuu Belén, ña kandu'u' ñu'u' Judea, mii' nì xa'ndia chuun' rey Herodes ndii, nì xaa iin tì'vi te xini tuni xa'a' tiuun' ñuu Jerusalén, te nì kiee ndee mii' keta' ñu'u'.

2 Te nì ndatu'un' ra ne ñuu jaan' ndii:

—¿Mii' ndu'u' ña nduu' rey nuu' ndo'ó, ne judío, ña nì kaku? Kuachi ndii nì xini ndu tiuun', ti' nia'á ña xa nì kaku a, nì keta ri' mii' keta' ñu'u'. Te kuaxi koto ka'nu' ña'a' ndu —nì kachi ra.

3 Kij' nì xini sò'o rey Herodes ña nì ka'an te jaan' ndii, nì ndi'ni va nimá ra, te nì ndi'ni tu nimá sakuu' ne ndiee' ñuu Jerusalén.

4 Sakan' na nì nakana ra sakuu' sutu kuu' nuu' xiin' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí, te nì ndatu'un' ña'a' ra mii' kitu' Cristo, ña tjanu' Ndiosí sakakú ne yivi'.

5 Te nì nakuijn te jaan' ndii:

—Ñuu Belén, ña kandu'u' nuu' ñu'u' Judea yo'o', kitu' a. Kuachi ndii sakan' yoso' a mii' nì ke'i iin te nì ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an' ndii:

6 Yo'ó, ñuu Belén, ña kandu'u' nuu' ñu'u' Judea ndii,

süu' iin ñuu nda'vi sò'o nduu' un' nuu' inga ñuu ña ñu'u' nuu' ñu'u' Judea jaan',

sakan' ña nuu' yo'ó kitu' iin te ka'ndia chuun',
te ki'in ichi' nuu' ne nduu' kuenta i, ne Israel.
Sakan' yoso' a —ni kachi ra.

⁷ Sakan' te ni kana siin' Herodes sakuu' te xini
tuní jaan', te ni ndatu'un' ndi'i ña'a' ra amaa
kui'i' ni tuvi tiuun' jaan'.

⁸ Sakan' te ni ti'vi' ña'a' ra ñuu Belén ka'án ra
xiin' te jaan' ndii:

—Kua'an ndo' ikan', te ndatu'un' ndi'i ndo'
xa'a' te lulu jaan'. Te kii' kuni ña'a' ndo' ndii,
ka'an ndo' xiin' i kii' nandiko' ndo', te ku'un koto
ka'nu' tu ña'a' yu'u —ni kachi ra.

⁹ Kii' ndi'i ni xini so'o ra ña ni ka'an rey jaan'
ndii, ni kiej ra kua'an ra. Te tiuun', ti' ni xini
ra mii' keta' ñu'u ndee mii' ni kiej ra ndii, ni'i
ichi' ri' nuu' ra kua'an ri'. Te kii' ni xaa ri' xini'
vi'e mii' kandu'u' te lulu jaan' ndii, ni xikuiin ri'
ikan'.

¹⁰ Te kii' ni xini ra mii' ni xikuiin ri' ndii, va'a
va ni kuni ra.

¹¹ Te kii' ni ko'ni ra vi'e jaan', te ni xini ra te
kuañu'u xiin' María, si'i' te kuañu'u jaan' ndii,
ni xikuita xiti' ra, te ni xaka'nu' ra te kuañu'u
jaan'. Ikan' te ni nunia' ra xatun', tun' ni'i' ra
ni xaa ra, te ni xamani' ña'a' ra ña nduu' oro,
xiin' suxa chú'ma ya'vi va, xiin' suxa xavixín',
ña nani' mirra.

¹² Ndisu ni sakuni' ña'a' Ndiosí xiin' xani ña
nandiko' ra nuu' Herodes, sakan' na ni nandiko'
ra ñuu ra ichi' ña kua'an tuku xaan'.

*S'o'o ni xaa a kii' ni xa'ni' Herodes kua'a' te
kuali'*

¹³ Te kii' ni kiej te xini tuní jaan' kua'an ra ndii,
ni xani José ña ni tuvi iin ángele, ña xika' nuu'

nuu' xto'o e' Ndiosí, nuu' ra, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndokoo un', te na'in un' te lulu, te naka un' si'i' ra, te kunu ndo' ku'un ndo' ndee ñu'u' Egipto. Kundu'u' un' xiin' ña ikan' ndee kij' ka'an tukuu i xiin' un'. Kuachi ndii nanduku' Herodes te lulu ñaa' te ka'ni' ña'a' ra —ni kachi a.

¹⁴ Te ni ndokoo ra, te ni na'in ra te lulu, te ni naka tu ra si'i' te jaan'. Te xa ñuu sakan' ni kiee ña kua'an ña ndee ñu'u' Egipto.

¹⁵ Te ikan' ni ndiee ña ndee ni xi'i Herodes jaan', sakan' te ni xinu ña ni ka'an xto'o e' Ndiosí xiin' te ni ka'an tiakú tu'un a mii' ka'an a ndii: “Ndee ñu'u' Egipto ni kana i tiaa si'e i”, kachi a.

¹⁶ Te kij' ni xini Herodes jaan' ña ni xini xa'an' ña'a' te xini tuni xa'a' tiuun' jaan' ndii, ni nasaa' va ra, sakan' na ni ka'an chuun' ra xiin' te xin' ra, te ku'un ka'ni' ra sakuu' tiaa kuali', te ndiee' ñuu Belén xiin' yatín ñuu jaan', ndee te sakan' ni tui te ndee te kumi' uvi kuiya, sakan' ña ni natava' ra kuenta kivi' ña ni ka'an te xini tuni jaan' xiin' ra xa'a' tiuun'.

¹⁷ Sakan' te ni xinu ña ni ka'an tiakú Jeremías, te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí, kij' ni ka'an ra ndii:

¹⁸ Tiakú kuaa' ne yivi' ñuu Ramá.

Xaku' suchi' ini ña, te xaku' ndii u'vi ña.

Raquel nduu' ña xaku' xa'a' si'e a'.

Ndee iin ne yivi' küvi saki'vi ña'a', sakan' ña ki'in' si'e a' ni xi'i.

Sakan' kachi a.

So'o ni xaa a kij' ni xa'an ne vi'e José ñuu Nazaret

19 Te kij' ni xi'i Herodes ndii, tukū ni ni xani José ña ni tuvi iin ángele, ña xika' nuu' nuu' xto'o e' Ndiosí, nuu' ra kij' ndu'u' ka ra ñu'u' Egipto jaan'.

20 Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndokoo un', te na'in un' te lulu, te naka un' si'i ra, te nandiko' ndo' nuu' ñu'u' Israel. Kuachi ndii xa ni xi'i te ni xika ka'ni' te lulu ñaa' —ni kachi a.

21 Te ni ndokoo José, te ni na'in ra te lulu, te ni naka tu ra si'i te jaan', te ni kiee nja kua'an nu'u nja nuu' ñu'u' Israel.

22 Ndisu kij' ni xini José kuento ña Arquelao nduu' te xa'ndia chuun' nuu' ñu'u' Judea ndii, ni yi'vi ra nandiko' ra ñu'u' jaan', sakan' ña Arquelao jaan' ndii, si'e Herodes nduu' ra. Te tukū ni ni sakuni' Ndiosí José xiin' xani, te ni kiee nja kua'an nja ñu'u' Galilea.

23 Te ni xa'an nja ni ndiee nja iin ñuu ña nani' Nazaret. Ni xaa nja sakan', te ni xinu ña ni ka'an Ndiosí xiin' iin uvī te ni ka'an tiakú tu'un a mii' yoso' ña ka'an ndii: “Kunduū a iin te ni kiee ñuu Nazaret”, kachi a.

3

Sō'o ni xaa a kij' ni sakuchi' Juan ne yivi' kuenta Ndiosí itia Jordán

(Mr. 1:1-8; Lc. 3:1-9,15-17; Jn. 1:19-28)

1 Te kij' sakan' ndii, ni ndeta Juan, te sakuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí, mii' taxin' kaa' nuu' ñu'u' Judea, te ka'an ndoso' ra nuu' ne yivi' ndii:

² —Nama ndo' nimá ndo' xa'a' kuachi ña xaa' ndo', sakan' ña xa kuyatin' kuii ka'ndia chuun' Ndiosí nimá ndo' —ni kachi ra.

³ Te xa'a' Juan jaan' ni saka'an Ndiosí Isaías, te ni ka'an tiakú tu'un a kij' ni ka'an ra xtá'an' ndii:

Tiakú ka'an ti'e' iin tachi' yu'u' mii' taxin' kaa' ndii:

“Ndasava'a ndo' ichi' mii' kixin xto'o e', te ndasandaku tu ndo' a.”

Ni kachi a.

⁴ Toto Juan ndii, xiin' ixi' camello ni kua'a a, te ki'i' iin' toko' ra, te tika xiin' ñuñu' itun' ni xaxi' ra.

⁵ Te ne yivi', ne ndiee' ñuu Jerusalem xiin' nda'a' a, ña ñu'u' nuu' ñu'u' Judea, xiin' ne ndiee' yoso' yatín itia Jordán jaan' ndii, ni xa'an nia mii' iin' Juan jaan' ka'an ndoso' ra te kuni so'o ña'a' nia.

⁶ Te na'má nia kuachi nia, te ni sakuchi' ña'a' ra kuenta Ndiosí itia jaan'.

⁷ Te kij' ni xini Juan jaan' ña kua'a' te fariseo xiin' te saduceo ni ndekuie ikan' te kuchi ra kuenta Ndiosí ndii, ni ka'an Juan jaan' xiin' ra ndii:

—iNdo'ó ndii, ndee naa si'e koq' nduu' ndo'! ¿Yoo ni ka'an xiin' ndo' ña kuvi kaku ndo' nuu' ña sando'o' Ndiosí ndo'ó nuu' ku'un e' sakan' kuiti'?

⁸ Nia'a ndo' xiin' ña va'a ña xaa' ndo' ña xa ni nama xna'a ndo' nimá ndo' xa'a' kuachi, ña ni xaa ndo'.

⁹ Te ka'an ñuñu' ndo' ña sjani' xika' Abraham nduu' ndo', te xiin' ña jaan' kuvi kaku ndo'. Sakan' ña ka'an kaxi' i xiin' ndo' ña kuvi

sananduu' Ndiosí yuu', ña ndiee' kaa', siani' xika' Abraham jaan'.

¹⁰ Ndiosí ndii, xa yoo tu'va a te sando'o' a ne xaa' kuachi' ndee naa yoo tu'va iin te yivi' xiin' yacha te ka'ndia ra itun', tun' koo' nduu' kuun' nda'a', sakan' ña sakuu' tun' koo' nduu' va'a kuun' nda'a' ndii, ka'ndia ra ndee tio'o sakuu' tun' jaan', te ka'mi ra nu'. Sakan' tu saa Ndiosí.

¹¹ Yu'u ndii, sakuchi' i ndo'ó xiin' tikui, te xiin' ña jaan' nia'a ndo' ña ni nama xna'a ndo' nimá ndo' xa'a' kuachi' ña ni xaa ndo'. Ndisu ña kuaxi xata' i ndii, ña koo' chukuu' ka nduu' a te sakan' yu'u. Te yu'u ndii, ni ndee va'a i kunduu te koni' i ndixan' a. Ña jaan' ndii, sakuchi' a ndo'ó kuenta a xiin' ña ndiee' Espíritu Santo, te sakuchi' tu a ndo'ó xiin' ñu'u.

¹² Ña jaan' ndii, xa yoo tu'va a te nata'vi' a ne yivi' naa xaa' te yivi' kii' nativi ra trigo, te tava' ra mi'in' a xiin' ña tiin' ra te kisi' ra a. Trigo va'a ndii, taxaa' ra yaka, te mi'in' a ndii, ka'mi ra nuu' ñu'u ña koo' kivi' nda'vá —ni kachi' Juan xiin' te yivi' jaan'.

*Sq'o ni xaa a kii' ni chichi' tu Jesús itia Jordán
(Mr. 1:9-11; Lc. 3:21-22)*

¹³ Te kii' sakan' ndii, ni keta Jesús ñu'u' Galilea, te ni xaa a itia Jordán te sakuchi' ña'a' Juan kuenta Ndiosí.

¹⁴ Ndisu ña nuu' ndii, ni kunj Juan sakuchi' ña'a' ra, sakan' na ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Yu'u kuní a kuchi' kuenta Ndiosí saa yo'ó, tákui'e. Sakan' na kuii', ¿ndichun na kuaxi yo'ó nuu' yu'u te kuchi' un' saa i? —ni kachi' ra.

¹⁵ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Taxi un' ña saxinú e' ña yo' o' vitin, sakan' ña kuní a saxinu e' sakuu' ña ka'án chuun' Ndiosí —ñi kachi a.

Te ñi nakujin yu' u' ra.

¹⁶ Te ndi' i so' o ñi chichi Jesús i kan', te ñi keta a tikui. I kan' te ñi nunia' ndivi', te ñi xini a nuu' Espiritu Ndiosí, naa kaa' paloma kaa' a, te ñi ndoo a xiin' a.

¹⁷ Sakan' te ñi ka' an iin tachi' yu' u' ndee ndivi' ndii:

—Ña ñaa' nduu' si'e mani' i, te va'a va kuni i xini ña' a' i —ñi kachi Ndiosí.

4

So' o ñi xaa a kii' ñi kuni ña ndiva' a sanama' a Jesús nuu' kuachi

(Mr. 1:12-13; Lc. 4:1-13)

¹ Ndi' i jaan', te ñi naka Espiritu jaan' Jesús te kua' an a mii' taxin' kaa' te koto kua' a ña' a' ña ndiva' a.

² Te ñi xika nditia Jesús uvi xiko kivi' xiin' uvi xiko ñuu i kan'. Te sakan' vi' ñi xi' i a soko.

³ Te ñi kuyatin ña ndiva' a, ña xito' kua' a jaan', mii' iin' Jesús. Te ñi ka' an a ndii:

—Naa' ndixa xna' a si'e Ndiosí nduu' un' ndii, ka' an chuun' un' xiin' yuu' ñaa' te nanduu a xita' va' a, te kuxi un' —ñi kachi a.

⁴ Te ñi nakujin Jesús nuu' ña jaan' ndii:

—Yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka' an a ndii: “Süu' xita' va' a kujti' kuní nuu' ne yivi' te kutiaku ña, süu' jaan' ndii kuní tu a sakuu' tu' un' ña kiee' yu' u' Ndiosí te kutiaku xna' a ña”, kachi a —ñi kachi Jesús.

⁵ Sakan' te ni naka ña ndiva'a jaan' Jesús, te kua'an a xiin' a ñuu su'un Jerusalén. Te ni sakaan' a Jesús xini' yukun' ka'nu' mii' sukun ka.

⁶ Te ni ka'an a xiin' Jesús ndii:

—Naa' ndixa xna'a si'e Ndiosí nduu' un' ndii, sanama' xiin' mii' un' ndee ndienü. Kuachj ndii yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii:

Ka'an chuun' Ndiosí xiin' ángele,
ña xika' nuu' nuu' a, te koto a yo'ó.

Te tjin ña jaan' nda'a' un' te nāma un' ndee ñu'u',
te tüxu'ví xa'a' un' saa yuu'.

Sakan' kachi a —ni kachj ña ndiva'a jaan' xiin' Jesús.

⁷ Te ni nakujin Jesús nuu' a ndii:

—Yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: “Koto kua'a ndo' xto'o ndo' Ndiosí”, kachi a —ni kachj a.

⁸ Te so'o' ndi'i', te ni naka tukuu ña'a' ña ndiva'a, te kua'an a xiin' a jin iku' sukun va. Te ikan' ni sania'á ña'a' ña ndiva'a jaan' sakuu' ñuu kanii' jin yivi', xiin' sakuu' ña vika' ñuu jaan'.

⁹ Te ni ka'an a xiin' Jesús ndii:

—Sakuu' ña ka'a taxj i nda'a' yo'ó naa' kujin xiti' un' nuu' i te koto ka'nu' un' yu'u —ni kachj a.

¹⁰ Te ni ka'an Jesús ndii:

—Kua'an, ña ndiva'a, sakan' ña yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: “Xto'o ndo' Ndiosí kuiti' saka'nu' ndo', te nuu' ña jaan' kuiti' kaka nuu' ndo'”, kachi a —ni kachj a.

¹¹ Sakan' te ni keta ña ndiva'a jaan' kua'an a, te ni ndekuie ángele ikan', te ni xika nuu a nuu' Jesús.

Sə'ə n̄i xaq̄ a kii' n̄i xə'a' Jesús ka'án ndosə' a nuu' ne ndiee' ñu'u' Galilea

(Mr. 1:14-20; Lc. 4:14-15; 5:1-11; 6:17-19)

¹² Tə kii' n̄i x̄in̄i Jesús kuento ña naá Juan v̄i'e kaa ndii, n̄i n̄and̄iko' a ñu'u' Galilea.

¹³ Tə n̄i k̄et̄a a ñuu a Nazaret, tə kua'an a kundu'u' a ñuu Capernaum, ña kandu'u' yu'u' m̄inj̄i ka'nu' yaṭin ñu'u' Zabulón xiin' ñu'u' Neftalí.

¹⁴ N̄i xaa a sakan', tə n̄i xin̄u ña n̄i ka'an Isaías, tə n̄i ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an', kii' n̄i ka'an ra ndii:

¹⁵ Ñu'u' Zabulón xiin' ñu'u' Neftalí,
ñā ñu'u' yaṭin yu'u' m̄inj̄i ka'nu' tuk̄u ta'vi' it̄ia
Jordán,
ñu'u' ñuu jaan' nuu' ñu'u' Galilea, mii' ndiee' ne
tuku'.

¹⁶ Ne xika' iin yaví nuu' Ndiosí nduu' ne ndiee'
ikan',
ndisu v̄it̄in ndii, xā n̄i x̄in̄i n̄ia iin ñu'u' ndatun'
vā.

Tee' ndee n̄i xika' iin yaví n̄ia, tə ne xā yoo kuv̄i
n̄i nduu' n̄ia ndii,

n̄i yi'e ñu'u' ndatun' vā jaan' nuu' n̄ia.

Sakan' n̄i k̄e'j̄i ra.

¹⁷ Tə ndee kii' sakan' n̄i xə'a' Jesús ka'án ndosə' a nuu' ne yivi' ndii:

—N̄amā ndo' nimá ndo' xa'a' kuach̄i ña xaa'
ndo', sakan' ña xā kuyatin' kuui k̄a'nd̄ia chuun'
Ndiosí nimá ndo' —kachi a.

Sə'ə n̄i xaq̄ a kii' n̄i k̄an̄a Jesús k̄umi' ta'an tə yivi' tə kunduu' rā ndə'a' xa'a' a

(Mr. 1:16-20; Lc. 5:1-11)

18 Te kii' xika' Jesús yu'u' m̄inj Galilea ndii, n̄j x̄inj a uvi' ta'an te tava' tiaka'. Iin ra nani' Simón, te nani' tu ra Pedro, te inga ra nani' Andrés. Te jaan' ndii, ñani ra kuni ta'an' ra. Te skó'ni' ra ñunu' ra tix̄in tikui m̄inj jaan'.

19 Te n̄j ka'an a xiin' ra ndii:

—N̄ja'a ndo', te kundikun ndo' ichi' i, te sania'á i ndo'ó tava' ndo' ne yivi' nuu' kuach̄i n̄ja te kundikun n̄ja yu'u' —n̄j kach̄i a.

20 Xaka'an e' te n̄j nakoo ra ñunu' ra, te n̄j x̄ikundikun ra Jesús.

21 Te kii' n̄j ya'a a ndoso' ka ndii, n̄j x̄inj a uvi' ta'an ka te yivi'. Te jaan' ndii, ñani ra kuni ta'an' ra. Iin ra nani' Jacobo, te inga ra nani' Juan. Te uvi' saa' te jaan' nduu' si'e Zebedeo. Te jaan' ndii, ndiee' ra xiin' yuva' ra jaan' tix̄in tundoo' ra na'ma' ra ñunu' ra. Te n̄j kana ña'a' a,

22 te xaka'an e' te n̄j nakoo ra yuva' ra xiin' tundoo', te n̄j x̄ikundikun ña'a' ra.

*Sq'o n̄j xaa a kii' n̄j sanda'a Jesús kua'a' ne yivi'
(Lc. 6:17-19)*

23 Te n̄j x̄inu'n̄j Jesús kanii' nuu' ñu'u' Galilea sania'á a ichi' Ndiosí tix̄in v̄i'e mii' nakayá ne ñuu' jaan', te ka'an ndoso' a tu'un va'a xa'a' saa kuni Ndiosí ka'ndia chuun' a nimá e', te sanda'a tu a sakuu' nuu' kui'e xiin' ña xini u'v̄i ne yivi', ne ndiee' jaan'.

24 Xa'a' a jaan' na n̄j kiku kuento xa'a' a kanii' nuu' ñu'u' Siria. Te n̄j kix̄in ndiaka ne yivi' sakuu' nuu' ne kuni kuv̄i, ne ndo'o' ndee ka nuu' kui'e, mii' iin' Jesús, naa kuu' ne kumi' kui'e ña u'v̄i va, xiin' ne ñu'u' ña ndiva'a nimá, xiin' ne

kumi' kui'e ña xa'ni' i'i', xiin' ne küvi kaka, te ni sanda'a ña'a' a.

²⁵ Te kua'a' koo' chukuu' ne yivi' ndikún xata' a, naa kuu' ne Galilea, xiin' ne ndiee' ñu'u' Decápolis, xiin' ne ndiee' ñu'u' Jerusalén, xiin' nda'a' a ña ñu'u' nuu' ñu'u' Judea, xiin' ne ni kjeë tukü ta'vi' itja Jordán.

5

Ña yo'o' sania'á Jesús xini' iin tindu' (Lc. 6:20-23)

¹ Te kij' ni xini Jesús ne yivi' kua'a' koo' chukuu' jaan' ndii, ni kaa a iin tindu', te ni xikundu'u' a ikan'. Te ni kuyatın te nda'a' xa'a' a nuu' a.

² Te ni xa'a' sania'á ña'a' a ka'án a ndii:

³ —Sañu'u' va Ndiosí ne nda'vi kuu' nimá nuu' a, sakan' ña xa'ndia chuun' a nimá ña.

⁴ 'Sañu'u' va Ndiosí ne suchi' ini, sakan' ña saki'vi ña'a' a.

⁵ 'Sañu'u' va Ndiosí ne maso, sakan' ña natijn ña ñu'u' iin yivi' yo'o' kunduü ña'a' ña.

⁶ 'Sañu'u' va Ndiosí ne kuní va ña koq ña ndaku iin yivi' ndee naa xaa' a kij' xi'í va e' soko te ichí va tu ini e', sakan' ña sanda'ni ña'a' a xiin' ña ndaku.

⁷ 'Sañu'u' va Ndiosí ne kuvita ini xa'a' ne yivi', sakan' ña kuvita tu ini ña jaan' xa'a' ña.

⁸ 'Sañu'u' va Ndiosí ne yaa nimá nuu' a, sakan' ña kunj nuu' ña'a' ña.

⁹ 'Sañu'u' va Ndiosí ne chindiee' ne yivi' te kundiee manj' ña, sakan' ña kunani' ña si'e a.

10 'Sañu'u' va Ndiosí ne mji' kuu' ne yivi' xiin' xa'a' a ña xachuun' ndaku ña, sakan' ña xa'ndia chuun' a nimá ña.

11 'Sañu'u' va Ndiosí ndo'ó kij' ka'án kinj' ne yivi' xiin' ndo', te mji' kuu' ña xiin' ndo', te ka'án ña sakuu' nuu' ña ña'a xiin' tun vixi xa'a' ndo' xa'a' a ña ndikún ndo' ichi' yu'u.

12 Va'a na va'a kuni ndo', sakan' ña jin ña va'a koo' chukuu' natjin ndo' nda'a' Ndiosí ndivi'. Kuachi ndii jin kachi ni sando'o' ne yivi' te ni ka'an tiakú tu'un a xta'an'.

Yo'o' ka'án Jesús ña ne ndikún ichi' a ndii, nduu' ña ndee naa jin' xii' ñu'u
(Mr. 9:50; Lc. 14:34-35)

13 'Ndo'ó ndii, nduu' ndo' ndee naa jin' jin yivi' yo'o', ndisu naa' tivi' jin' jaan' ndii, küvi ka ndasava'a e'. Sakan' na kuii' va'a xachi' ka a kaxi' e', süu' jaan' ndii ndee katia kuiti' e' e, te kuain ndoso' ne yivi' a.

14 'Ndo'ó ndii, nduu' ndo' ndee naa ñu'u nuu' ne yivi' jin yivi'. Sakan' ña nduu' ndo' ndee naa jin ñuu ña kandu'u' xini' jin iku', ña küvi kandu'u' si'e.

15 Ndee jin ne yivi' näkun' kaa tuún, te kanj' ña a tixin jin xatun', süu' jaan' ndii nakun' ña a, te xani' ña a mii' sukun te tui' nuu' ne ndiee' tixin vi'e.

16 Nii' sakan' tu' kuní a kotuun ña va'a ña xaa' ndo'ó nuu' ne yivi' te kunj' ña a, te saka'nu' ña Ndiosí, yuva' e', ña ndu'u' ndivi'.

Yo'o' sania'a Jesús xa'a' saq ka'án tu'un ndei' Ndiosí

17 'Kān̄inj̄i ndo' naa' kuax̄i i te san̄undia'á i tu'un ndei' Ndiosí, n̄i ndee ñ̄a n̄i ka'an te n̄i ka'an tiakú tu'un a. Kuax̄i i te san̄undia'á i ñ̄a jaan', süu' jaan' ndii kuax̄i i te sax̄inu i sakuu' ñ̄a ka'an a.

18 Ñ̄a ndaku ka'an i xiin' ndo' ñ̄a, ñ̄a kandu'u' ka nd̄ivi' xiin' ñ̄u'u' iin yivi' ndii, ndee iin yu'u' te ndee iin letra lulu tu'un ndei' jaan' ndõñu'u' ndee skachi' xin̄u sakuu' a.

19 Sakan' na kuii' yoo ka xka'ndiá ñ̄a ka'an tu'un ndei' jaan' ndii, tee' ndee ñ̄a sie kuj̄ti' nduu' a, te nii' sakan' sania'á n̄ia ne yivi' ndii, sie kuj̄ti' kond̄ia ya'vi' n̄ia tein ne xa'ndia chuun' Ndiosí nimá. Ndisu yoo ka xaa' ñ̄a ka'an chuun' tu'un ndei' jaan', te nii' sakan' sania'á n̄ia ne yivi' ndii, ne ka'nu' nduu' n̄ia tein ne xa'ndia chuun' Ndiosí nimá.

20 Sakan' na kuii' ka'an i xiin' ndo' ndii, kōo' kivi' kund̄uu ndo' kuenta ne ka'nd̄ia chuun' Ndiosí nimá naa' x̄achuun' ndaku ka ndo' nuu' a te sakan' te fariseo xiin' te sania'á tu'un ndei' jaan'.

Yo'o' sania'á Jesús ñ̄a v̄a' a n̄asaq' e' kun̄i e' ñ̄anj̄i ta'an' e'
(Lc. 12:57-59)

21 'Xa n̄i xin̄i so'o ndo' ñ̄a n̄i ka'an Ndiosí xiin' ne xi' yata' e' xta'an' ndii: "Kā'n̄i' ta'an' ndo', te yoo ka xa'n̄i' ne yivi' ndii, kuní a n̄acha'vi n̄ia xa'a' ñ̄a jaan'", kachi a.

22 Ndisu yu'u ka'an xiin' ndo' ñ̄a yoo ka nduu' ne xi'é xini ñ̄anj̄i ta'an' n̄ia ndii, kuní a n̄acha'vi n̄ia xa'a' ñ̄a jaan'. Te yoo ka ka'an: "Ne küu' kaxi' nduu' un'", xiin' ñ̄anj̄i ta'an' n̄ia ndii, kuní a n̄acha'vi n̄ia xa'a' ñ̄a jaan' nuu' te xa'ndia chuun'

nuu' ñuu. Te yoo ka ka'an: "Ne kuäsa' kuní xachi' nduu' un'", xiin' ñañi ta'an' ña ndii, koõ ña tundo'o' vi'e ndiaya' mii' xixí ñu'u.

23 'Sakan' na kuii' yoo ka nduu' ndo'ó, naa' kua'an nasoko' ndo' jin ña'a nuu' Ndiosí, te sava ni ikan' naka'an' ndo' ña yoo ndo' ña maní' xiin' ta'an' ndo' ndii,

24 nakoo ndo' ña jaan' ikan', te ku'un nakoo ndo' ña maní' xiin' ta'an' ndo' jaan', te sakan' vi' nandiko' ndo' te nasoko' ndo' ña jaan' nuu' Ndiosí.

25 Numi' ndo' te nakoo ndo' ña maní' xiin' jin ne chindu'u' kuachi' xa'a' ndo' kii' kua'an ndo' ichi' xiin' ña, saa' jin kii' ku'un ndiakä ña ndo'ó nuu' te xa'nú kuachi, te sanakua'a te jaan' ndo'ó nda'a' te xito' vi'e kaä, te ko'ni te jaan' ndo'ó vi'e kaä jaan'.

26 Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, köo' kivi' ketä ndo' ikan' ndee nacha'vi ndo' sakuu' ña kuní a cha'vi ndo'.

Yo'o' sania'a Jesús ña vä'a koõ musa e'

27 'Xa ni xini so'o tu ndo' ña ni ka'an chuun' Ndiosí ndii: "Kümi' ndo' musa ndo'", kachi a.

28 Ndisu ka'an tu yu'u xiin' ndo' ña yoo ka xito' ndi'e' jin ña'a, te ka'an ndiëe' nimá ra kandu'u' ra xiin' a' ndii, xa ni xaä ra kuachi xiin' a' nuu' Ndiosí xiin' nimá ra.

29 'Sakan' na kuii', naa' xiin' nduchi' nuu' kuä'a ndo' xaa' ndo' kuachi ndii, xta'ni' ndo' a, te skana' ndo' a. Kuachi ndii ndee chaa' ka naa' ndoñu'u' jin nduchi' nuu' ndo' te sakan' ña sko'ni' jin kanii' ndo' vi'e ndiaya'.

30 Te naa' xiin' nda'a' kuä'a ndo' xaa' ndo' kuachi ndii, ka'ndia ndo' a, te skana' ndo' a.

Kuach̄i ndii ndeē chaa' ka naa' ndoñu'u' iin nda'a' ndo', te sakan' ña sko'ni' iin kanii' ndo' vi'e ndiaya'.

Yo'o' sania'á Jesús ña vä'a nata'vi' ta'an' te yivi' xiin' ña' si'i' ra

(Mt. 19:9; Mr. 10:11-12; Lc. 16:18)

³¹ 'Te ni ka'an chuun' tu Ndiosí ndii: "Yōo ka kuni nata'vi' ta'an' xiin' ña' si'i' ra ndii, kuni a ña taxi ra iin tutu nda'a' a', ña ka'an ña xa ni nakōo ña'a' ra", kachi a.

³² Ndisu ka'an yu'u xiin' ndo' ña yōo ka nata'vi' ta'an' xiin' ña' si'i' ra naa' süu' xa'a' a ña ni kandu'u' a' xiin' inga te yivi' nduu' a ndii, ii' a' jaan' xaa' sakan' te xaa' a' kuach̄i jaan' xiin' inga te yivi'. Te yōo ka tunda'á' xiin' ña' jaan' ndii, xaa' tu ra kuach̄i xiin' ña' jaan' nuu' Ndiosí.

Yo'o' sania'á Jesús ña vä'a tiin ndiaa e' Ndiosí kii' taxi e' kuento e'

³³ 'Xa ni xini so'o tu ndo' ña ni ka'an Ndiosí xiin' te xii' yata' e' ndii: "Taxi saka ndo' kuento ndo' nuu' xto'o e' Ndiosí, süu' jaan' ndii saxinu' ndo' sakuu' ña ni ka'an ndo' jaan'", kachi a.

³⁴ Ndisu ka'an yu'u xiin' ndo' ña tiin ndiaa ndo' Ndiosí kii' taxi' ndo' kuento ndo'. Ni ndeē tiin ndiaa tu ndo' ndivi', sakan' ña ikan' xa'ndia chuun' Ndiosí.

³⁵ Te sakan' tu tiin ndiaa ndo' ñu'u' iin yivi', sakan' ña mii' ita' xa'a' Ndiosí nduu' a, te tiin ndiaa tu ndo' ñuu' Jerusalén, sakan' ña ñuu' mii' xa'ndia chuun' Ndiosí, ña nduu' Rey kuu' nuu', nduu' a.

36 Te n̄i ndee t̄iin nd̄iaa tu ndo' x̄ini' ndo', sakan' ña k̄uvi ndasayaa ndo' ndee īin ixi' x̄ini' ndo', n̄i ndee k̄uvi tu ndasandiaa' ndo' a.

37 Te kij' taxi' ndo' kuento ndo' ña saa ndo' īin ña'a ndii, ka'an kūiti' ndo' ndii: "Uun, saa i ña jaan'", uun "Ü'ün', s̄aa i ña jaan'." Te naa' ka'an ka ndo' inga ña'a ndii, ña nd̄iva'a saka'an ndo'ó.

Yo'o' sania'á Jesús ña s̄an̄andiko' e' ña n̄ia'a ña xaa' ne yivi' xiin' e'

(Lc. 6:27-36)

38 'Xa n̄i x̄ini so'ó tu ndo' ña n̄i ka'an chuun' Ndiosí ndii: "Naa' n̄i x̄ta'ni' yoo ka īin nd̄uchi' nuu' ndo' ndii, x̄ta'ni' tu ndo'ó īin nd̄uchi' nuu' n̄ia, te naa' n̄i x̄ta'ni' yoo ka īin nu'u ndo' ndii, x̄ta'ni' tu ndo'ó īin nu'u n̄ia", kachi a.

39 Ndisu ka'an yu'u xiin' ndo' ña s̄an̄andiko' ndo' ña n̄ia'a ña xaa' ne yivi' xiin' ndo', süu' jaan' ndii, naa' yoo ka sa'ndia' nuu' kūa'a ndo' ndii, tax̄i tu ndo' tūku ta'vi' nuu' ndo' sa'ndia' n̄ia.

40 Te naa' chindu'u' īin ne yivi' kūachi xa'a' īin ndo'ó nuu' kuesí, ña kuni tu'un n̄ia nd̄ini' ndo' ndii, tax̄i tu ndo' na na'in n̄ia toto tití ndo'.

41 Te naa' yoo ka tiin' u'vi' ndo'ó, te kūiso ndo' ña'a n̄ia ku'un ndo' xiin' n̄ia īin mií metro ndii, ku'un ndo' uvi' mií metro xiin' a.

42 Yoo ka nduu' ne xikán ña'a nuu' ndo' ndii, tax̄i ndo' a nd̄a'a' n̄ia. Te yoo ka nduu' ne kuni tax̄i ña'a nuu' ndo' ndii, n̄and̄iko' ni'i' ndo' xata' ndo' nuu' n̄ia, süu' jaan' ndii satatu ña'a' ndo'.

Yo'o' sania'á Jesús ña kuní a k̄undan̄i e' ne ndasi' yoo'

(Lc. 6:27-28,32-36)

43 'Xa ni xini so'q tu ndo' ña ka'an ra ndii: "Kundanĭ ndo' ne yivi' xiin' ndo', te kundasi' ndo' ne ndasi' ta'an' xiin' ndo'", kachi ra.

44 Ndisu ka'an yu'u xiin' ndo' ña kundani' ndo' ne ndasi' ndo'ó, te ka'an va'a ndo' xiin' ne sanacha'an' ndo'ó, te saa ndo' ña va'a xa'a' ne xi'é xini ndo'ó, te ka'an ndo' xiin' Ndiosi xa'a' ne mji' kuu' xiin' ndo' xiin' xa'a' ne sando'o' ndo'ó.

45 Sakan' saa ndo', te nia'a ndo' ña nduu' ndo' si'e Ndiosí, yuva' e', ña ndu'u' ndivi', ña xaa' sakan' te nandii' nuu' ne nja'a xiin' nuu' ne va'a. Te sakuun' tu a savi' nuu' ne xaa' ña ndaku xiin' nuu' ne xaa' a.

46 Kuachĭ ndii, naa' kundani' ndo' ne yivi' ne kundani' ndo'ó kuitĭ' ndii, kōo' ña va'a natĭin ndo' xa'a' ña jaan', sakan' ña ndee te kendiaa' ya'vi' xa'a' ñuu Roma kundani' ne kundani' ña'a' kuitĭ'.

47 Te naa' nakuatu' ndo' ñani ta'an' kuitĭ' ndo' ndii, kōo' ña va'a ka xaa' ndo' te sakan' tukū ne yivi', sakan' ña ndee ne xini yoo Ndiosí xaa' sakan'.

48 Sakan' na kuii' kuní a kaka ndaku ndo' xiin' sakuu' ña xaa' ndo' ndee naa xaa' yuva' e' Ndiosí, ña ndu'u' ndivi'.

6

Yo'o' sania'á Jesús saa kuní a chindiee' e' ne nda'vi kuu'

1 'Sāa ndo' ña va'a nuu' ne yivi' te ka'an va'a nja xa'a' ndo', sakan' ña naa' saa ndo' sakan' ndii, kōo' ndee ĩin ña va'a natĭin ndo' nda'a' yuva' e' Ndiosí, ña ndu'u' ndivi'.

2 Te kii' taxĭ ndo' limuxtan ndii, tāxi ndo' tĭvi te yivi' ndachuun' tun' nichĭ' nuu' ndo' ndee naa

xaa' te xasuvi' xiin' mii' vi'e mii' nakayá e', xiin' ya'ya te koto ka'nu' ña'a' ne yivi'. Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ña xa ni natiin te jaan' ya'vi ra xa'a' ña jaan'.

³ Ndisu kij' taxi ndo'ó limuxtan ndii, na künj nda'a itin ndo' ña xaa' nda'a' kua'a ndo'.

⁴ Sakan' te ña taxi' ndo' jaan' ndii, koq si'e a, te Ndiosí, ña xiní ña xaa' si'e e', nacha'vi tuvi' ndo'ó.

*Yo'o' sania'á Jesús saq ka'an e' xiin' Ndiosí
(Lc. 11:2-4)*

⁵ Kij' ka'an ndo' xiin' Ndiosí ndii, sää ndo' naa xaa' te xasuvi' xiin' mji', sakan' ña te jaan' ndii, xtanj ra kujta ndichj ra, te ka'an ra xiin' Ndiosí vi'e mii' nakayá e' xiin' xiki' ya'ya te künj ña'a' ne yivi'. Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ña xa ni natiin te jaan' ya'vi ra xa'a' ña jaan'.

⁶ Ndisu ndo'ó, kij' ka'an ndo' xiin' Ndiosí ndii, ndi'vi ndo' vi'e ndo', te ndasi ndo' yi'e', te ka'an ndo' xiin' yuva' e', ña xiní ña yoo si'e. Te Ndiosí, ña xini ña xaa' si'e e', nacha'vi tuvi' ndo'ó.

⁷ Te kij' ka'an ndo' xiin' Ndiosí ndii, süu' xa jin ndaa' kujti' yu'u' ka'an te ka'an ndo' ndee naa xaa' ne xiní yoo Ndiosí. Sakan' ña xanini ne jaan' ña künj so'o a ña ka'an nja jaan' xa'a' a ña kua'a' kuento ka'an nja xiin' a.

⁸ Sakan' na kuii' sää ndo' naa xaa' ne yivi' jaan'. Kuachj ndii, ña künj ka' ka'an ndo' xiin' yuva' e' ndii, xa xiní a ndee ña künj nuu' ndo'.

⁹ Ndo'ó ndii, so'o ka'an ndo' xiin' Ndiosí:
Yuva' ndu, ña ndu'u' ndivi',
na tijn ka'nu' sakuu' ne yivi' kivi' un'.

¹⁰ Te na kixin un' te ka'ndia chuun' un' nimá ndu.

Te na saa un' ña ka'án nimá un' iin yivi' yo'o' saa
nií' xaa' un' ña jaan' ndivi'.

11 Te i'in kivi' kua'an taxí un' ña xaxi', ña kuní
nuu' ndu.

12 Te na koq ka'nu' iní un' xa'a' kuachí ndu ndee
naa xaa' ndu'u yoo ka'nu' iní ndu xa'a' ne
xaa' ña vä'a xiin' ndu.

13 Te täxi un' koto ku'a' tundo'o' ndu te koyo
ndu nuu' kuachí, süu' jaan' ndii sakakú
un' ndu nuu' ña ndiva'a.

Sakan' ña yo'ó nduu' ña xa'ndia chuun' kuu'
nuu',

te yo'ó tu nduu' ña kumi' sakuu' ña ndiee',

te yo'ó tu xata'an tjin ka'nu' ne yivi' ndee ndi'i'
ni kivi'.

Sakan' na kunduu a.

14 'Sakan' ña naa' yoo ka'nu' iní ndo' xa'a' ne
xaa' ña vä'a xiin' ndo' ndii, koq ka'nu' tu iní
Ndiosí, yuva' e', ña ndu'u' ndivi', xa'a' ndo'.

15 Ndisu naa' yöo ka'nu' iní ndo' xa'a' ne yivi',
ne xaa' ña vä'a xiin' ndo' ndii, köo' ka'nu' tu iní
Ndiosí, yuva' e' jaan', xa'a' ndo'.

Yo'o' sania'á Jesús saa kuní a koq nditja e'

16 'Kij' yoo nditja ndo' ndii, koto tama ndo' naa
xaa' te xasuvi' xiin' mji'. Te jaan' ndii, nda'vi va
xto'ni' ra kij' yoo nditja ra te nia'a ra ña xaa' ra
ña jaan'. Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ña xa ni
natjin te jaan' ya'vi ra xa'a' ña jaan'.

17 Ndisu ndo'ó, kij' koq nditja ndo' ndii, kakin
ndo' xa'an xini' ndo', te natja ndo' nuu' ndo',

18 te küni ne yivi' ña yoo nditja ndo', süu' jaan'
ndii Ndiosí, yuva' e', ña küvi küni e', ña xini ña
xaa' si'e e', nacha'vi tuvi' ndo'ó.

Yo'o' sania'á Jesús ña va'a ka taxa'a e' ña vika' e' ndivi'

(Lc. 12:33-34)

¹⁹ 'Täxa'a ndo' ña vika' ndo' iin yivi' yo'o' mii' sandoñu'u' ña'a' ndiki'ndi' xiin' kuxi, mii' kuvi tu ki'vi te kui'na' te sakui'na' ra ña jaan'.

²⁰ Va'a ka taxa'a ndo' ña vika' ndo' jaan' ndivi' mii' sandoñu'u' ña'a' ndiki'ndi' xiin' kuxi, mii' küvi tu ki'vi te kui'na' te sakui'na' ra a.

²¹ Kuachi ndii, mii' ndiee' ña ndioo' ini ndo' xa'a' ndii, ikan' tu koq nimá ndo'.

Yo'o' sania'á Jesús ña nduu' nduchi' nuu' e' ndee naa ñu'u'

(Lc. 11:33-36)

²² 'Nduchi' nuu' e' ndii, ndee naa ka tuún xa'a' ñu'u' nde'i e' nduu' a. Sakan' na kuii' naa' yoo va'a nduchi' nuu' e' ndii, chitu' ñu'u' nde'i e' xiin' ñu'u, ña taxi' Ndiosí.

²³ Ndisu naa' yoo va'a a ndii, kanii' ñu'u' nde'i e' yoo iin' yavi. Sakan' na kuii' naa' kuasa' xachi' yi'é ñu'u jaan' ñu'u' nde'i e' ndii, ya'a iin yavi a.

Yo'o' sania'á Jesús ña vä'a ndioo' ini e' xa'a' ña vika'

(Lc. 16:13)

²⁴ 'Ndee iin ne yivi' küvi kaka nuu nuu' uvi ta'an xt'o'. Kuachi ndii kundasi' nia iin ra, te kundani nia inga ra, uun ko'o'ni nia yu'u' iin ra, te saa nia kuenta kuu' inga ra. Xa'a' a jaan' na küvi kaka nuu ndo' nuu' Ndiosí te kaka nuu tu ndo' nuu' ña vika' ndo'.

Yo'o' sania'á Jesús ña vä'a kundi'ni e' xa'a' ña kuní nuu' e' te kutiaku e'

(Lc. 12:22-31)

25 'Sakan' na ka'án i xiin' ndo' ña kündi'ni ndo' xa'a' ña kaxi' ndo' uun ña ko' o ndo' te kutiakü ndo', ni ndee xa'a' toto ña kuní kui'nu ndo'. Kuachj ndii yoo ña ka'nu' ka xa'a' kivi' ñuu e' te sakan' ña xaxi' e', te yoo ña ka'nu' ka xa'a' ñu'u' nde'i e' te sakan' toto ña ni'nu' e'.

26 Chuun xa'a' va ndo' saa xaa' saa ti' ta'nu' ndivi'. Ti' jaan' ndii, chi'i' ri', te nakaya ri' ña savi', te taxa'a' tu ri' a yaka. Ndisu yuva' e' Ndiosí, ña ndu'u' ndivi', xamaní' ña'a'. Te ndiaa ya'vi' ya'a ka ndo'ó te sakan' ti' jaan'.

27 Ndo'ó, ne ndi'ni xava'a ndii, küvi ndasasukun xiin' mii' ka ndo' ni ndee iin kondo nda'a'.

28 ¿Ndichun na ndi'ni ndo' xa'a' toto ndo'? Chuun xa'a' ndo' saa xa'nu' ita lirio. Ita jaan' ndii, xachuun' a, te künu' a toto.

29 Ndisu ka'án i xiin' ndo' ña ni ndee rey Salomón ni ni'nu' toto ndatun' va ndee naa ndatun' ita jaan', tee' ndee te vika' xava'a ni nduu ra.

30 Naa' sakan' xandatun' Ndiosí ita ña yoo xa'a' ku'u, ña ita' vitin, te tiaan xixi' a nuu' ñu'u ndii, saa ka vi' tu ndo'ó, taxí a ña va'a ka nda'a' ndo', tee' ndee sie va ini' ndo' xini ña'a' ndo'.

31 Xa'a' a jaan' na kündi'ni ndo' ka'án xiin' ta'an' ndo' ndii: “¿Yoo nduu' a kaxi' e', uun yoo nduu' a ko' o e', uun ndee toto kui'nu e'?”

32 Kuachj ndii sakuu' ña jaan' xika' nduku' ne xini yoo Ndiosí. Ndisu ndo'ó ndii, xa xini yuva' e' Ndiosí, ña ndu'u' ndivi', ña kuní sakuu' ña jaan' nuu' ndo'.

33 Sakan' na kuu' ndee chaa' ka xi'na nduku' ndo' ña ka'ndia chuun' Ndiosí nimá ndo' xiin' ña

sachuun' ndaku ndo' nuu' a, te taxí tū a sakuu' ña jaan' nda'a' ndo'.

³⁴ Xa'a' a jaan' na kundi'ni ndo' xa'a' ña xka'ndia tiaan. Kuachi ndii xa yoo ña kundi'ni ndo' xa'a' tiaan. Sakan' ña i'in kivi' ndii, xa yoo, xa yoo ña ndi'ni e' xa'a' xiin' a.

7

Yo'o' sania'á Jesús ña vä'a natava' e' kuenta kuu' ne yivi'

(Lc. 6:37-38,41-42)

¹ 'Nätava' ndo' kuenta kuu' ne yivi', te nätava' tū Ndiosí kuenta kuu' ndo'ó xa'a' ña jaan'.

² Kuachi ndii, saa nii' natava' ndo' kuenta kuu' ne yivi' ndii, nii' sakan' tū natava' Ndiosí kuenta kuu' ndo'ó, te xiin' ku'va, ña natava' ndo' kuenta kuu' ne yivi' jaan', natava' tū Ndiosí kuenta kuu' ndo'ó.

³ ¿Ndichun na xito' un' xi'e itun' ña naá nduchi' nuu' ñani un', te xito' un' tikundu, tun' naá nduchi' nuu' mji' un'?

⁴ ¿Saa kuví ka'an un' xiin' ñani un' ndii: "Taxí un' na xta'ni' i xi'e itun' nduchi' nuu' un'", kij' naá iin tikundu chie ka nduchi' nuu' mji' un'?"

⁵ Ndo'ó, te xasuvi' xiin' mji', xi'na ka tikundu chie, tun' naá nduchi' nuu' mji' ndo' xta'ni' ndo', sakan' te kuví koto kaxi' ndo', te xta'ni' ndo' xi'e itun' ña naá nduchi' nuu' ñani ndo' jaan'.

⁶ 'Kö'ni ndo' ña nduu' nditja Ndiosí nuu' naya', koto ka ndiko kuiin ri' te tjin ri' ndo'ó, ni ndee kö'ni tū ndo' yuu' ña ndiaa ya'vi' va ña nani' perla nuu' kini, koto ka kue'ni ri' a.

Yo'o' ka'án Jesús ña xini so' o Ndiosí ña ka'án e' xiin' a

(Lc. 11:9-13; 6:31)

⁷ 'Kakan ndo' ña'a nuu' Ndiosí, te taxí ña'a' a nda'a' ndo'. Nduku' ndo' ña jaan' nuu' a, te natíin ndo' a. Sakaxan' ndo' yi'e' a, te nunia' ña'a' a nuu' ndo'.

⁸ Kuachí ndii, sakuu' ne xikán ña'a nuu' Ndiosí ndii, taxí a ña jaan' nda'a' nja, te sakuu' ne nduku' ña jaan' nuu' a ndii, natíin nja a, te sakuu' ne sakaxan' yi'e' ndii, nunia' ña'a' a nuu' nja.

⁹ 'Kuachí ndii kōo' ndee iin ndo'ó taxí iin yuu' nda'a' tiaa si'e ndo' kii' xikán ra iin xita' va'a kuxi ra.

¹⁰ Ni ndee taxí tu ndo' iin koo' nda'a' si'e ndo' jaan' kii' xikán ra iin tiaka' nuu' ndo' kuxi ra.

¹¹ Naa' xini ndo'ó, ne yoo kuachí, taxí ndo' ña va'a nda'a' si'e ndo' ndii, saa ka vi' tu' yuva' e' Ndiosí, ña ndu'u' ndivi' ndii, taxí a ña va'a nda'a' ne xikán ña'a nuu' a.

¹² Sakan' na kuii' sakuu' ña kuní ndo' saa ne yivi' xiin' ndo' ndii, nii' sakan' tu saa ndo'ó xiin' nja. Kuachí ndii ña jaan' ka'án tu'un ndei' Ndiosí, te ña jaan' tu ni ka'an te ni ka'an tiakú tu'un a.

Yo'o' sania'á Jesús xa'a' uvi nuu' ichi' ña yoo iin yivi'

(Lc. 13:24)

¹³ 'Yi'e' tein' ko'ni ndo', sakan' ña ndiká va yi'e', te ndiká va tu ichi' mii' ko'ni' ne kua'an mii' nduxin xachi' nja. Te kua'a' va ne yivi' ko'ni' ichi' jaan'.

14 Te yí'e tein' jaan' nduu' mii' nda'ni' ichi' tein', ña kua'an mii' yoo kivi' ñuu, ña kōo' kivi' ndi'i, te kōo' kua'a' ne yivi' ko'ni' ikan'.

Yo'o' sania'á Jesús ña xiin' ña xaa' ne yivi' kuví nakuní e' ndee nuu' ne yivi' nduu' nía

(Lc. 6:43-44)

15 'Koto xiin' mii' ndo' nuu' te ka'an tiakú tun vixi, te jaan' ndii, kuaxi ra nuu' ndo' nduu' ra ndee naa mbee, ndisu nimá ra ndii, nduu' a ndee naa lobo nía'a.

16 Te xiin' ña xaa' ra kuví nakuní ndo' ndee nuu' te yivi' nduu' ra. Sakan' ña küvi ka'ndia e' uva nda'a' tun' iñu', te ni ndee küvi tu ka'ndia e' higo nda'a' tun' tika'a'.

17 Sakan' tu tun' va'a ndii, nduu' va'a kuun' nda'a' nu', te tun' vä'a ndii, nduu' vä'a kuun' nda'a' nu'.

18 Sakan' ña tun' va'a ndii, küvi kuun' nduu' nía'a nda'a' nu', ni ndee küvi tu kuun' nduu' va'a nda'a' tun' nía'a.

19 Sakuu' tun' küun' nduu' va'a nda'a' ndii, tia'ndiá nu', te xixi nu' nuu' ñu'u.

20 Sakan' na kuii' xiin' ña xaa' tu ne yivi' nakuní ndo' ndee nuu' ne yivi' nduu' nía.

Yo'o' sania'á Jesús ña süu' sakuu' ne yivi' ndi'vi mii' xa'ndia chuun' Ndiosí

(Lc. 13:25-27)

21 'Süu' sakuu' ne ka'an xiin' i ndii: "Yo'ó nduu' xto'o i, yo'ó nduu' xto'o i" ndi'vi mii' xa'ndia chuun' Ndiosí ndivi'. Süu' jaan' ndii ne xaa' ña kuní yuva' e', ña ndu'u' ndivi' kuiti' ndi'vi ikan'.

22 Kua'a' va ne yivi' ka'an xiin' i kii' xaá kivi' ña sana'má Ndiosí ne yivi' xa'a' kuachí nía ndii:

“Xto' o i, Xto' o i, ni ka'an tiakú ndu xiin' ña ndiee' un' nuu' ne yivi', te xiin' ña ndiee' un' jaan' ni tava' ndu ña ndiva'a nimá ne yivi', te xiin' ña ndiee' un' jaan' ni xaa tu ndu kua'a' chuun ka'nu'”, kachi nja.

²³ Sakan' te ka'an i xiin' ne jaan' ndii: “Kōo' kivi' ni xini i nuu' ndo'ó, ne xaa' ña nja'a. Kuxioo ndo' nuu' i’”, kachi i xiin' nja.

Yo'o' ka'an ndiaa Jesús xa'a' uvi ta'an nuu' te xa'a' vi'e
(Lc. 6:47-49)

²⁴ 'Xa'a' a jaan' na kuii' ka'an i xiin' ndo' ndii, yoo ka xini so'o ña ka'an i yo'o', te saxinú nja a ndii, nakata ña'a' i xiin' ndee naa iin te kuu' kaxi', te ni xa'a vi'e xata' yuu'.

²⁵ Te ni kuun va savi', te ni nakaya va te ñu'u' itia, te ni xika va tu tachi', te ndiee' va ni kani a vi'e jaan', ndisu ni nduva vi'e jaan', sakan' ña xata' yuu' ni kua'a a.

²⁶ Ndisu ne xini so'o ña ka'an i yo'o', te saxinú nja a ndii, nakata ña'a' i xiin' ndee naa iin te kuu' kaxi', te ni xa'a vi'e nuu' ñuti'.

²⁷ Ni kuun va savi', te ni nakaya va te ñu'u' itia, te ni xika va tu tachi', te ndiee' va ni kani a vi'e jaan', te ni nduva a, te ni nduxin xachi' a —ni kachi a.

²⁸ Te kij' ndi'i ni ka'an Jesús ña jaan' ndii, ni nandaní va ne yivi' kua'a' jaan' xa'a' ña ni ka'an a.

²⁹ Sakan' ña ni ka'an a ña jaan' xiin' ña ndiee' ka te sakan' te sanía'á tu'un ndei' Ndiosí.

8

Sò'ò nì xaa a kii' nì sanda'a Jesús iin tẹ kumi' kui'e te'i

(Mr. 1:40-45; Lc. 5:12-16)

¹ Kii' nì nakaà' Jesús xiki' jaan' ndii, kua'a' va ne yivi' nì ndikun ña'a'.

² Ikan' tẹ nì kuyatın iin tẹ kumi' kui'e te'i miì iin' Jesús, tẹ nì nakandu'u' ndiee' ra nuu' a, tẹ nì ka'an ra xiin' a ndii:

—Tákuie, naa' kuni un' ndii, kuvì sanda'a un' yu'u —nì kachi ra.

³ Sakan' tẹ nì chikanu' a nda'a' a xini' ra, tẹ nì ka'an a xiin' ra ndii:

—Kuni sanda'a i yo'ó. Nda'a kii' un' —nì kachi a.

Tẹ xa numi' sakan', tẹ nì kiee ña'a' kui'e jaan'.

⁴ Sakan' tẹ nì ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Chuun xa'a' un' ña ka'an i xiin' un', ka'an un' xiin' ndee iin ne yivi' xa'a' ña kaa'. Süu' jaan' ndii kua'an tẹ nia'a xiin' mii' un' nuu' sutu ña xa nì nda'a un', tẹ nasoko' un' ña'a nuu' Ndiosí naa nì ka'an chuun' Moisés, tẹ kuni ne yivi' ña xa nì nda'a xna'a un' —nì kachi a.

Sò'ò nì xaa a kii' nì sanda'a Jesús tẹ xika' nuu' nuu' iin tẹ xa'ndia chuun' nuu' ciento tẹ xín'

(Lc. 7:1-10)

⁵ Tẹ kii' nda'ni' Jesús ñuu Capernaum kua'an a ndii, nì kuyatın iin tẹ xín', tẹ xa'ndia chuun' nuu' ciento tẹ xín', tẹ nì ka'an nda'vi ra xiin' a ndii:

⁶ —Tákuie, tẹ xika' nuu' nuu' i ndii, kuni kuvì ra kandu'u' ra vi'e i, nì kuu itun' ra, tẹ u'vi xava'a xini ra —nì kachi ra xiin' a.

7 Sakan' te n̄i ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Yu'u ku'un te sanda'a ña'a' a i —n̄i kachi a.

8 Te n̄i ka'an te x̄iin' jaan' xiin' a ndii:

—Tákuie, yu'u ndii, iin te nda'vi so'o kuiti' nduu' i, sakan' na kuii' v̄a'a yoo a ña ndi'vi un' vi'e i. Kuv̄i ka'an chuun' kuiti' un' te nda'a te xika' nuu' nuu' i jaan'.

9 Kuachi ndii yoo tu te xa'ndia chuun' nuu' yu'u, te yoo tu te xa'ndia chuun' yu'u nuu'. Te kii' ka'an i xiin' iin ra: “Kua'an” ndii, kua'an ra. Te kii' ka'an i xiin' inga ra: “Ñia'a” ndii, kuaxi ra. Te kii' ka'an i xiin' te xika' nuu' nuu' i: “Saa un' ña yo'o” ndii, xaa' ra ña jaan' —n̄i kachi ra xiin' a.

10 Te n̄i nandan̄i va Jesús kii' n̄i x̄ini so'o a ña n̄i ka'an te jaan', te n̄i ka'an a xiin' ne ndikun̄ ña'a' jaan' ndii:

—Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, tia'an kun̄i i ndee iin ne ta'an' e', ne Israel, ne in̄i xini yu'u ndee naa in̄i te kaa'.

11 Ka'an i xiin' ndo' ña kua'a' ne kiee sakuu' xaan' iin yivi', mii' keta' nu'u xiin' mii' ketá a ndii, kix̄in ña, te kundiee ña xiin' Abraham, xiin' Isaac, xiin' Jacob, te kuxi ña mii' xa'ndia chuun' Ndiosí ndivi'.

12 Ndisu ne n̄i kun̄i a kundiee mii' xa'ndia chuun' a jaan' ndii, tava' ña'a' a ki'e, te ku'un ña mii' iin yavi va, te kuaku u'vi va ña ikan' ndee ke'i vi' nakaxi' nu'u ña —n̄i kachi a.

13 Sakan' te n̄i ka'an ka Jesús xiin' te x̄iin' jaan' ndii:

—Kua'an vi'e un', te na xinu ña kuní un' jaan' saa nii' in̄i un' xini un' yu'u —n̄i kachi a.

Te sava ni hora jaan' ni nda'a te xika' nuu' nuu' te xiin' jaan'.

*Sɔ'ɔ ni xaɔ a kii' ni sanda'a Jesús ña' tiso Pedro
(Mr. 1:29-31; Lc. 4:38-41)*

¹⁴ Te kii' ni ki'vi Jesús vi'e Pedro ndii, ni xini a kandu'u' ña' tiso ra nuu' yivi' tiin' ña'a' ka'ni'.

¹⁵ Sakan' te ni tijn Jesús nda'a' a', te ni kiee ña'a' ka'ni', te ni ndokoɔ a', te ni xa'a' nduku' a' ña kuxi a.

*Sɔ'ɔ ni xaɔ a kii' ni sanda'a Jesús kua'a' ne yivi'
(Mr. 1:32-34; Lc. 4:40-41)*

¹⁶ Te kii' ni kuaa' ndii, ni kixin ndiaka ne yivi' kua'a', ne ñu'u' ña ndiva'a nimá, nuu' Jesús. Te xiin' iin ndaa' yu'u' kuiti' ni tava' a ña ndiva'a jaan' nimá ne yivi' jaan'. Te ni sanda'a tu a sakuu' ne kuni kuvj ndiee' jaan'.

¹⁷ Ni xaɔ a sakan' te xinu ña ni ka'an Isaías, te ni ka'an tiaku' tu'un Ndiosí, kii' ni ka'an ra ndii: "Mji' ra ni nakuiso kui'e ña ndo'o' yoo', te ni na'in tu ra ña u'vi xini e'", ni kachj Isaías.

*Sɔ'ɔ ni ka'an Jesús xiin' te ni kuni kundikun
ña'a'
(Lc. 9:57-62)*

¹⁸ Kii' ni xini Jesús ña kua'a' ya'a ne yivi' yoo saa xinundu'u' mii' iin' a ndii, ni ka'an chuun' a xiin' te nda'a' xa'a' a ña xka'ndja ra xiin' a tuku ta'vi' yu'u' minj.

¹⁹ Ikan' te ni kuyatj iin te sania'á tu'un ndei' Ndiosí, te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Táku'e, ku'un j xiin' un' mii' ka kua'an un' —ni kachj ra.

²⁰ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Inguj ndii, yavi ri' yoo, te saa, ti' ta'nu' ndivi' ndii, cho'o ri' yoo, ndisu yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, koo' ndee jin xaan' mii' kuvj kandu'u' j —ni kachi a.

²¹ Ikan' te ni ka'an tu jin te ndikun ichi' a xiin' a ndii:

—Takuie, xi'na taxi un' na ku'un nataan' j yuva' j, sakan' te kixin j te kundikun j yo'ó —ni kachi ra.

²² Ndisu ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Nakoó un' na nataan' ne xa ni xi'j nuu' Ndiosí ne yivi' xiin' ña. Ndisu yo'ó ndii, kundikun kij' yu'u —ni kachi a.

So'o ni xaa a kij' ni ka'an chuun' Jesús, te ni xikuijn tachi' ndie'

(Mr. 4:35-41; Lc. 8:22-25)

²³ Sakan' te ni sko'nu' Jesús tixin jin tundoo', te ni keta a kua'an a, te kua'an tu te nda'a' xa'a' a xiin' a.

²⁴ Sakan' te ndiee' va ni xa'a' xika' tachi' nuu' mini jaan', sakan' na kuu' ni nuta tikui ndee ndasi ra' tundoo' jaan'. Ndisu Jesús ndii, kixin a.

²⁵ Ikan' te ni xa'an sandoto' ña'a' ra ka'an ra ndii:

—jTakuie, sakakú un' ndu, xa kuni ndoñu'u' e'! —ni kachi ra.

²⁶ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—¿Ndichun na yi'vi ndo'? Sie va jini ndo' xini ndo' yu'u —ni kachi a.

Te ni ndondichi a, te ni ka'an chuun' a xiin' tachi' jaan' xiin' tikui mini jaan'. Te ni xikuijn ndoo tachi' jaan', te ni nakunaa taxin' tu tikui mini jaan'.

27 Te n̄i n̄andan̄i v̄a r̄a ka'án xiin' ta'an' r̄a ndii:
 —¿Yoo nduu' t̄u te yivi' kaa', na kuii' ndee
 tach̄i' xiin' t̄ikui m̄ini ka'án chuun' r̄a xiin', te
 kandixa' ña'a' a? —n̄i kach̄i r̄a.

*S̄o' o n̄i xaa a kii' n̄i t̄ava' Jesús ña ndiva'a nimá
 uvi ta'an te ñu'u' Gadara
 (Mr. 5:1-20; Lc. 8:26-39)*

28 Sakan' te kii' n̄i xaa Jesús t̄uku ta'vi' yu'u'
 m̄ini jaan' nuu' ñu'u' ne ndiee' ñuu Gadara ndii,
 n̄i nata'an' uvi ta'an te yivi' xiin' a. Te jaan' ndii,
 ñu'u' ña ndiva'a nimá r̄a. Te n̄i kiee r̄a yavi ndii
 mii' ndiee' r̄a, te iyo v̄a kuu' r̄a, sakan' na ndee
 iin ne yivi' n̄i kuv̄i xka'ndia ichi' jaan'.

29 Te n̄i kuaa' r̄a ka'án r̄a ndii:
 —¿Ndichun kuaxi un' sataña'a' un' ndu'u,
 Jesús, si'e Ndiosí? ¿Ñáa kuaxi un' te sando'o'
 u'vi un' ndu'u ña kuní ka xaa kivi' so'o' ndi'i?
 —n̄i kach̄i r̄a.

30 Sie ndoso' mii' iin' Jesús xiin' uvi saa' te jaan'
 ndii, ñu'u' iin t̄i'vi chie kin̄i xaxi' ri' ku'u.

31 Te n̄i ka'an nda'vi ña ndiva'a jaan' xiin' a
 ndii:

—Naa' t̄ava' un' ndu'u nimá te yo'o' ndii, tax̄i
 un' ña ku'un ko'n̄i ndu t̄ix̄in kin̄i kaa' —n̄i kach̄i
 a.

32 Sakan' te n̄i ka'an Jesús xiin' a ndii:

—Kua'an ndo' —n̄i kach̄i a.

Sakan' na kuii' n̄i kiee a nimá te yivi' jaan', te
 n̄i ko'n̄i a t̄ix̄in kin̄i jaan'. Ikan' te n̄i tax̄ta'an' ri'
 kua'an ri', te n̄i n̄akaa' ri' mii' nako' itun, te n̄i
 koyo ri' t̄ix̄in t̄ikui m̄ini jaan', te n̄i ndoñu'u' ri'.

33 Te yivi', te ndiee' xito' kin̄i jaan' ndii, n̄i x̄inu
 r̄a kuan nu'u' r̄a. Te n̄i ka'an r̄a xiin' ne ndiee'

ñuṽu rā sakuu' ñā nī xka'ndiā ikan', ñā nī ndo'o te nī ñu'u ñā ndīva'a nimá jaan'.

³⁴ Te sakuu' ne ndiee' ñuṽu jaan' ndii, nī kīee nīā xan koto nīā Jesús. Te kīi' nī xīnī ñā'a' nīā ndii, nī ka'an nda'vi nīā xiin' a ñā keta a nuu' ñu'u' nīā jaan'.

9

Sq'o nī xaa a kīi' nī sanda'a Jesús iin te kui'e xa'a'

(Mr. 2:1-12; Lc. 5:17-26)

¹ Te nī skō'nu' Jesús tixin tundoo', te nī xka'ndiā a tuku ta'vi' minī, te nī xaa a ñuṽu miī' ndu'u' a.

² Te nī xaa ndia'vi' te yivi' xiin' iin te kui'e xa'a' kandu'u' rā nuu' tun' xto. Te kīi' nī xīnī Jesús ñā inī te yivi' jaan' xini ñā'a' rā ndii, nī ka'an a xiin' te kuni kuvī jaan' ndii:

—Kākā nimá un', piā'un, xa nī ndoyo kuachi un' —nī kachi a.

³ Sakan' te nī ka'an sava te sania'á tu'un ndei' Ndiosí, te ita' ikan' xiin' nimá rā ndii: “Kaniā'a te kaā' xa'a' Ndiosí”, nī kachi rā.

⁴ Ndisu Jesús ndii, nī xīnī a ñā ka'an te jaan' xiin' nimá rā, te nī ka'an a xiin' rā ndii:

—Vā'a ka'an ndo' xiin' nimá ndo' xa'a' i.

⁵ Sakan' ñā, ¿ndee ñā nduu' ñā xaku' ka vixi ka'an i xiin' te kaā', tuu ndo'ó? ¿Ñáá ñā xa nī ndoyo kuachi rā, uun ñáá ñā ndokoō rā te ku'un rā?

⁶ Sakan' na kuii' nia'a yu'u, ñā nduu' tu te yivi', ndo'ó ñā kumi' i ndiee' iin yivi' te sandoyo' i kuachi ne yivi' —nī kachi Jesús.

Sakan' te n̄i ka'aṅ a xiin' te kui'e xa'a' jaan' ndii:

—Xiin' yo'ó ka'aṅ i. Ndokoṅ ṽn', te na'in ṽn' tun' xto ṽn', te nu'u ṽn' vi'e ṽn' —n̄i kach̄i a.

⁷ Sakan' te n̄i ndondich̄i ra te kuan nu'u ra vi'e ra.

⁸ Te kij' n̄i x̄ini ne yivi' kua'a' jaan' ña n̄i yoo ikan' ndii, n̄i nandan̄i va n̄ia, te n̄i xaka'nu' n̄ia Ndiosí xa'a' ña n̄i tax̄i a ndiee' jaan' nda'a' te yivi'.

*S̄o'o n̄i xaa a kij' n̄i kana Jesús Leví Mateo
(Mr. 2:13-17; Lc. 5:27-32)*

⁹ Te kij' xka'ndiá Jesús kua'aṅ a ndii, n̄i x̄ini a ndu'u' iin te nani' Mateo mii' kendiaa' ya'vi' ra xa'a' ñuu Roma. Te n̄i ka'aṅ a xiin' ra ndii:

—N̄ia'a, te kundikun ṽn' yu'u —n̄i kach̄i a.

Sakan' te n̄i ndondich̄i ra, te n̄i x̄ikundikun ña'a' ra.

¹⁰ Te kij' ndu'u' Jesús nuu' mesa xixi' a vi'e te jaan' ndii, n̄i xaa tu kua'a' te kendiaa' ya'vi' xa'a' ñuu Roma xiin' kua'a' tu ne ká'aṅ va'a ne yivi' xa'a', te n̄i x̄ikundiee inga' n̄ia nuu' mesa xiin' Jesús, xiin' te nda'a' xa'a' a xixi' ra.

¹¹ Te kij' n̄i x̄ini te fariseo ña jaan' ndii, n̄i ka'aṅ ra xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

—V̄a'a xachi' xaa' te sania'á ndo'ó kaa' ña xixi' ra xiin' te kendiaa' ya'vi' kaa', xiin' inga te xaa' tu kuach̄i kaa' —n̄i kach̄i ra.

¹² Te n̄i ka'aṅ Jesús xiin' ra kij' n̄i x̄ini s̄o'o a ña n̄i ka'aṅ ra jaan' ndii:

—Ne va'a kuni ndii, k̄uní te tatan' nuu' n̄ia, süu' jaan' ndii ne kuni kuvi kuṽti' kuni ra nuu'.

13 Ndisu kua'an ndo', te sakuaan ndo' ndee ña kuni kachi tutu Ndiosí mii' ka'án a ndii: "Küní i ña nasoko' ndo' ña'a kuiti' nuu' i, süu' jaan' ndii kuni tu i ña kuvita ini ndo' xa'a' ne yivi'", kachi a. Sakan' ña kuaxi i te kana i ne tuu ña xachuun' ndaku ña, süu' jaan' ndii kuaxi i te kana i ne xini ña yoo kuachi ña te nama ña nimá ña —ni kachi a xiin' ra.

Yo'o' ka'án Jesús ña nduu' a ndee naa iin te tunda'á'

(Mr. 2:18-22; Lc. 5:33-39)

14 Sakan' te ni kuyatin te nda'a' xa'a' Juan nuu' Jesús, te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Tákui'e, ndu'u xiin' te fariseo ndii, yoo nditia chito va ndu. Te, ¿ndichun na yoo nditia te nda'a' xa'a' yo'ó? —ni kachi ra xiin' a.

15 Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—¿Ñáa kivi kusuchi' ini ne yivi', ne ñu'u' mii' yoo ña tunda'á', kii' ndu'u' ka te tunda'á' xiin' ña? Kuasa' tuu yu'u, ndisu xaa iin kivi' kii' tu'un ne yivi' te tunda'á' jaan', te kii' sakan' ndii, kuni a koo nditia ne jaan' —ni kachi a.

16 Te ni ka'an ka a xiin' ña ndii:

—Ndee iin ne yivi' ná'ma' iin toto yata' xiin' iin tu'un' toto xaa'. Kuachi ndii, kii' ndoo toto jaan' ndii, nandii toto xaa' jaan', te kuachi ndii ka toto yata' jaan'.

17 'Te ndee iin tu ne yivi' ndii, taan' ña vino xaa' tixin iin' yata'. Sakan' ña naa' saa ña sakan' ndii, tia'ndia iin' jaan' kii' kuiya' ra'. Te kuitia ndoo ra', te ndoñu'u' saka tu iin' jaan'. Sakan' na kuii' kuni a ña taan' e' vino xaa' tixin iin' xaa',

sakan' te ndõñu'u' saka ndee iin ña jaan' —ni kachi a.

So'q ni xaa a kii' ni sanatiaku Jesús ña' si'e Jairo, te ni sanda'a tu a iin ña' ndo'o' kui'e nii'
(Mr. 5:21-43; Lc. 8:40-56)

¹⁸ Te kij' ka'an ka Jesús ña jaan' xiin' te yivi' jaan' iin' a ndii, ni kuyatın iin te xa'ndia chuun', te ni xikuiın xiti' ra nuu' a ka'an ra ndii:

—Ña'a' si'e i ndii, sakan' ni xi'i kuiti' a'. Ndisu naa' ku'un un' te chikanu' un' nda'a' un' xata' ñu'u' nde'i a' ndii, natiaku a' —ni kachi ra xiin' a.

¹⁹ Sakan' te ni ndondichi a, te ni xikundikun ña'a' a xiin' te nda'a' xa'a' a.

²⁰ Sakan' te ni kuyatın iin ña'a' xata' Jesús, ña' jaan' ndii, xa kua'an uxı uvı kuiya ña ndo'o' a' kui'e nii', te ni tondia nda'a' a' yu'u' toto a.

²¹ Sakan' ña ni ka'an a' xiin' nimá a' ndii: “Naa' kuvı tondia i tee' toto kuiti' a' ndii, nda'a' i”, ni kachi a'.

²² İkan' te ni nandiko' kuiın Jesús, te ni xini a ña'a' jaan', te ni ka'an a' xiin' a' ndii:

—Kündi'ni ka un', pia'un, xa ni nda'a' un' xa'a' ña inı un' xini un' yu'u' —ni kachi a.

Te ndee kij' sakan' ndii ni nda'a' a'.

²³ Te kij' ni xaa Jesús, te ni ki'vi a vi'e te xa'ndia chuun' jaan' ndii, ni xini a ndiee' te tivi yaa ndii xiin' tun' yoo'. Te ni xini tu a ndiee' ne kuaa' xaku' ti'e'.

²⁴ Sakan' te ni ka'an a' xiin' ne yivi' jaan' ndii:

—Kua'an kiee sakuu' ndo'. Kuachi ndii kuasa' ni xi'i ña' sie ka'a', süu' jaan' ndii kixın kuiti' a' —ni kachi a.

Te n̄i xaku ndīaa ichi ña'a' ne yivi' jaan'.

²⁵ Ndisu kii' ndi'j̄i n̄i tava' Jesús ne yivi' jaan' ndii, n̄i ki'vi' a mii' kandu'u' ña' n̄i xi'j̄i jaan', te n̄i t̄ijn̄ a nda'a' a', te n̄i nat̄iak̄u a', te n̄i ndokoo a'.

²⁶ Te n̄i tiaku kuento xa'a' ña n̄i yoo ikan' sakuu' ñuu ña ñu'u' jaan'.

S̄o'ō n̄i xaa a kii' n̄i sanda'a Jesús uvi ta'an te kui'e nduchi' nuu'

²⁷ Te kii' n̄i ket̄a Jesús ikan' kua'an a ndii, ndikun̄ uvi ta'an te kui'e nuu' xata' a kua'an ra kuaa' ti'e' ra ka'an ra ndii:

—Yo'ó, ña nduu' s̄iani' xika' David, kuv̄ita in̄i un' xa'a' ndu —n̄i kachi' ra.

²⁸ Te kii' n̄i nda'ni' a t̄ix̄in vi'e a ndii, n̄i kuyat̄in te kui'e nuu' jaan' nuu' a. Te n̄i ka'an a xiin' ra ndii:

—¿Ñáá in̄i ndo' ña kuv̄i sanda'a i ndo'ó? —n̄i kachi' a.

Sakan' te n̄i nakuīin ra nuu' a ndii:

—Uun̄ ndo', tákui'e —n̄i kachi' ra.

²⁹ Sakan' te n̄i tond̄ia nda'a' a nduchi' nuu' uvi saa' ra. Te n̄i ka'an a xiin' ra ndii:

—Saa nii' in̄i ndo' xini ndo' yu'u' ndii, nda'a ndo' —n̄i kachi' a.

³⁰ Sakan' te n̄i nat̄uvi nduchi' nuu' ra. Te n̄i ka'an ndiee' a xiin' ra ndii:

—Koto va ndo' te k̄un̄i ndee iin̄ ne yivi' ña n̄i yoo yo'o' —n̄i kachi' a.

³¹ Sakan' te n̄i kiee' ra kua'an ra, te n̄i sakikú ndoo ra kuento kani' nuu' ñu'u' jaan' xa'a' ña n̄i xaa a xiin' ra.

S̄o'ō n̄i xaa a kii' n̄i xta'ni' Jesús ña ndiva'a nimá iin̄ te yivi'

32 Te kij' nī kjee te jaan' kua'an ra ndii, nī kixin ndiakā ne yivi' nuu' a iin te i'in'. Te jaan' ndii, ña ndiva'a, ña xaa' i'in' ne yivi', naá nimá ra.

33 Te kij' nī xta'ni' Jesús ña jaan' nimá te jaan' ndii, numi' te nī naka'an ra. Te nī nandanj va ne yivi' kua'a' ya'a jaan', te nī ka'an nja ndii:

—Ndee iin kivi' tia'an kuni e' ña kaa' tejn ne ta'an' e', ne Israel —nī kachi nja.

34 Ndisu nī ka'an te fariseo ndii:

—Xiin' ña ndjee' ña ndiva'a kuu' nuu' tava' te kaa' nda'a' xa'a' ña ndiva'a nimá ne yivi' —nī kachi ra.

Yo'o' sania'á Jesús ña kakan e' nuu' Ndiosí te ti'vi' ka a ne sachuun' xa'a' tu'un a

35 Te nī xa'an xinu'ni tu Jesús saa ñuu xiin' nda'a' ñuu jaan' sania'á a ne yivi' vi'e mii' nakayá nja, te ka'an ndoso' a tu'un va'a xa'a' saa kuni Ndiosí ka'ndja chuun' a nimá e', te sanda'a tu a sakuu' nuu' kui'e xiin' sakuu' ña xini u'vi ne yivi', ne ndiee' ñuu jaan'.

36 Kij' nī xini a ne yivi' kua'a' koo' chukuu' jaan' ndii, nī kuvita ini a xa'a' nja. Sakan' ña xavi va nimá nja, te koo' yoo ka chindjee' ña'a' ndee naa ndo'o' mbee kij' koo' te paxto xito' ña'a'.

37 Sakan' te nī ka'an a xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

—Ña ndixa nduu' a ndii, yoo kua'a' ña savi', ndisu koo' kua'a' te tatu xachuun' xa'a' a.

38 Xa'a' a jaan' na ka'an nda'vi ndo' xiin' te xiin' ña'a' ña savi' na ti'vi' kua'a' ka ra te tatu xa'a' ña savi' ra —nī kachi a.

10

So' o ni xaa a kii' ni naqaxin Jesús uxí uvi ta'an te nda'a' xa'a' a

(Mr. 3:13-19; Lc. 6:12-16)

¹ Sakan' te ni kana Jesús uxí uvi ta'an te nda'a' xa'a' a. Te ni taxí a ndiee' ra te tava' ra ña ndiva'a ña ñu'u' nimá ne yivi'. Te ni taxí tu a ndiee' ra, te sanda'a ra sakuu' nuu' kui'e ña ndo'o' ne yivi', xiin' sakuu' ña u'vi xini ña.

² Ña yo'o' nduu' kivi' i'in te uxí uvi ta'an jaan': iin te jaan' nani' Simón, te ni chindu'u' Jesús inga kivi' ra Pedro, xiin' ñani' ra, te nani' Andrés, te inga ra nani' Jacobo, xiin' ñani' ra, te nani' Juan. Te si'e Zebedeo nduu' uvi saa' te jaan'.

³ Te inga tuku ra nani' Felipe, te inga tuku ra nani' Bartolomé, te inga tuku ra nani' Tomás, te inga tuku ra nani' Mateo, te kendiaa' ya'vi' xa'a' ñuu Roma nduu' te jaan'. Te inga tuku ra nani' Jacobo, te jaan' ndii, si'e Alfeo nduu' ra, te inga tuku ra nani' Lebeo, te nani' tu ra Tadeo,

⁴ te inga tuku ra nani' Simón, te jaan' ndii, kuenta iin ti'vi te nani' cananista nduu' ra. Te inga tuku ra nani' Judas Iscariote, te jaan' nduu' te ni sanakua'a Jesús so'o' ndi'i' nda'a' te kuu' ka'nu'.

So' o ni xaa a kii' ni tianu' Jesús te nda'a' xa'a' a te ku'un ka'an ndoso' ra tu'un a

(Mr. 6:7-13; Lc. 9:1-6)

⁵ Ni tianu' a te uxí uvi ta'an te nda'a' xa'a' a jaan', ka'an a xiin' ra ndii:

—Kü'un ndo' ñuu mii' ndiee' ne tuku', ni ndee kü'un tu ndo' ñuu mii' ndiee' ne Samaria.

6 Süu' jaan' ndii va'a ka ku'un ndo' ñuu mii' ndiee' ne ta'an' e', ne Israel, sakan' ña ne jaan' nduu' ndee naa mbee, ti' ni xitia i'nu.

7 Te kii' kua'an ndo' ndii, ka'an ndoso' ndo' ña xa kuyatin' kuii ka'ndia chuun' Ndiosí nimá ña.

8 Sanda'a ndo' ne kuni kuvi, sanatiaku ndo' ne ni xi'i, sanda'a ndo' ne kumi' kui'e te'i, te tava' ndo' ña ndiva'a, ña ñu'u' nimá ne yivi'. Kii'in ndo' xu'un' xa'a' ña jaan' na ni xamani' mii' Ndiosí ña ndiee' jaan' nda'a' ndo'.

9 'Köni'i ndo' xu'un' oro, ni ndee xu'un' yuu' yaa, ni ndee xu'un' yuu' ya'a,

10 ni ndee köni'i tu ndo' tindaa' ndo', ni ndee inga ndini ndo', ni ndee inga na'a ndixan' ndo', ni ndee itun' katuvi' ndo'. Sakan' ña te xachuun' ndii, kuni a ña taxi e' ña kuxi ra.

11 'Te ndee ka ñuu na'nu' uun ñuu kualii' xa'a' ndo' ndii, ndatu'un' ndo' ndee te yivi' nduu' te ka'an va'a ne yivi' xa'a' ikan'. Te kundiee ndo' vi'e te jaan' ndee kiee ndo' ñuu jaan'.

12 Te kii' ndekuie ndo' vi'e te jaan' ndii, ka'an ndo' ña Ndiosí na taxi ña manii' koö xiin' ña.

13 Naa' xata'an ndoo ña manii' jaan' xiin' ña ndii, ndoo a xiin' ña, ndisu naa' xata'an ña ndoo a xiin' ne jaan' ndii, nandiko' a xiin' ndo'ó.

14 Te naa' yoo ka nätiin' ndo'ó, uun taxi so'o ña ña ka'an ndoso' ndo' ndii, kiee' ndo' vi'e ne jaan' uun ñuu jaan', te sakoyó ndo' yaka' ndixan' ndo'.

15 Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, chie ka tundo'o' kundoo' ne ñuu jaan' kivi' ña sana'má Ndiosí ne yivi', te sakan' ne ni ndiee ñuu Sodoma xiin' ne ni ndiee ñuu Gomorra.

Yo'o' ka'án Jesús ña sando'o' ne yivi', ne ndikún ichi' a

16 'Koto ndo', tianu' i ndo'ó te ku'un ndo' ndee naa mbee, ti' kua'an mii' ñu'u' kua'a' lobo. Sakan' na kiii' kuni' a ña kama' ko'o' ndo' ndee naa ko'o', ndisu ndasun ko'o' ini' ndo' ndee naa paloma.

17 Te koto xiin' mji' ndo' nuu' te yivi', kuachi' ndii sanakua'a ra' ndo'ó nda'a' te xa'ndia chuun' nuu' ñuu, te kutun' tu' ra' ndo'ó tixin' vi'e mii' nakaya' ra'.

18 Te sanakua'a tu' ra' ndo'ó ndee nda'a' te xa'ndia chuun' ka'nu', xiin' nda'a' rey xa'a' a ña ndikún ndo' ichi' yu'u. Sakan' te kuv'i ndiee' yu'u' ndo' xa'a' i nuu' te jaan' xiin' nuu' ne tuku'.

19 Te kij' sanakua'a ra' ndo'ó ndii, kundi'ni' ndo' ndee ña ka'an ndo', uun sa'a ka'an ndo', sakan' ña mji' Ndiosí taxi' ña ka'an ndo' kivi' jaan'.

20 Kuachi' ndii, süu' ndo'ó nduu' te ka'an kij' sakan', süu' jaan' ndii Espiritu yuva' e' nduu' ña taxi' ña ka'an ndo'.

21 'Te kij' sakan' ndii, xa' ta'an' mji' ne yivi' kundu'u ne sanakua'a ña'a' te ka'ni' ña'a' te yivi', te yuva' kundu'u te sanakua'a si'e ra' te ka'ni' ña'a' te yivi', te si'e ndii, ndoni' i nda'a' nia nuu' yuva' si'i' nia te ka'ni' ña'a' nia.

22 Te sakuu' ne yivi' kundasi' ndo'ó xa'a' a ña ndikún ndo' ichi' yu'u, ndisu ne kundieni nuu' ña jaan' ndee so'o' ndi'i' nduu' ne kaku' sa'a Ndiosí.

23 Te kij' sando'o' ne yivi' ndo'ó iin' ñuu' ndii, kunu' ndo' ñuu' jaan', te ku'un ndo' tuku' ñuu. Sakan' ña, ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ña ndi'i' ñuu' ne ta'an' e', ne Israel, ka'an ndoso' ndo' xa'a'

ĩ, te xa'a' kivi' ña nandiko' tukuu' yu'u, ña nduu' tu te yivi'.

24 'Sakan' ña süu' te ka'nu' ka nduu' te nda'a' xa'a' te sakan' te sania'á ña'a', te ni ndee süu' te ka'nu' ka tu nduu' te xika' nuu' te sakan' xto'o ra.

25 Xa va'a ndiva'a naa' nani'i' te nda'a' xa'a' jaan' te ni sania'á ña'a', te te xika' nuu' jaan' nani'i' xto'o ra. Naa' ka'an ne yivi' ña Beelzebú nduu' yu'u, ña nduu' xto'o ndo' ndii, ¿saa ka vi' tu' ka'an ña xa'a' ndo'ó, ne nduu' kuenta i?

Küvi'vi e' ne yivi' xiin' e', Ndiosí kuiti' kuni a küvi'vi e'

(Lc. 12:2-9)

26 'Sakan' na kuii' kuän yi'vi ña'a' ndo', sakan' ña koo' ndee iin ña iin' sa'vi ña nätuvi, te koo' tu ndee iin ña ñu'u' si'e ña nätuvi saa Ndiosí.

27 Ña ka'an si'e i xiin' ndo' ndii, ka'an ndo' ña jaan' mii' kuvi' kuni so'o sakuu' ne yivi' a. Te sakan' tu ña ka'an yaa' i xiin' ndo' ndii, ka'an ndoso' ti'e' ndo' a ndee xini' vi'e.

28 Te kuän yi'vi ndo' ne xa'ni' ne yivi', sakan' ña küvi sandoñu'u' ña nimá ne yivi'. Va'a ka küvi'vi ndo' Ndiosí, ña küvi sandoñu'u' ñu'u' nde'i ne yivi' xiin' nimá ña vi'e ndiaya'.

29 'Ña ndaku nduu' a ndii, xiin' xu'un' kuachi' kuiti' sata' ne yivi' uvi' ta'an saa, ndee saa ka ni ndii, ndee iin ndaa' ti' jaan' nãma kuein' ñu'u' naa' taxi' yuva' e'.

30 Te ndo'ó ndii, ndee ixi' xini' ndo' xini' Ndiosí saa ta'an kuu'.

31 Sakan' na kuii' kuän yi'vi ndo'ó, sakan' ña ndiaa ya'vi' ka ndo' nuu' Ndiosí te sakan' kua'a' saa.

32 'Yoo ka ndiee' yu'u' xa'a' i nuu' ne yivi' ndii, ndiee yu'u' tu yu'u' xa'a' ña nuu' yuva' e' Ndiosí, ña ndu'u' ndivi'.

33 Ndisu yoo ka ka'an nuu' ne yivi' ña xini ña yu'u' ndii, ka'an tu yu'u' nuu' yuva' e', ña ndu'u' ndivi', ña xini i ne jaan'.

*Nata'vi' ta'an' ne yivi' xa'a' Jesús
(Lc. 12:49-53; 14:26-27)*

34 'Känini ndo' ña ni xaa i te natandiee manj' i ne yivi' jin yivi'. Süu' ni xaa i te natandiee manj' i ne yivi', süu' jaan' ndii ni xaa i te sakunta'an' ña'a' i.

35 Kuachj ndii ni xaa i te sakunta'an' i jin tiaa si'e xiin' yuva' ra, uun jin ña' si'e xiin' si'i' a', uun jin ña' xanu xiin' ña' tiso a'.

36 Sakan' na kuii' ne ndasi' ta'an' xiin' jin ne jaan' ndii, xa suvi kunduu ne xa ndiee' vi'e mij' njä.

37 'Yoo ka kundani ya'a' ka yuva' ña uun si'i' ña te sakan' ña kundani ña yu'u' ndii, xäta'an kunduu ña ne ndikün ichi' i. Te yoo ka kundani ya'a' ka tiaa si'e ña uun ña'a' si'e ña te sakan' ña kundani ña yu'u' ndii, xäta'an tu kunduu ne jaan' ne ndikün ichi' i.

38 Te na yoo ka yoo tu'va, te kundo'o ña ndee naa kundo'o i nuu' krusín, te kundikun ña yu'u' ndii, xäta'an kunduu ña kuenta i.

39 Kuachj ndii, yoo ka kuni sakakú xiin' mii' mij' ndii, kuvj ña. Ndisu yoo ka taxi' kivi' ñuu

n̄īa xa'a' ichi' yu'u ndii, natiin n̄īa kivi' ñūu ña kōo' kivi' ndi'i'.

Yo'o' ka'an Jesús xa'a' ña va'a, ña natiin ne ndikún ichi' a

(Mr. 9:41)

⁴⁰ 'Yoō ka natiin' va'a ndo'ó ndii, ndeē naa yu'u natiin' va'a n̄īa, tē yoō ka natiin' va'a yu'u ndii, natiin' va'a tu n̄īa ña nī t̄ianu' yu'u.

⁴¹ Tē yoō ka natiin' va'a iin tē ka'an tiakú tu'un Ndiosí xa'a' a ña nduu' ra tē ka'an tiakú tu'un a ndii, ña va'a, ña taxī Ndiosí nda'a' tē jaan', natiin tu nē jaan' saa a. Tē yoō ka natiin' va'a iin tē xachuun' ndaku xa'a' ña nduu' ra tē xachuun' ndaku ndii, ña va'a, ña taxī Ndiosí nda'a' tē jaan', natiin tu nē jaan' saa a.

⁴² Tē yoō ka taxi' tee' tikuī v̄ixin̄ t̄io' ko'o' iin tē kualí kuso'o' yo'o' xa'a' ña nduu' ra tē ndikún ichi' ī ndii, ña ndaku ka'an ī xiin' ndo' ña natiin n̄īa ña va'a saa Ndiosí —nī kachī Jesús.

11

Ka'an Jesús xiin' nē yivi' xa'a' Juan, tē nī sakuchi' nē yivi' cuenta Ndiosí

(Lc. 7:18-35)

¹ Tē kii' ndi'i' nī ka'an Jesús xiin' tē nda'a' xa'a' a, tē uxī uvī ta'an, ndeē ña kuní a saa ra ndii, nī ket̄a a kua'an a tē sania'á a, tē ka'an ndoso' tu a nuu' nē ndiee' ñūu ña ñu'u' ikan'.

² Kii' naá Juan vi'ē kaa, tē nī xinī ra kuento xa'a' ña xaa' Cristo, ña nī t̄ianu' Ndiosí ndii, nī ti'vi' ra uvī ta'an tē nda'a' xa'a' ra nuu' a,

³ tē ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—¿Ñáá yo'ó nduu' ña n̄i ka'an Ndiosí t̄i'vi' a s̄akakú ndu'u, uun ñáá kuní a ndiatu' ndu xaa inga ra? —n̄i kachi ra.

⁴ Sakan' te n̄i ka'an Jesús xiin' te jaan' ndii:

—Kua'an te ka'an ndo' xiin' Juan ña xini so'o ndo' xiin' ña xini nduchi' nuu' ndo',

⁵ ña ne kui'e nuu' ndii, nuniá' nduchi' nuu' ña, ne kui'e xa'a' ndii, nakaka' ña, ne kumi' kui'e te'i ndii, nda'a ña, ne so'o' ndii, nuniá' so'o ña, ne n̄i xi'i' ndii, natiaku ña, te ne nda'vi kuu' ndii, ka'an ndoso' i tu'un va'a nuu' ña.

⁶ Te sañu'u' va Ndiosí ne n̄akoꝝ ña in̄i ña xini ña yu'u' —n̄i kachi a.

⁷ Te kij' kieve' te jaan' kua'an ra ndii, n̄i xa'a' Jesús ndatu'un' a ne yivi' xa'a' Juan ndii:

—¿Yoo n̄i xa'an koto ndo' kij' n̄i xa'an ndo' mii' taxin' kaa'? ¿Ñáá n̄i xa'an koto ndo' iin te yivi', te xiko' ndee naa xiko' tun' yoo' xaa' tachi'?

⁸ Süu' sakan' nduu' a. ¿Yoo n̄i xan koto ndo' na sakan'? ¿Ñáá iin te yivi', te ni'nu' toto ndatun' va? Süu' sakan' nduu' a, sakan' ña te yivi', te ni'nu' toto ndatun' jaan' ndii, vi'e rey ndiee' te jaan'.

⁹ Sakan' na kuii', ¿yoo nduu' ra n̄i xan koto ndo'? ¿Ñáá iin te ka'an tiakú tu'un Ndiosí? Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, suvi' xna'a ra, ndisu ya'a ka te sakan' te ka'an tiakú tu'un Ndiosí kuiti' nduu' te jaan'.

¹⁰ Sakan' ña xa'a' Juan jaan' yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii:

Koto un', t̄i'vi' i xi'na iin te xika' nuu' nuu' i, te te jaan' sakoo' tu'va ne yivi' xa'a' un'.

Sakan' yoso' a.

11 'Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ña tia'an tuvi iin te ka'nu' ka iin yivi' te sakan' Juan jaan', ndisu tein ne xa xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ndii, ne yivi', ne nda'vi so'o kuiti', nduu' ne ka'nu' ka te sakan' Juan jaan'.

12 Ndee kivi' ña ni xa'a' ka'án ndoso' Juan te sakuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí, te ndee vitin ndii, ndiee' va xika' ne yivi' kuni ko'ni ña nda'a' Ndiosí te ka'ndia chuun' a nimá ña, te ne xandieni xiin' mii' kuiti' nduu' ne ko'ni' ikan'.

13 Kuachi ndii, ndee ña kuni ka tuvi Juan, te ni ka'an sakuu' te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xiin' ña ka'án tu'un ndei' a xa'a' ña xka'ndia vitin.

14 Te naa' kuni kandixa' ndo' ña ka'án i xiin' ndo' ndii, Juan jaan' nduu' Elías, te ni ka'an Ndiosí ti'vi' a.

15 Naa' yoo so'o ndo' ndii, chuun xa'a' va ndo' ña ni ka'an i xiin' ndo'.

16 '¿Ndee ña nakata i xiin' ne ndiee' iin yivi' vitin? Nakuitá ña xiin' ndee naa ne kuachi', ne xasiki' xiin' ta'an' ma'in' ya'vi.

17 Te ka'án xiin' ta'an' ña ndii: "Ni tivi ndu tun' yoo', te ni taxa'a' ndo'. Ni xita ndu yaa nda'vi kua'an, te ni xaku ndo'", kachi xiin' ta'an' ña.

18 Sakan' kuu' ña, kuachi ndii ni kixin Juan, te ni xixi va'a ra, te ni ndee ni xi'i tu ra vino, te ni ka'an ndo' ña ña ndiva'a naá nimá ra.

19 Ikan' te ni xaa yu'u, ña nduu' tu te yivi', te xixi' va'a i, te xi'i' i, te ka'án ndo' ña iin te xixi' ndasi' nuu' nduu' i, te nduu' tu i iin te xini, te ka'án tu ndo' ña nduu' i te ndiaka' ta'an' xiin' te kendiaa' ya'vi xa'a' ñuu Roma, xiin' tuku te xaa' kuachi, kachi ndo'. Ndisu ne kumi' ña ndichi

ndii, nia'á n̄iá a xiin' ña xaa' n̄iá —n̄i kach̄i Jesús.

Yo'o' ka'án Jesús ña nda'vi va kund̄o'o ne ndiee' ñuu mii' n̄i xiin n̄iá ini n̄iá kuni ña'a' n̄iá (Lc. 10:13-16)

²⁰ Sakan' te n̄i x̄a'a' ka'án kuach̄i Jesús xa'a' ne ndiee' ñuu mii' n̄i x̄aa a kua'a' ka chuun ka'nu' koo' chukuu', xa'a' a ña n̄i nama n̄iá nimá n̄iá te s̄aa n̄iá ña kuni Ndiosí, ka'án a ndii:

²¹ —Nda'vi va kuu' ndo'ó, ne ndiee' ñuu Corazín, xiin' ndo'ó, ne ndiee' ñuu Betsaida. Naa' n̄i xaa' i chuun ka'nu', ña n̄i x̄aa i ñuu ndo'ó jaan' ñuu Tiro xiin' ñuu Sidón ndii, xta'an' vi' n̄i nama ne jaan' nimá n̄iá ni'nu' n̄iá toto ndei' te ndiee' n̄iá nuu' yaa' nu'u.

²² Sakan' na kuii' ka'án i xiin' ndo' ndii, chie ka tundo'o' kund̄o'o' ndo'ó kivi' ña sana'má Ndiosí ne yivi' te sakan' ne ndiee' ñuu Tiro xiin' ñuu Sidón jaan'.

²³ Te ndo'ó, ne ndiee' ñuu Capernaum ndii, tuu ndo' ña kāa ndo' ndee ndivi', ndisu ndee yavi ndii k̄o' n̄i Ndiosí ndo'ó. Sakan' ña naa' n̄i xaa' i chuun ka'nu' ña n̄i x̄aa i ñuu ndo'ó jaan' ñuu Sodoma ndii, x̄a n̄i nama ne jaan' nimá n̄iá, te kandu'u' ñuu n̄iá ndee vitin.

²⁴ Sakan' na kuii' ka'án i xiin' ndo' ndii, chie ka tundo'o' kund̄o'o' ndo'ó kivi' ña sana'má Ndiosí ne yivi' te sakan' ne n̄i ndiee' ñuu Sodoma jaan' —n̄i kach̄i Jesús.

Nakuatia' nimá Jesús xaa' Espiritu Santo (Lc. 10:21-22)

²⁵ X̄a kivi' jaan' n̄i n̄akuatia' ya'a nimá Jesús n̄i x̄aa Espiritu Santo, te n̄i ka'an a xiin' Ndiosí ndii:

—Tataa, xaka'nu' yu'u yo'ó. Yo'ó nduu' xto'o nuu' ndivi' xiin' nuu' ñu'u' iin yivi'. Ni tisi'e un' ña ndiee' un' nuu' ne xini tuni xiin' nuu' ne ndichi, ndisu ni nia'a un' ña jaan' nuu' ne nda'vi kuu' nimá.

²⁶ Uun ndo', tataa, ni xaa un' sakan' xa'a a ña ña jaan' ni xtaní mii' un' —ni kachi a xiin' Ndiosí.

²⁷ Te ni ka'an Jesús xiin' ne yivi', ne ita' ikan' ndii:

—Ni sanakua'a yuva' i sakuu' ña yoo nda'a i. Te ndee iin köo' xini yoo nduu' yu'u, ña nduu' si'e Ndiosí. Süu' jaan' ndii, yuva' i jaan' kuiti' xini yoo nduu' i. Te ndee iin köo' xini yoo nduu' yuva' i jaan'. Süu' jaan' ndii yu'u, ña nduu' si'e a kuiti', xini ña'a xiin' ne kuni yu'u nia'a ña'a i nuu'.

²⁸ Yoo ka nduu' ndo'ó, ne xa ni xavi va xachuun', te ni xavi va tu ndo' xiin' ña ndiso' ndo' ndii, nia'a ndo' nuu' i te taxi i nandiee' ndo'.

²⁹ Natijn ndo' chuun ña taxi' yu'u saa ndo' te kunduu a ndee naa yoko', tun' kanu' siki' toro nuu' ndo', te kuni ndo' kuu ndo' ndee naa yu'u, ña iin te va'a nimá nduu' i, te maso tu i, te taxi i nandiee' nimá ndo'.

³⁰ Nia'a ndo', sakan' ña chuun nuu' yu'u ndii, süu' chuun vie nduu' a, te vita tu ña ndiso' i —ni kachi Jesús.

12

Jesús nduu' ña kumi' ndiee' nuu' ndee kivi' sábadó, ña xinandiee' e'
(Mr. 2:23-28; Lc. 6:1-5)

¹ Kij' sakan' ndii, xka'ndiá Jesús kua'an a iin xaan' mii' yoo trigo kivi' sábadó, ña xinandiee' ne yivi', te ni xa'a' xi'í te nda'a' xa'a' a soko, sakan' na tu'un' ra yoko' trigo jaan', te xaxi' ra a kua'an ra.

² Kij' ni xini te fariseo ña xaa' ra ña jaan' ndii, ni ka'an ra xiin' Jesús ndii:

—Koto un', ¿ndichun na xaa' te nda'a' xa'a' un' ña xata'an saa e' kivi' sábadó, ña xinandiee' e'? —ni kachi ra.

³ Te ni ka'an Jesús xiin' te fariseo jaan' ndii:

—¿Ñáa tia'an ka'vi ndo' tutu Ndiosí mii' ka'an a xa'a' ña ni xaa David xta'an' kij' ni xi'i ra soko xiin' te ndiaka' ta'an' xiin' ra?

⁴ Sakan' ña ni xka'ndia ra tixin vi'e Ndiosí, te ni xixi ra xita' va'a su'un, tee' ndee xata'an kuxi ra ña jaan', ni ndee te ndiaka' ta'an' xiin' ra jaan', sakan' ña sutu kujti' xata'an kuxi ña jaan'.

⁵ Uun, ¿ñáa tia'an ka'vi ndo' tu'un ndei' Ndiosí ña xa'nú tu sutu kivi' sábadó, ña xinandiee' e', xa'a' chuun ña xaa' ra tixin yukun' ka'nu'? Te süu' kuachi nduu' a nuu' ra.

⁶ Ndisu ka'an i xiin' ndo' ña yu'u, te iin' nuu' ndo' yo'o', nduu' te ka'nu' ka te sakan' yukun' jaan'.

⁷ Kündani ndo' ña ka'an tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: “Küni i ña nasoko' ndo' ña'a kujti' nuu' i, süu' jaan' ndii küni tu i ña kuvita ini ndo' xa'a' ne yivi'.” Naa' ni kundani ndo' ña jaan' ndii, katun' ndo' ne köo' kuachi kumi'.

⁸ Sakan' ña yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, kumi' i ndiee' xa'a' kivi' sábadó, ña xinandiee' e' —ni kachi a xiin' ra.

Sọ'ọ nì xaa a kii' nì sanda'a Jesús iin tẹ kui'e nda'a'

(Mr. 3:1-6; Lc. 6:6-11)

⁹ Kua'an Jesús ikan' xiin' tẹ nda'a' xa'a' a, tẹ nì ko'nì rā vī'e mii' nakayá nẹ ñuū jaan'.

¹⁰ Tẹ ka'nì iin tẹ kui'e nda'a' ikan'. Tẹ xa'a' a ña nì kunì tẹ fariseo jaan' t̄iin kuachì rā Jesús ndii, nì ndatu'un' ña'a' rā ka'an rā ndii:

—Ka'an un' xiin' ndu, ¿ñáá taxi' tu'un ndei' Ndiosí ña sanda'a e' nẹ kuni kuvì kivi' sábadó, ña xinandiee' e'? —nì kachì rā.

¹¹ Tẹ nì ka'an Jesús xiin' rā ndii:

—Naa' iin ndo'ó kumi' iin mbee, tẹ nama ri' yavi iin kivi' sábadó, ña xinandiee' e' ndii, ¿ñáá t̄iin ndo' ri', tẹ xta'ni' ndo' ri' ikan'?

¹² Kachì ká e' nẹ yivi' ndii, ndiaa ya'vi' ká nẹ jaan' tẹ sakan' iin mbee. Sakan' na kuii' taxi' tu'un ndei' Ndiosí ña saa e' ña va'a xa'a' nẹ yivi' kivi' sábadó, ña xinandiee' e' —nì kachì a.

¹³ Sakan' tẹ nì ka'an a xiin' tẹ kui'e nda'a' jaan' ndii:

—Sanakaá un' nda'a' un' —nì kachì a.

Sakan' tẹ nì sanakaá rā nda'a' rā, tẹ nì nda'a' a ndee naa kaa' inga a.

¹⁴ Nì kīee sọ'ọ tẹ fariseo jaan' ikan', tẹ nì xa'a' ndatu'un' tuní rā saa kuvì ka'ni' rā Jesús.

Sọ'ọ ka'an ña nì ke'i Isaías xa'a' Jesús

¹⁵ Tẹ kij' nì xini' Jesús ña jaan' ndii, nì keta a ikan', tẹ kua'a' va nẹ yivi' nì ndikun xata' a kua'an n̄ia, tẹ nì sanda'a a sakuu' nẹ kuni kuvì.

¹⁶ Tẹ nì ka'an ndiee' a xiin' nẹ jaan' ña k̄an n̄ia xiin' ndee iin nẹ yivi' yoo nduu' a.

17 Nj ka'an a sakan' te xinu tu'un Ndiosí ña nj ka'an tiakú Isaiás xta'an' kij' ka'an ra ndii:

18 Koto ndo', yo'o' iin' te nda'a' xa'a' i, te nj nakaxin i.

Te yo'o' nduu' te kundani i, te va'a va kuni i xini i ña'a' i.

Skoni' i Espiritu i nimá ra,

te ka'an ndoso' ra nuu' ne tuku' ña koq ña ndaku saa i.

19 Kani ta'an' kuento ra xiin' ne yivi', te nde'i loco ti'e' tu ra,

te nj ndee kuni so'o tu ndee iin ne yivi' tachi' yu'u' ra ya'ya.

20 Te sando'o' ra ne kuni kuvj nimá, ne nduu' ndee naa tun yoo' tun' xa kua'an ta'nú,

nj ndee taxj tu ra ña nda'va ndi'i ndee sie ña ndiatu' inj ne yivi',

suu' jaan' ndii taxj ra ndiee' ne koo' ndiee' ndee keta va'a ña ndaku saa ra,

21 te inj sakuu' ne tuku' kuni ña'a' nja.

Sakan' kachi a.

Kaniq'a te fariseo xa'a' Jesús

(Mr. 3:20-30; Lc. 11:14-23; 12:10)

22 Sakan' te nj kixin ndiaka ne yivi' iin te naá ña ndiva'a nimá nuu' Jesús. Te jaan' ndii, te i'in' nduu' ra, te kui'e tu nduchi' nuu' ra. Te nj sanda'a ña'a' a, te nj naka'an tukuu ra, te nj natuvj tu nduchi' nuu' ra.

23 Te sakuu' ne yivi' kua'a' ya'a, ne yoo ikan' ndii, nj nandanj va nja ka'an xiin' ta'an' nja ndii:

—Tee' te kaa' tu nduu' ña tianu' Ndiosí sakakú yoo', ña nduu' siani' xika' David nj —nj kachi nja.

24 Kij' nĭ xĭnĭ sŏ'o tĕ fariseo ña ka'án ne yivĭ' jaan' ndii, nĭ ka'an ra ndii:

—Xiin' ndĭee' Beelzebú tava' tĕ kaa' ña ndĭva'a nimá ne yivĭ' —nĭ kachĭ ra.

25 Ndisu Jesús ndii, nĭ xĭnĭ a saa xanini tĕ jaan', tĕ nĭ ka'an a ndii:

—Naa' nata'vi' ne yivĭ', ne ndĭee' ĭin ñuu ka'nu' kuu' nuu', tĕ kunta'an' nĭa ndii, ndoñu'u' ñuu jaan'. Tĕ naa' nata'vi' ne ndĭee' ĭin ñuu uun ne ndĭee' tĭxin ĭin vi'e, tĕ kunta'an' nĭa ndii, nduxin tu ña jaan'.

26 Tĕ nii' sakan' nduu' tu a naa' kunta'an' ña ndĭva'a kuu' nuu' xiin' nda'a' xa'a' a, tĕ nata'vi' ta'an' a ndii, sandoñu'u' xiin' mii' mĭi' a.

27 Naa' ndĭxa xna'a ña xiin' ndĭee' Beelzebú tava' ĭ ña ndĭva'a ña ñu'u' nimá ne yivĭ' ndii, ¿yoo taxi' ndĭee' tĕ nduu' kuenta ndo'ó tĕ tava' ra ña ndĭva'a jaan' nimá ne yivĭ'? Sakan' na kuii' tĕ jaan' nia'á ña süu' ña ndaku nduu' ña ka'án ndo' xa'a' ĭ.

28 'Ndisu naa' tava' ĭ ña ndĭva'a jaan' xiin' ña ndĭee' Espiritu Ndiosí ndii, xiin' ña jaan' nia'á ĭ ña xa nĭ xa'a' xna'a Ndiosí xa'ndia chuun' a teĭn ndo'.

29 Sakan' ña, ¿saa kuvĭ ki'vi ĭin ne yivĭ' tĕ sakuina' nĭa vi'e ĭin tĕ ndĭee' va naa' sätĭin ña'a' nĭa ña nuu'? Tĕ sakan' vi' kuvĭ ki'vi nĭa vi'e ra tĕ sakuina' nĭa ña'a' ra jaan'.

30 Yoo ka xachuun' inga' xiin' yu'u ndii, ne ndasi' ta'an' xiin' ĭ nduu' nĭa, tĕ yoo ka chĭndĭee' ta'an' xiin' ĭ ndii, ne xikuita'nú nuu' ĭ nduu' nĭa.

31 'Sakan' na kuii' ka'án ĭ xiin' ndo' ndii, sakuu' nuu' kuachĭ ña xaa' ndee ka ne yivĭ' xiin' sakuu' nuu' ña kani'a nĭa ndii, kojo ka'nu' ĭni Ndiosí

xa'a' n̄iã. Ndisū yoō kā kaniã'a xa'a' Espiritu Santo ndii, koo' kivi' koō ka'nu' in̄i Ndiosí xa'a' nē jaan'.

³² Tē yoō kā kaniã'a xa'a' yu'u, ñã nduu' tū tē yivi' ndii, kuv̄i koō ka'nu' in̄i Ndiosí xa'a' n̄iã. Ndisū yoō kā kaniã'a xa'a' Espiritu Santo ndii, koo' kivi' koō ka'nu' in̄i Ndiosí xa'a' nē jaan', n̄i ndeē in̄ yivi' yo'o', tē n̄i ndeē ingã in̄ yivi' nuu' ku'un e'.

Yo'o' sania'á Jesús ñã xiin' ñã ka'án nē yivi' n̄akun̄i e' ndeē nuu' nē yivi' nduu' n̄iã

(Lc. 6:43-45)

³³ 'In̄ tun' tãtã va'a ndii, nduu' va'a kuun' nda'a' nu', tē in̄ tun' tãtã vã'a ndii, nduu' vã'a kuun' nda'a' nu'. Kuach̄i ndii, xiin' nduu' ñã kuun' nda'a' nu' xiní e' ndeē nuu' tun' tãtã nduu' nu'.

³⁴ Ndo'ó ndii, ndeē naa si'ē koo' nduu' ndo'. ¿Saā kuv̄i k̄ieē ñã va'a yu'u' ndo' k̄ii' nē n̄iã'a nduu' ndo'? Kuach̄i ndii ñã ñu'u' chitu' nimá nē yivi' nduu' ñã ka'án n̄iã.

³⁵ Nē yivi' va'a ndii, ñã va'a, ñã taxa'a n̄iã nimá n̄iã, ka'án n̄iã, tē nē n̄iã'a ndii, ñã n̄iã'a, ñã taxa'a n̄iã nimá n̄iã, ka'án n̄iã.

³⁶ Ndisū ka'án ī xiin' ndo' ñã kivi' ñã sana'má Ndiosí nē yivi' ndii, sakuu' n̄iã n̄ataxī kuenta nuu' ā xa'a' ī in̄ yu'u' ñã kuãsa' kuní ñã n̄i ka'an n̄iã.

³⁷ Sakan' ñã xa'a' tu'un̄ yu'u' m̄ii' ndo' sandaku Ndiosí nimá ndo' nuu' ā, tē xa'a' tu'un̄ yu'u' m̄ii' tū ndo' katun' ā ndo'ó —n̄i kachī Jesús.

Ña yo' o' ka'án Jesús xa'a' te xikán ña saq a iin chuun ka'nu' nuu' niq

(Mr. 8:12; Lc. 11:29-32)

³⁸ Sakan' te ni ndekuie sava te sania'á tu'un ndei' Ndiosí xiin' sava te fariseo, te ni ka'an ra xiin' Jesús ndii:

—Tákuie, kuni kunj ndu iin chuun ka'nu' ña xaa' yo'ó —ni kachj ra.

³⁹ Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndo'ó, ne nja'a, ne xa'ní ndoso' Ndiosí ndee naa xaa' iin ne kumi' musa ndii, kuni kunj ndo' iin chuun ka'nu' ña xaa' Ndiosí. Ndisu táxi ka Ndiosí kunj ndo' inga chuun ka'nu', süu' jaan' ndii, ña ni xaa a xiin' Jonás, te ni ka'an tiakú tu'un a, kuñti' nia'a i nuu' ndo'.

⁴⁰ Kuachj ndii, naa ni naa Jonás tixin iin tjaka' chie va unj ta'an kivi' xiin' unj ta'an ñuu ndii, sakan' kunaan tu ñu'u' nde'i yu'u, ña nduu' tu te yivi', tixin ñu'u' unj ta'an kivi' xiin' unj ta'an ñuu.

⁴¹ Ne ni ndiee xtá'an' ñuu Nínive jaan' ndii, tijn kuachj nja ndo'ó, ne ndiee' iin yivi' vjtin, kij' sana'má Ndiosí sakuu' ne yivi', sakan' ña ni nama ne jaan' nimá nja kij' ni xinj so' o nja tu'un va'a ña ni ka'an ndoso' Jonás. Ndisu ña iin' ka'án xiin' ndo' vjtin ndii, ña ka'nu' ka nduu' a te sakan' Jonás jaan'.

⁴² Te sakan' tu ña' ni nduu reina nuu' ñuu Sabá xtá'an' ndii, tijn kuachj a' ndo'ó, ne ndiee' iin yivi' vjtin, kij' sana'má Ndiosí sakuu' ne yivi', sakan' ña ndee mii' xan ndi'i iin yivi' ni kiee a', te ni kixin a', te ni xinj so' o a' ña xini tuní te ni nduu rey Salomón. Ndisu ña iin' ka'án xiin' ndo'

v̄it̄in ndii, ñ̄a ka'nu' ka nduu' a te sakan' Salomón jaan'.

Ka'án Jesús ñ̄a ndo'o' ka iin ne yivi' kii' nandiko' ñ̄a ndiva'a nimá n̄ia mii' xa n̄i naa a (Lc. 11:24-26)

⁴³ 'Kii' keta' iin ñ̄a ndiva'a nimá iin ne yivi' ndii, kua'an a te xika' a mii' kaa' ichi nanduku' a mii' nandiee' a. Te kii' kuasa' ni'i' ñ̄a'a' a,

⁴⁴ sakan' te ka'án a xiin' mii' mii' a ndii: “Nandiko' tuku' i nimá te yivi' vi'e e' mii' n̄i keta' i”, kachi a. Te kii' nandiko' a ikan' ndii, ndatun' nimá te jaan' ndee naa kaa' iin vi'e ñ̄a xa n̄i n̄ati'vi' te n̄i ndasandoo ne yivi' tixin a, te n̄i ndasandatun' tu n̄ia a.

⁴⁵ Sakan' te kua'an nakaya a inga ux̄a ta'an ñ̄a ndiva'a, ñ̄a kin̄i ka kuu' te sakan' mii' a, te ko'ni sakuu' a nimá te jaan', te kundiee a ikan'. Sakan' na kuii' te yivi' jaan' ndii, kin̄i ka kuu' ra so'o' ndi'i' te sakan' ñ̄a nuu'. Te sakan' tu kundo'o' ndo'ó, ne n̄ia'a, ne ndiee' iin yivi' v̄it̄in —n̄i kachi a.

So'o n̄i xaa a kii' n̄i kixin si'i' Jesús xiin' ñ̄ani a nanduku' ñ̄a'a' n̄ia (Mr. 3:31-35; Lc. 8:19-21)

⁴⁶ Te kii' iin' ka Jesús ka'án a xiin' ne yivi' kua'a' jaan' ndii, n̄i xaa si'i' a xiin' ñ̄ani a, te ita' n̄ia ki'e kuni ka'an n̄ia xiin' a.

⁴⁷ Te n̄i ka'an iin ne yivi' xiin' Jesús ndii:

—Tákui'e, si'i' un' xiin' ñ̄ani un' ndii, ki'e ita' n̄ia te kuni ka'an n̄ia xiin' un' —n̄i kachi n̄ia.

⁴⁸ Sakan' te n̄i ka'an a xiin' ne n̄i ka'an xiin' a jaan' ndii:

—¿Ñáá xīnī ndo' yoo nduu' ndee naa sī'i' i uun ñānī i? —nī kachī a.

⁴⁹ Sakan' te nī nia'a nda'a' a mii' ita' ne ndikún ichi' a, te nī ka'an a ndii:

—Koto ndo', ne yo'o' nduu' ndee naa sī'i' i xiin' ñānī i.

⁵⁰ Kuachī ndii, yoo ka xaa' ñā kunī yuva' i Ndiosí, ñā ndu'u' ndivi' ndii, ne jaan' nduu' sī'i' i xiin' ku'va' i xiin' ñānī i —nī kachī a.

13

Sō'o kua'an ñā nī sania'á Jesús xa'a' iin ñu'u' mii' kiku' iin te yivi' ndikin'

(Mr. 4:1-9; Lc. 8:4-8)

¹ Te xa kivi' jaan' nī ketā Jesús vi'e mii' ndu'u' a, te nī xaa a yu'u' minī, te nī xikundu'u' a ikan'.

² Te nī nakaya kua'a' xava'a' ne yivi' nuu' a ikan'. Sakan' te nī sko'nu' a tixin iin tundoo', te nī xikundu'u' a ikan'. Te sakuu' ne yivi' ndii, ita' nīa yu'u' minī te kunī so'o nīa ñā ka'an a.

³ Te nī xa'a' a sania'á ñā'a' a kua'a' ñā'a' xiin' ñā ka'an ndiāa ka'an a ndii:

—Unta' ndii, nī ketā iin te yivi' kua'an kiku' ra ndikin' trigo mii' xika' ra.

⁴ Te kii' kiku' ra ndikin' jaan' ndii, sava a nī koyo nuu' ichi'. Te nī ndekuie saā, te nī xaxi' ri' a.

⁵ Te sava tukū ndikin' nī koyo mii' yaxin' va ndoso' ñu'u' xata' yuu'. Te yachi' va nī ndutiā a sakan' ñā kōo' kua'a' ñu'u' ndoso' xata' yuu' jaan'.

⁶ Ndisu kii' nī ketā ñu'u' ndii, nī saxii ñā'a' a, te xa'a' ñā kualī' ti'o'o a ndii, nī ichi' a.

7 Te sava tuku a ni koyo tein ku'u iñu'. Te kij' ni ndutiã iñu' jaan' ndii, ni tavi a itia trigo jaan', te ni xa'ni' ndi'i' ña'a' a.

8 Te sava ka tuku a ni koyo nuu' ñu'u' ña'ma. Te ni kuun ya'a ndikin' i'in a. Sava itia trigo jaan' ni taxi ciento ndikin', te sava a ni taxi uni xiko ndikin', te sava tuku a ni taxi oko uxi ndikin'.

9 Ndo'ó, ne xini so'o ndii, chuun xa'a' ndo' ña ni ka'an i —ni kachi a.

Yo'o' sanakuachi' Jesús ña ka'án ndiaa

(Mr. 4:10-12; Lc. 8:9-10)

10 Te ni kuyatin te nda'a' xa'a' a nuu' a, te ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—Tákuie, ¿ndichun na xiin' ña ka'án ndiaa ka'án un' nuu' ne yivi' kaa'? —ni kachi ra.

11 Te ni nakujin a ka'án a xiin' ra ndii:

—Sakan' ña ndo'ó ndii, taxi' Ndiosí ña kundani ndo' ña xini mji' kujiti' a xa'a' saa xa'ndia chuun' a nimá ne yivi'. Ndisu ne jaan' ndii, süu' sakan' nduu' a.

12 Sakan' ña ne taxi' Ndiosí ña kundani ña ña xini mji' kujiti' a xa'a' saa xa'ndia chuun' a ndii, taxi a te kundani kua'a' ka ña ña jaan'. Ndisu ne sie kujiti' kundani xa'a' saa xa'ndia chuun' a ndii, ndee ña sie ña kundani ña sanandosó' ndi'i' ña'a' a.

13 Sakan' na ka'án i nuu' ne jaan' xiin' ña ka'án ndiaa kujiti'. Sakan' te tee' ndee xito' ña ndii, köo' xachi' a kuyi kuni ña. Te tee' ndee xini so'o, te xini so'o ña ndii, kundani ña.

14 Sakan' te xinu ña ni ka'an tiakú Isaías xa'a' ne jaan' xta'an' ndii:

Tee' ndee xini so'o te xini so'o ña ndii, kundani ña.

Tee' ndee xito' nja ndii, koo' xachi' a kuvi kuni nja.

15 Sakan' ña ni kuxji va nimá nja,

te ni ndasi kutu' so'o nja,

te ni ndasi tu nduchi' nuu' nja.

Sakan' te kuni xachi' nja xiin' nduchi' nuu' nja jaan',

te ni ndee kuni so'o tu nja xiin' so'o nja,

te ni ndee kundani tu nja xiin' nimá nja,

te nandiko' nja nuu' i, te sanda'a ña'a' i.

Sakan' ni kachi ra.

16 'Ndisu ni sañu'u' va Ndiosí ndo'ó, sakan' ña xini nduchi' nuu' ndo' yu'u, te xini so'o tu ndo' tu'un i.

17 Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ña kua'a' te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an' xiin' kua'a' te ni xachuun' ndaku ndii, ni kuni ra kuni nduchi' nuu' ra ña xini nduchi' nuu' ndo'ó vitin, ndisu ni xini ra a. Te ni kuni tu ra kuni so'o ra ña xini so'o ndo'ó vitin, ndisu ni xini so'o ra a.

Ka'an Jesús ndee ña kuni kachi ña ka'an xa'a' te kiku' ndikin' jaan'

(Mr. 4:13-20; Lc. 8:11-15)

18 'Kuni so'o ndo' ndee ña kuni kachi ña ka'an ndiaa xa'a' te kiku' ndikin' jaan'.

19 Kij' xini so'o yoo ka tu'un ña ka'an xa'a' saa xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi', te kundani nja ña ka'an a ndii, kuaxi ña ndiva'a, te tu'un a ña jaan' nimá nja. Te ne jaan' nduu' ndee naa ndikin' ña ni koyo nuu' ichi'.

20 Te sakan' tu, ñu'u' yaxin' va ña ndoso' xata' yuu' mii' ni koyo sava ndikin' ña ni kiku' te jaan' nduu' ndee naa nimá sava tuku ne yivi', ne xini

so'o tu'un Ndiosí, te va'a kuni nja natiin' nja a iin xa'a'.

²¹ Ndisu kōo' tjo'o a nimá nja, xa'a' a jaan' na iin kaní' tjo' kandixa' nja a. Te kii' ndo'o' nimá nja uun kii' sando'o' ña'a' ne yivi' xa'a' ña kandixa' nja tu'un jaan' ndii, nakoo' nja a.

²² Te ñu'u' mii' yoo ku'u' iñu', mii' ni koyo sava ndikin' jaan' nduu' ndee naa nimá sava ne yivi', ne xini so'o tu'un Ndiosí. Ndisu ndi'ni va nimá nja xa'a' ña yoo iin yivi', te xini xa'an' ña'a' ña vika'. Te tavi sakuu' ña jaan' tu'un jaan', te nanduu' nja ndee naa ña kōo' ndikin' kuun' nda'a'.

²³ Te ñu'u' ña'ma mii' ni koyo ndikin', ña ni kiku' te jaan', nduu' ndee naa nimá sava ne yivi', ne xini so'o tu'un Ndiosí te kundani nja a. Te kua'a' va xachuun' nja nuu' Ndiosí. Sakan' ña sava ne jaan' nduu' ndee naa itia trigo ña ni taxi ciento ndikin', te sava nja nduu' ndee naa itia trigo ña ni taxi uní xiko ndikin', te sava tuku nja nduu' ndee naa itia trigo ña ni taxi oko uxi ndikin' —ni kachi Jesús.

Yo'o sania'á Jesús iin ña ka'an ndiaa xa'a' itia nja'a

²⁴ Te ni ka'an Jesús inga ña ka'an ndiaa nuu' ne yivi' kua'a' jaan' ndii:

—Ña xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' ndii, nduu' a ndee naa iin te yivi', te ni chi'i iin nuu' ndikin' va'a nuu' ñu'u' ra.

²⁵ Ndisu kii' kixin' sakuu' ne yivi' ñuu ndii, ni kixin te ndasi' ta'an' xiin' ra, te ni kiku' ra ndikin' itia nja'a mii' xa ni chi'i te xiin' ña'a ndikin' trigo jaan', te kua'an ra.

26 Te kii' n̄i nakun trigo, te n̄i xa'nu a, te n̄i xa'a' a kiee' yoko' a ndii, n̄i xini te tatú ña n̄i kiee yoko' tu itia n̄ia'a xiin' a.

27 Sakan' te n̄i ndekuie, te xika' nuu' nuu' xto'o jaan', te n̄i ndatu'un' ña'a' ra ndii: "Tákuie, naa' ndikin' va'a n̄i kiku' un' mii' xika' un' ndii, ¿ndichun na kuui' n̄i nakun tu itia n̄ia'a xiin' a na sakan'?" n̄i kachi ra.

28 Te n̄i nakujin te xiin' ña'a a ndii: "Iin te ndasi' ta'an' xiin' e' n̄i xaã ña jaan'", n̄i kachi ra. Sakan' te n̄i ndatu'un' ka te xika' nuu' jaan' ka'an ra ndii: "¿Ñáá kuní un' ku'un ndu, te tu'un ndu itia n̄ia'a jaan'?", n̄i kachi ra.

29 Te n̄i nakujin te xiin' ña'a jaan' ndii: "Ü'un', koto ka naa' saa ndo' sakan' ndii, kuain' tu'un tu ndo' sava itia trigo xiin' itia n̄ia'a jaan'.

30 Taxi ndo' na ku'a'nu inga' uvi saa' nuu' a ndee nakuxa ña savi'. Sakan' vi' te ka'an i xiin' te nakaya ña savi' i ndii: Xi'na ka itia n̄ia'a ka'ndia ndo', te satiin nu'ni ndo' a, te ka'mi ndo' a. Sakan' te ka'ndia ndo' trigo, te taxa'a ndo' a tixin yaka i, kachi i xiin' ra", kachi te xiin' ña'a jaan' —n̄i kachi Jesús.

*Yo'o' ka'an Jesús iin ña ka'an ndiaa xa'a' ndikin' ma'á ña nani' mostaza
(Mr. 4:30-32; Lc. 13:18-19)*

31 Te n̄i ka'an tu Jesús inga ña ka'an ndiaa nuu' ne yivi' jaan' ndii:

—Saa xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' ndii, nduu' a ndee naa ndikin' mostaza, ña n̄i ki'in iin te yivi', te n̄i chi'i ra a mii' xika' ra.

32 Ndikin' jaan' ndii, ña lulu ma'á ka nduu' a te sakan' sakuu' nuu' ndikin' ña chi'i' e', ndisu kii'

xa'nu' a ndii, sukun ka itun' a te sakan' sakuu' nuu' ku'u xit'in', te nanduu' a iin itun' ko'ó xava'a nda'a', te ndee saa, ti' ta'nu' ndivi', kuvj xa'a' cho'o ri' nda'a' nu' —ni kachj Jesús.

Yo'o' ka'an Jesús iin ña ka'an ndiaa xa'a' yuchi' levadura, ña saki'ví pachi xita' va'a
(Lc. 13:20-21)

³³ Te ni ka'an ka Jesús inga ña ka'an ndiaa nuu' ne jaan' ndii:

—Saa xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' ndii, nduu' a ndee naa yuchi' levadura kij' ki'in' iin ña'a' a, te nasaka' a xiin' unj ta'an yaxin' yuchi' harina, te saki'ví pachi a sakuu' ixan' —ni kachj a.

Yo'o' ka'an Jesús xiin' ne yivi' xa mii' ndi'i ña ka'an ndiaa
(Mr. 4:33-34)

³⁴ Te ni ka'an Jesús sakuu' ña jaan' xiin' ña ka'an ndiaa nuu' ne yivi' jaan'. Te xa xiin' ña jaan' kuiti' ni ka'an a xiin' ña.

³⁵ Sakan' ni xaa a te xinu ña ni ka'an te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xta'an' kij' ni ka'an ra ndii: Xiin' ña ka'an ndiaa tjo' ka'an j, te satuvi' j ña yoo sj'e nda'a' Ndiosí ndee kij' ni xa'a a iin yivi'. Sakan' ni kachj ra.

Yo'o' ka'an Jesús ndee ña kuni kachj ña ka'an ndiaa xa'a' ndikin' itia ña'a

³⁶ Sakan' te ni ndei' Jesús ne yivi' kua'a' jaan', te kua'an nu'u a vi'e a. Te ni kuyatin te nda'a' xa'a' a nuu' a, te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Saa un' ña va'a te sanakuachi' un' ña ka'an ndiaa xa'a' itia nia'a jaan' nuu' ndu —ni kachi ra.

³⁷ Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Te kiku' ndikin' va'a jaan' ndii, ndee naa yu'u, ña nduu' tu te yivi', nduu' ra.

³⁸ Te ñu'u' mii' kiku' ra ndikin' jaan' ndii, ndee naa iin yivi' nduu' a. Te ndikin' va'a ndii, ndee naa ne yivi' ne xa'ndia chuun' Ndiosí nimá nduu' a. Te ndikin' itia nia'a ndii, ndee naa ne yivi' ne xa'ndia chuun' ña ndiva'a nimá nduu' a.

³⁹ Te te ndasi' ta'an' xiin' e', te ni kiku' ndikin' nia'a jaan' ndii, ndee naa ña ndiva'a nduu' a. Te kivi' ña nachii' nia ña savi' ndii, ndee naa kivi' ña kun ndiko' iin yivi' nduu' a. Te te nakaya ña savi' jaan' ndii, ndee naa ángele, ña xika' nuu' nuu' Ndiosí, nduu' a.

⁴⁰ Iin kachi naa ni xaa te jaan' ni tu'un ra itia nia'a jaan', te ni xa'mi ra a nuu' ñu'u' ndii, sakan' tu xka'ndia a kij' kun ndiko' iin yivi'.

⁴¹ Yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, ti'vi' i ki'in' ángele, ña xika' nuu' nuu' i, te tava' ndoo' a ne xaa' kuachi xiin' ne sakoyó ne yivi' nuu' kuachi tein ne nduu' kuenta i.

⁴² Te ko'ni ña'a' a yavi mii' xixi ñu'u, te ikan' kuaku nia ndee ke'i vi' nakaxi' nu'u nia.

⁴³ Sakan' te ne ndaku nimá nuu' Ndiosí ndii, yi'e ndatun' nia mii' xa'ndia chuun' yuva' e' Ndiosí ndee naa yi'é ñu'u. Ndo'ó, ne xini so'o ndii, chuun xa'a' ndo' ña ni ka'an i.

Yo'ó sania'á Jesús iin ña ka'an ndiaa xa'a' ña ndiaa ya'vi'

44 'Ñā xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' ndii, nduu' a ndee naa iin ñā ndiaa ya'vi', ñā naá si'e nuu' ñu'u' mii' xika' iin te yivi'. Te kij' ni xini inga te yivi' naá a ndii, ni tisi'e tukuu ra a, te va'a va kuni ra xa'a' a, sakan' na kiii' kua'an ra te ni xiko' ra sakuu' ñā ni kumi' ra, te ni sata' ra ñu'u' jaan'.

Yo'o' sania'á Jesús xa'a' te ni na'in iin yuu' ndatun'

45 'Sakan' tu nakuitá ñā xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' xiin' ñā ni xaa iin te yivi', te sata' ñā'a te naxiko' ra a. Te jaan' ndii, xika' nduku' ra yuu' ndatun' koo' chukuu'.

46 Te kij' ni xini ra iin ndaa' yuu', ñā iin ndiaa ya'vi' koo' chukuu' jaan' ndii, kua'an ra te ni xiko' ra sakuu' ñā kumi' ra, te ni sata' ra a.

Yo'o' sania'á Jesús xa'a' iin ñā ka'an ndiaa xa'a' iin ñunu'

47 'Te sakan' tu nakuitá ñā xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' xiin' iin ñunu' ñā tava' te yivi' tjaaka' kij' skó'ni' ra a tixin minj, te tava' a sakuu' nuu' tjaaka'.

48 Te kij' chitu' a ndii, xtá'ni' ra a ndee yu'u' minj, te xikundieé ra nakaxin ra ti' va'a, te taan' ra ri' tixin íka', te xatia ra ti' vā'a.

49 Sakan' tu xka'ndia a kij' kun ndiko' iin yivi' ndii, kixin ángele te saxioo a ne nia'a tein ne ndaku nimá nuu' Ndiosí,

50 te ko'ni a ne nia'a jaan' yavi mii' xixi ñu'u, te ikan' kuaku nia ndee ke'i vi' nakaxi' nu'u nia —ni kachi a.

Yo'o' sania'á Jesús xa'a' ñā xaa' xiin' ñā yata'

51 Te n̄i ndatu'un' Jesús te nda'a' xa'a' a ndii:

—¿Ñáá kundani ndo' sakuu' ña n̄i ka'an̄ i kaa'?
—n̄i kachi a.

Te n̄i nakuiin̄ ra ndii:

—Uun ndo', tákui'e —n̄i kachi ra.

52 Sakan' te n̄i ka'an̄ ka a xiin' ra ndii:

—I'in̄ te sania'á tu'un̄ ndei' Ndiosí, kii' nanduu'
ra iin̄ te xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ndii, nduu'
ra ndee naa iin̄ te xiin' vi'e. Te xiin' vi'e jaan'
ndii, mii' taxa'a ra ña ndiaa ya'vi' ña kumi' ra,
tava' ra ña xaa' xiin' ña yata' —n̄i kachi a.

*Sog'o n̄i xaa a kii' n̄i nandiko' Jesús ñuu a
Nazaret*

(Mr. 6:1-6; Lc. 4:16-30)

53 Kii' ndi'i n̄i ka'an̄ Jesús sakuu' ña ka'an̄
ndiaa jaan', te n̄i keta a kua'an̄ a,

54 te n̄i naxaa a ñuu mii' n̄i xa'nu a. Te n̄i xa'a'
a sania'á a ne yivi' tixin̄ vi'e mii' nakayá ne ñuu
jaan', te n̄i nandan̄i va n̄i ka'an̄ n̄i ndii:

—¿Mii' ka vi' tu' kuaxi ña xini tuní te kaa'? Te,
¿mii' ka vi' tu' kuaxi chuun̄ ka'nu' koo' chukuu'
ña xaa' ra?

55 Si'e te tuxi' itun' viti' nduu' ra. Te xiní e' ña
María nani' si'i' ra. Te ñan̄i ra nduu' Jacobo, xiin'
José, xiin' Judas, xiin' Simón.

56 Te ñuu yo'o' ndiee' tu sakuu' ña'a' ta'an' ra.
Na sakan' ndii, ¿mii' ka vi' tu n̄i sakuaan̄ te kaa'
ña jaan'? —n̄i kachi n̄i.

57 Xa'a' a jaan' na n̄i nasaa' n̄i, te n̄i kandixa'
ña'a' n̄i. Sakan' te n̄i ka'an̄ Jesús xiin' n̄i ndii:

—Te ka'an̄ tiakú tu'un̄ Ndiosí ndii, xito' ka'nu'
ña'a' sakuu' ne yivi'. Ndisu ne ndiee' ñuu mii' ra

xiin' ne ndiee' vi'e ra ndii, xito' ka'nu' ña'a' ña
—ñi kachi a.

⁵⁸ Te ñi xaa a kua'a' chuun ka'nu' koo' chukuu'
ñuu jaan', sakan' ña ñi ñi ña xini ña'a' ña.

14

*So'o ni xaa a kii' ni xi'i Juan, te sakuchi' ne yivi'
kuenta Ndiosí*

(Mr. 6:14-29; Lc. 9:7-9)

¹ Kii' sakan' ndii, ñi xini so'o Herodes, te ñi
xa'ndia chuun' kuu' nuu', kuento ña ka'an ne
yivi' xa'a' Jesús.

² Te ñi ka'an ra xiin' te xika' nuu' nuu' ra ndii:
—Te jaan' nduu' Juan, te ñi sakuchi' ne yivi', te
ñi natiaku ra. Sakan' na kuii' kumi' ra ndiee' ña
taxi' xaa' ra kua'a' chuun ka'nu' —ñi kachi ra.

³ Ñi ka'an Herodes jaan' sakan', kuachi ndii
suvi ra ñi ka'an chuun', te ñi tiin te xiin' ra Juan
jaan'. Te ñi satiin ña'a' ra xiin' karena, te ñi
chinaa ña'a' ra vi'e kaa xa'a' a ña ñi kuni ra
ndoo va'a' ra xiin' ña' Herodías. Kuachi ndii ñi
tunda'a' Herodes xiin' a' tee' ndee ña' si'i' Felipe,
ñani ra, nduu' a'.

⁴ Sakan' na kuii' ñi ka'an Juan jaan' xiin'
Herodes ndii: “Va'a yoo a ña ñi tunda'a' un' xiin'
ña' si'i' ñani un'”, ñi kachi ra.

⁵ Xa'a' a jaan' na ñi kuni Herodes ka'ni' ra
Juan, ndisu ñi yi'vi ra ne yivi' kua'a', sakan' ña
kandixa' ne jaan' ña te ka'an tiaku tu'un Ndiosí
nduu' Juan jaan'.

⁶ Te kii' ñi nakuiin kivi' ña ñi kaku Herodes
ndii, ñi xa'a' ra ñi viko'. Te ña' si'e ña' Herodías
jaan' ndii, ñi taxa'a' sii' a' nuu' ra xiin' nuu' ne
ñi tatu ra. Te ñi xtani va' ra ña ñi xaa a'.

7 Xa'a' jaan' na ni chikandia ra kuento ra ña taxi ra nda'a' a' ndee ka ña kakan a' nuu' ra.

8 Te kij' ndi'i ni tianu' ña'a' si'i' a' ndii, ikan' te ni ka'an a' xiin' Herodes ndii:

—Xini' Juan, te sakuchi' ne yivi', taxi un' nda'a' i tixin iin ko'o' —ni kachi a'.

9 Te ni kusuchi' va ini te jaan', ndisu xa'a' ña xa ni chikandia ra kuento ra, te ni xini so'o tu sakuu' te ndiee' xixi' xiin' ra jaan' ndii, ni ka'an chuun' ra ña taxi te xiin' ña jaan' nda'a' a'.

10 Te ni ka'an chuun' ra, te ni kendoso' te xiin' jaan' sukun' Juan tixin vi'e kaa.

11 Te ni sko'ni' ra a tixin iin ko'o', sakan' te ni xan ndiaka ra a nda'a' ña sava jaan'. Te ni taxi ña' jaan' a' nda'a' si'i' a'.

12 Te ni ndekuie te nda'a' xa'a' Juan, te ni ndani'i ra ñu'u' nde'i te jaan', te ni nataan' ra a. Sakan' te ni kiee ra kua'an ka'an ra xiin' Jesús ña ni xka'ndia ikan'.

So'o ni xaa a kij' ni sakuxi' Jesús u'un mií te yivi'

(Mr. 6:30-44; Lc. 9:10-17; Jn. 6:1-14)

13 Kij' ni xini Jesús ña ni yoo ikan' ndii, ni keta a ikan' xiin' iin tundoo' te kua'an siin' a iin xaan' mii' taxin' kaa'. Kij' ni xini ne yivi' kuento ña xa kua'an a ndii, ni kiee nia ki'in' ñuu te kua'an xa'a' nia mii' kua'an a jaan'.

14 Kij' keta a tixin tundoo' jaan' ndii, ni xini a ne yivi' kua'a' jaan', te ni kuvita ini a xa'a' nia, te ni sanda'a a ne kuni kuvj ndiee' xiin' nia.

15 Te kij' ni kuaa' kua'an ndii, ni kuyatin te nda'a' xa'a' a nuu' a, te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Tákuie, mii' kōo' yoo ndiee' e', te xa n̄i kuaa' va v̄it̄in. Va'a ka sandut̄iá un' ne yiv̄i' te kiku n̄ia ku'un n̄ia ñuu kual̄i' kaa' te sat̄a' n̄ia ña kux̄i n̄ia —n̄i kach̄i ra xiin' a.

16 Te n̄i ka'an a xiin' ra ndii:

—Kün̄i a ndut̄ia n̄ia, sakan' ña ndo'ó tax̄i ña kux̄i n̄ia —n̄i kach̄i a.

17 Te n̄i nakuj̄in ra ndii:

—U'un ta'an so'o xita' va'a xiin' uv̄i ta'an tiaka' kuj̄it̄i' kumi' ndu —n̄i kach̄i ra.

18 Te n̄i ka'an a xiin' ra ndii:

—Tax̄i ndo' a nda'a' i —n̄i kach̄i a.

19 Sakan' te n̄i ka'an chuun a ña kundiee ne yiv̄i' nuu' it̄ia. Te n̄i ki'in a u'un saa' xita' va'a jaan' xiin' uv̄i saa' tiaka' jaan'. Te n̄i nakoto a ndivi', te n̄i tax̄i a ña ch̄indani Ndiosí. Sakan' te n̄i sakuachi' a xita' va'a jaan' xiin' uv̄i saa' tiaka' jaan', te n̄i tax̄i ña'a' a nda'a' te nda'a' xa'a' a. Te n̄i xaxa' te jaan' a nda'a' sakuu' ne yiv̄i' kua'a' jaan'.

20 Sakan' te n̄i xixi sakuu' n̄ia ndee n̄i nda'n̄i n̄ia. Ndi'i jaan', te n̄i nakaya te nda'a' xa'a' a jaan' xita' va'a ña'in' xiin' tiaka'. Te n̄i ch̄itu' ux̄i uv̄i ta'an íka' na'nu' xiin' ña n̄i ndoo ndoso' jaan'.

21 Te ne n̄i xixi jaan' ña mii' ndi'i' te yiv̄i' kuj̄it̄i' ndii, u'un mií n̄i kuu ra, ña küu kuenta ña'a' xiin' ne kuachi'.

*So'o n̄i xaa a kii' n̄i xika Jesús nuu' tikui min̄i
(Mr. 6:45-52; Jn. 6:16-21)*

22 Xa ka'an e', te n̄i ka'an Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a, te n̄i ko'n̄i ra t̄ix̄in tundo' te ki'in ichi' ra ku'un ra tuk̄u ta'vi' yu'u' min̄i jaan'. Te kii'

kua'an ra ndii, ni ndoo a sandutiá a ne yivi' kua'a' jaan'.

23 Kii' ndi'i ni sandutiá ña'a' a ndii, ni kaa a iin xiki' kua'an a te ndatu'un' siin' a xiin' Ndiosí. Te kii' ni kuñuu ndii, iin ndaa' a sakan' ndu'u' xiki' jaan'.

24 Te xa ma'in' mini kua'an te nda'a' xa'a' jaan' xiin' tundo'o, te ndjee' kani' tikui tun' jaan', sakan' ña kuaxi suma' tachi'.

25 Te kii' xa kitú' kua'an ndii, kua'an xa'a' Jesús nuu' tikui mini jaan' ndee mii' ñu'u' te jaan'.

26 Te kii' ni xini ra ña kuaxi xa'a' a nuu' tikui jaan' ndii, ni yi'vi koo' chukuu' ra ka'an ra ndii:

—i'na' kuaxi! —ni kachi ra.

Kuaa' ra yi'vi ra.

27 Ndisu numi' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—iSandieni xiin' mii' ndo' te ku'an yi'vi ndo', sakan' ña yu'u nduu' i! —ni kachi a.

28 Te ni ka'an Pedro xiin' a ndii:

—Tákuie, naa' yo'ó xna'a nduu' un' ndii, ka'an chuun' un' te xaá xa'a' i nuu' tikui ndee mii' iin' un' ñaa' —ni kachi ra.

29 Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ñia'a —ni kachi a.

Sakan' te ni keta Pedro tixin tundo'o, te ni xa'a' kua'an xa'a' ra nuu' tikui mii' iin' Jesús.

30 Ndisu kii' ni xini ra ña ndjee' xika' tachi' ndii, ni yi'vi ra, te ni xa'a' ndeka'nú ra, te ni ka'an ti'e' ra ndii:

—i'Tákuie, sakahú un' yu'u! —ni kachi ra.

31 Numi' te ni sanakaá Jesús nda'a' a, te ni natiin ña'a' a, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Iin tē sie vā ini xini yu'u nduu' un'.
¿Ndichun na ni ini kua'a' un' xini un' yu'u'? —ni
kachī a.

³² Kiī' ni skō'nu' a xiin' rā tixin tundo'o' jaan'
ndii, ni xikuiin tachī'.

³³ Tē ni xikuitā xiti' rā nuu' a ka'án rā xiin' a
ndii:

—Ndixa xna'a ndii, si'e Ndiosí nduu' un' —ni
kachī rā.

*Sō'o nī xaa a kii' nī sanda'a Jesús ne kuni kuvī
nuu' ñu'u' Genesaret*

(Mr. 6:53-56)

³⁴ Tē kiī' ni xka'ndia Jesús xiin' tē jaan' mini
jaan' ndii, ni xaa a iin ñu'u' ña nani' Genesaret.

³⁵ Tē kiī' ni nakunī tē ndiee' jaan' Jesús ndii, ni
tī'vi' rā kuento kanii' nuu' ñu'u' jaan', tē ni kixin
ndiakā ne yivi' sakuu' ne kuni kuvī nuu' a.

³⁶ Tē ni ka'an nda'vi nīa ña taxi a tondia nda'a'
kuiṭi' ne kuni kuvī jaan' yu'u' toto a. Tē ni nda'a'
sakuu' ne ni tondia nda'a' yu'u' toto a jaan'.

15

*Yo'o' sania'á Jesús ña va'a ka saa e' ña kuni
Ndiosí, tē saa e' ña kuni tē yivi'*

(Mr. 7:1-23)

¹ Sakan' tē ni kuyatīn sava tē fariseo xiin'
sava tē sania'á tu'un ndei' Ndiosí, tē ni kīee ñuu
Jerusalén, tē ni ka'an rā xiin' Jesús ndii:

² —Tē nda'a' xa'a' yo'ó ndii, sāxinú rā ña xi xaá
e', ña ni nakoo tē xij' yata' e'. Kuachī ndii nātia'
rā nda'a' rā ki'in' ichi' ña kuni kā kuxi rā naa ni
xaa tē xixa jaan' —ni kachī rā xiin' a.

³ Tē ni ka'an a xiin' rā ndii:

—Te, ¿ndichun na xa'nú tū ndo'ó ña ka'án chuun' Ndiosí, te ndikún ndo' ña xi xaá mii' ndo'?

⁴ Kuachi ndii ka'án chuun' Ndiosí ndii: “Koto ka'nu' ndo' yuva' si'i' ndo'.” Te ka'án tū a ndii: “Yoo ka kani'a xiin' yuva' si'i' ña ndii, kuní a ña kuví ña”, kachi a.

⁵ Ndisu ndo'ó ka'án ndii, kuví ka'an jin ne yivi' xiin' yuva' si'i' ña ndii: “Kúvi chindíee' i ndo'ó, sakan' ña sakuu' ña'a i ndii, xa ni taxí kuento i ña nditi'a Ndiosí kunduu a.”

⁶ Te ndo'ó ka'án ndii, naa' ka'án jin ne yivi' sakan' ndii, kuní a ña chindíee' ka ña yuva' si'i' ña xiin' ña'a ña. Te xiin' ña jaan' xa'nú ndo' ña ka'án chuun' Ndiosí, te ndikún ndo' ña xi xaá mii' ndo'.

⁷ Ndo'ó, te xasuvi' xiin' mii' ndii, ndaku va ni ka'an Isaías xa'a' ndo' kii' ni ka'an tiakú ra tu'un Ndiosí mii' ka'án a ndii:

⁸ Ne yivi' yo'o' ndii, xiin' yu'u' kuíti' ña xito' ka'nu' ña yu'u.

Ndisu nimá ña ndii, xika' yoo a nuu' i.

⁹ Tiin' ka'nu' saka ña yu'u,

kuachi ndii ka'án chuun' ña ña xini tuní ne yivi' kuíti'.

Te ka'án ña ña tu'un ndei' yu'u nduu' a, kachi a.

—ni kachi Jesús.

¹⁰ Sakan' te ni kana ni tukuu a ne yivi' kua'a' jaan', te ni kuyatín ña nuu' a, te ni ka'an a xiin' ña ndii:

—Kuní so'ó va sakuu' ndo' te kundani ndo' ña ka'an i xiin' ndo'.

11 Ndee jin ña xaxi' ne yivi' sätivi' nimá nja nuu' Ndiosí. Süu' jaan' ndii kuento ña kieve' yu'u' nja nduu' ña sativi' nimá nja nuu' a —ni kachi' a.

12 Sakan' te ni kuyatın te nda'a' xa'a' a nuu' a, te ni ka'an ra xiin' a ndii:

—Tákui'e, te fariseo ndii, ni xtanı ra ña ni ka'an un' jaan' —ni kachi' ra.

13 Te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Sakuu' ña tata, ña ni chi'i yuva' i Ndiosí, ña ndu'u' ndivi' ndii, tu'un a ndee ti'o'o a.

14 Saa ndo' kuenta kuu' ra. Sakan' ña ndee naa te kui'e nuu' ndiaka' ne kui'e nuu' nduu' te jaan'. Te naa jin ne kui'e nuu' ndiaka' inga ne kui'e nuu' ndii, koyo uvi saa' nja ta'vi' —ni kachi' a.

15 Te ni ka'an Pedro xiin' a ndii:

—Saa un' ña va'a te sanakuachi' un' nuu' ndu ndee ña kuni kachi' ña ni ka'an ndiaa un' jaan' —ni kachi' ra.

16 Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—¿Na sakan' ndii, ni ndee ndo'ó ni kundani ña ni ka'an i jaan', un?

17 ¿Ñáá xini ndo' ña sakuu' ña xaxi' e' jaan' ndii, xiti e' ko'ni' a, te xitiá a kii' kua'an e' nuu' ku'u?

18 Ndisu ña ka'an ne yivi' ndii, tixin nimá nja kuaxi a, te ña jaan' nduu' ña sativi' nimá nja nuu' Ndiosí.

19 Sakan' ña nimá nja kuaxi ña nja'a, ña xanini nja, naa kuu' ña xa'ni' nja ne yivi', xiin' ña kumi' nja musa nja, xiin' ña xiin nja, xiin' ña xaku'na' nja, xiin' ña ndiee' yu'u' siki' nja xa'a' ne yivi', xiin' ña kanja'a nja xa'a' ne yivi'.

20 Ña jaan' sativi' ña'a' nuu' Ndiosí. Ndisu ña nätia' ne yivi' nda'a' nja ki'in' ichi' ña kuni ka

kuxi n̄iā ndii, sätivi' ñā'a' ñā jaan' nuu' Ndiosí
—ñi kachi a xiin' ra.

*Sō'ō n̄i xaa a ki' n̄i sanda'a Jesús ñā' si'e iin
ñā' tuku'*

(Mr. 7:24-30)

²¹ Te n̄i ketā Jesús ikan', te kua'an a xiin' te
nda'a' xa'a' a ñu'u' yaṭin ñuu Tiro xiin' ñuu
Sidón.

²² Ikan' te iin ñā'a', ñā' ndu'u' ñu'u' jaan',
ñā' nduu' kuenta ne Canaán ndii, n̄i xaa a' mi'
kua'an Jesús, te n̄i ka'an ti'e' a' xiin' a ndii:

—Tákui'e, ñā nduu' s̄iani' xika' David, kuv̄ita
in̄i un' xa'a' i! Ñā' si'e i ndii, ñā ndiva'a naá nimá
a', te sando'o' va ñā'a' a —ñi kachi a'.

²³ Ndisu n̄i nakujin Jesús ndee iin yu'u'. Sakan'
te n̄i kuyat̄in te nda'a' xa'a' a, te n̄i ka'an nda'vi
ra xiin' a ndii:

—Tákui'e, saa un' ñā va'a te naṭi'vi' ñā'a' un',
sakan' ñā ti'e' va ka'an a' ndikún a' xata' e' —ñi
kachi ra.

²⁴ Te n̄i nakujin a ndii:

—N̄i ṭianu' Ndiosí yu'u' nuu' ne ta'an' e', ne
Israel kuj̄iti', ne nduu' ndee naa mbee, ti' n̄i xit̄ia
i'nu' —ñi kachi a.

²⁵ Sakan' te n̄i kuyat̄in ñā' jaan', te n̄i xikujin
xiti' a' nuu' a, te n̄i ka'an a' xiin' a ndii:

—Saa va un' ñā va'a te ch̄ind̄iee' un' yu'u',
tákui'e —ñi kachi a'.

²⁶ Te n̄i ka'an Jesús xiin' a' ndii:

—Vā'a na'in e' ñā xaxi' nuu' ne kual'i te ko'ni
e' ñā jaan' nuu' naya' —ñi kachi a.

²⁷ Te n̄i ka'an ñā' jaan' xiin' a' ndii:

—Ñā ndaku ka'án un', tákui'e, ndisu ndee naya' ndii, xaxi' ri' xi'e ñā koyó tixin mesa yu'u' xto'o ri' —ni kachi a'.

²⁸ Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' a' ndii:

—Nakui'e kua'a, yo'ó ndii, inji kua'a' va un' xini un' yu'u. Na saa Ndiosí ñā kuní nimá un' jaan' —ni kachi a'.

Sakan' te numi' te ni nda'a ña'a' si'e a' jaan'.

Sō'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús kua'a' ne yivi'
(Mr. 1:32-34)

²⁹ Te ni ketā Jesús ikan' te kua'an a yu'u' mini Galilea. Ikan' te ni kaa a iin xiki', te ni xikundu'u' a ikan'.

³⁰ Te ni ndekuie kua'a' koo' chukuu' ne yivi' nuu' a ndiaka' nia ne kuni kuvi, naa kuu' ne küvi kaka, xiin' ne kui'e nduchi' nuu', xiin' ne i'in', xiin' ne kui'e nda'a' uun xa'a', xiin' ne kumi' kua'a' nuu' tuku kui'e. Te ni tandiee nia ne jaan' nuu' a. Te ni sanda'a ña'a' a.

³¹ Te kii' ni xini ne kua'a' jaan' ñā ni yoo ikan' ndii, ni nandaní va nia, sakan' ñā ni naka'an ne i'in', te ni nda'a' ne kui'e nda'a' uun xa'a', te ni nakaka ne küvi kaka, te ni nakoto'ni tu ne kui'e nduchi' nuu'. Te ni xaka'nu' sakuu' ne jaan' Ndiosí, ñā xaka'nu' yoo', ne Israel, kii' ni xini nia ñā jaan'.

Sō'o ni xaa a kii' ni sakuxi' Jesús kumi' mií ne yivi'

(Mr. 8:1-10)

³² Sakan' te ni kana a te nda'a' xa'a' a, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Kuvita va inji i xa'a' ne yivi' kua'a' kaa', sakan' ñā xa kua'an uní kivi' ndiee' nia xiin' e',

te kōō' a kumi' nīa kuxi nīa. Kūnī i nati'vi' soko ña'a' i, sakan' ña iyō kunīaa' nīa ichi' —nī kachi a.

³³ Sakan' te nī ka'an te nda'a' xa'a' a xiin' a ndii:

—Ndisu mii' taxin' kaa' ndiee' e', tákui'e. Saa kuvī taxī e' ña kuxi ne yivi' kua'a' kaa' te nda'ni nīa —nī kachi ra.

³⁴ Sakan' te nī ndatu'un' ña'a' a ndii:

—¿Saa ta'an xita' va'a kumi' ndo'? —nī kachi a.

Te nī nakujin ra ndii:

—Uxa ta'an a xiin' ndia'vi' tiaka' kualī' —nī kachi ra.

³⁵ Sakan' te nī ka'an chuun' a nuu' ne yivi' kua'a' jaan', te kundiee nīa nuu' ñu'u' jaan'.

³⁶ Te nī kī'in a uxā saa' xita' va'a xiin' tiaka' jaan', te nī taxī a ña chindani Ndiosí. Te nī sakuachi' ña'a' a, te nī taxī ña'a' a nda'a' te jaan', te nī xaxa' ra ña jaan' nda'a' ne kua'a' jaan'.

³⁷ Nī xixi sakuu' ne yivi' jaan' ndee nī nda'ni nīa, te nī sakutu' ra uxā ta'an íka' na'nu' va xiin' ña xaxi', ña nī ndoo ndoso'.

³⁸ Te ne nī xixi jaan' ña mii' ndi'i' te yivi' kuiti' ndii, kumi' mií nī kuū ra ña kūū kuenta ña'a' xiin' ne kuachi'.

³⁹ Ndi'i' jaan' te nī sandutiá a ne yivi' kua'a' jaan'. Te nī sko'nu' a tixin iin tundoō', te kua'an a xiin' ra ndee ñu'u' ña kandu'u' yatīn ñuu Magdala.

16

Xikán ne yivi' ña saa Jesús iin chuun ka'nu' koo' chukuu'

(Mr. 8:11-13; Lc. 12:54-56)

¹ Sakan' te ni ndekuie te fariseo xiin' te saduceo mii' iin' Jesús te koto kua'a ña'a ra. Sakan' na kuii' ni ka'an ra xiin' a ña saa a iin chuun ka'nu' ña taxi' Ndiosí.

² Ndisu ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Kij' ketá ñu'u te kua'a xa'a ndivi' ndii, ka'an ndo'ó ndii: “Kivi' va'a kunduu a tiaan, sakan' ña kua'a xa'a ndivi'”, kachi ndo'.

³ Te kij' kuaxi kitú' te ka'an ndo' ndii: “Kuun kui'e savi' nunu', sakan' ña kua'a xa'a ndivi', te viko' tuun' va'”, kachi ndo'. Ndo'ó, te xasuvi' xiin' mii' ndii, kundani ndo' saa kuni kachi ña yoo ndivi', ndisu küni kundani ndo' saa kuni kachi chuun ka'nu' ña xini ndo' kivi' vitin.

⁴ Ndo'ó, ne nja'a, ne xa'ni ndoso' Ndiosí ndee naa xaa' iin ne kumi' musa ndii, kuni kunj ndo' iin chuun ka'nu' ña xaa' Ndiosí. Ndisu taxí ka Ndiosí kunj ndo' inga chuun ka'nu', süu' jaan' ndii ña ni xaa a xiin' Jonás, te ni ka'an tiakú tu'un a, kuiti' nia'a i nuu' ndo' —ni kachi a.

Te kij' ndi'i ni ka'an a ña jaan', te ni nakoo ña'a a, te ni ketá a kua'an a.

Ka'an Jesús xa'a' ña vä'a ña sania'á te fariseo
(Mr. 8:14-21)

⁵ Te ni xaa a xiin' te nda'a' xa'a' a jaan' tuku ta'vi' yu'u minj jaan', ndisu ni nandosoj ra koni'i ra xita' va'a.

⁶ Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Koto na xito' xiin' mii' ndo' nuu' yuchi' levadura, ña tiin' te fariseo xiin' te saduceo —ni kachi a.

⁷ Te ni xa'a' ndatu'un' xiin' ta'an' ra ndii:

—Ka'an a sakan' xiin' e' sakan' ña koo' xita' va'a ndiso' e' —kachi ra.

⁸ Te ni xinj Jesús ña ndatu'un' xiin' ta'an' ra, te ni ka'an a ndii:

—Sie va inj ndo' xini ndo' yu'u. ¿Ndichun ndatu'un' xiin' ta'an' ndo' xa'a' ña koo' xita' va'a ni'i' ndo'?

⁹ ¿Ñáá kusaa' küvi nakunj ndo' ña ka'an j te kundani ndo' a? ¿Ñáá naka'an' ndo' ña ni xaa j kij' ni sakuachi' j u'un ta'an xita' va'a, te ni xixi u'un mií ne yivi'? ¿Saa ta'an íka' na'nu' va ni saku' ndo'?

¹⁰ ¿Ñáá naka'an' tu ndo' saa ta'an íka' ni saku' ndo' kij' ni sakuxi' j kumi' mií te yivi' xiin' uxá ta'an xita' va'a?

¹¹ ¿Saa tu na kusaa' küvi kundani ndo' ña süu' xa'a' xita' va'a ni ka'an j? Süu' jaan' ndii ña ni ka'an j xiin' ndo' jaan' kuni kachi a ña kuni a koto xiin' mii' ndo' nuu' yuchi' levadura ña tiin' te fariseo xiin' te saduceo —ni kachi a.

¹² Sakan' vi' te ni kundani ra ña ni ka'an Jesús xiin' ra ña koto xiin' mií' ra nuu' yuchi' levadura, ña saki'ví pachi xita' va'a. Süu' jaan' ndii kuni a ña koto xiin' mií' ra nuu' ña sanía'á te fariseo xiin' nuu' ña sanía'á te saduceo.

*Ka'an Pedro ña Jesús nduu' Cristo, ña ni tianu'
Ndiosí sakahú yoo'
(Mr. 8:27-30; Lc. 9:18-21)*

13 Kij' n̄i xāa Jesús xiin' t̄e nd̄a'a' xa'a' a jaan' ñ̄ūu ñ̄a nduu' nd̄a'a' ñ̄ūu Cesarea Filipo, t̄e n̄i nd̄atu'un' ñ̄a'a' a ndii:

—¿Yōo nduu' yu'u, ñ̄a nduu' t̄u t̄e yivi', kachi ne yivi'? —n̄i kachi a.

14 T̄e n̄i ka'an ra xiin' a ndii:

—Sava ne yivi' ka'an ñ̄a Juan, t̄e n̄i s̄akuchi' ne yivi' kuenta Ndiosí, nduu' un'. T̄e sava t̄uku n̄ia ka'an ñ̄a Elías nduu' un'. T̄e sava t̄uku n̄ia ka'an ñ̄a Jeremías nduu' un', uun inga t̄e n̄i ka'an tiakú t̄u'un' Ndiosí x̄ta'an' nduu' un' —n̄i kachi ra.

15 Sakan' t̄e n̄i ka'an ka a xiin' ra ndii:

—T̄e ndo'ó ndii, ¿yōo nduu' yu'u, kachi ndo'? —n̄i kachi a.

16 T̄e n̄i ka'an Simón Pedro xiin' a ndii:

—Yo'ó nduu' Cristo, si'e Ndiosí tiaku, ñ̄a n̄i t̄ianu' a s̄akakú ne yivi' —n̄i kachi ra.

17 T̄e n̄i ka'an a xiin' ra ndii:

—Simón, si'e Jonás, sañu'u' va Ndiosí yo'ó, sakan' ñ̄a süu' ne yivi' n̄i satuví ñ̄a jaan' nuu' un'. Süu' jaan' ndii yuva' e' Ndiosí, ñ̄a ndu'u' ndivi', n̄i satuví a nuu' un'.

18 T̄e ka'an t̄u yu'u xiin' un' ñ̄a yo'ó nduu' Pedro, t̄e ñ̄a jaan' kuni kachi a yuu', t̄e yuu' jaan' kundūu kuei, ne nduu' kuenta i. T̄e n̄i ndee ndiee' yavi ndii küvi s̄andoñu'u' ñ̄a'a'.

19 T̄e nd̄a'a' yo'ó tax̄i i nd̄a'a', t̄e ka'ndia chuun' un' nuu' ne xa xa'ndia chuun' Ndiosí nimá. T̄e ndee ka ñ̄a katun' un' iin yivi' yo'o' ndii, xa n̄i katun' t̄u ñ̄a'a' Ndiosí ndee ndivi'. T̄e ndee ka ñ̄a ndaxin' un' iin yivi' yo'o' ndii, xa n̄i ndaxin' t̄u ñ̄a'a' Ndiosí ndee ndivi' —n̄i kachi a.

20 Sakan' t̄e ndiee' n̄i ka'an chuun' a xiin' s̄akuu' t̄e nd̄a'a' xa'a' a jaan' ñ̄a k̄a'an ra xiin'

ndee iin ne yivi' ña Cristo, ña ni tianu' Ndiosí sakahú ne yivi', nduu' a.

Ka'án Jesús ndee ña kundò'o a te kivi a
(Mr. 8:31—9:1; Lc. 9:22-27)

²¹ Ndee kij' sakan' te ni xa'a' Jesús ka'án a xiin' te nda'a' xa'a' a ña kuni a ku'un a ñuu Jerusalem te kundò'o u'vi a saa te xixa nuu' ñuu, xiin' sutu kuu' nuu', xiin' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí. Te ka'ni' ña'a' ra, ndisu natiakú a kivi' ña uní.

²² Sakan' te ni xta'ni' siin' ña'a' Pedro, te ni xa'a' kani' kuento ña'a' ra ka'án ra xiin' a ndii:

—Mii' Ndiosí na sakahú na yo'ó nuu' ña jaan', táku'e. Te koo' kivi' kundò'o un' sakan' —ni kachi ra.

²³ Te ni nandiko' kuín a, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Kua'an ndia'a' ñaa'. Ka'án un' ndee naa ña ndiva'a, te kuni sanama' un' yu'u nuu' kuachí, sakan' ña xanini un' saa kuni Ndiosí. Süu' jaan' ndii xanini un' naa xanini ne yivi' kuiti' —ni kachi a.

²⁴ Te ni ka'an Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

—Naa' yoo ka kuni kundikun ichi' yu'u ndii, kuni a ña nakoq nja ña kuni mii' nja, te na koq tu'va tu nja te kundò'o nja ndee naa kundò'o i nuu' krusín, te kundikun nja yu'u.

²⁵ Kuachí ndii, yoo ka kuni sakahú xiin' mii' mii' ndii, kivi nja. Ndisu yoo ka taxi' kivi' ñuu xa'a' ichi' yu'u ndii, natjin nja kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i'.

²⁶ Te kuasa' kuni tu kivi' ñuu iin ne yivi' naa' kanando nja sakuu' ña'a' ña yoo iin yivi', te kivi nja nuu' Ndiosí. Sakan' ña koo' ndee iin ña'a' iin

yivi' ña kuvi chikandia ña xa'a' kivi' ñuu ña kōo' kivi' ndi'i'.

²⁷ Kuachi ndii kixin tukuu yu'u, ña nduu' tu te yivi', xiin' ña ndjee' yuva' i Ndiosi xiin' ña ndjee' sakuu' ángele ña xika' nuu' nuu' a, te cha'vi' i i'in ne yivi' xa'a' saa ni xika ña iin yivi'.

²⁸ Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, ka'ni sava ne yivi' tein ndo'ó yo'o' vitin ndii, kuvi ña ndee kuni ña kuaxi yu'u, ña nduu' tu te yivi', te ka'ndia chuun' i —ni kachi a.

17

S'o' ni xaa a kii' ni nandu' ndatun' va nuu' Jesús, te ni yi'e tu toto a

(Mr. 9:2-13; Lc. 9:28-36)

¹ Iñu ta'an kivi' ni xka'ndia, te ni naka Jesús Pedro xiin' Jacobo xiin' Juan, ñani ra, te kua'an siin' a xiin' ra iin tindu' sukun.

² Te ni xin' te jaan' ña ni nandu' ndatun' va a. Te nuu' a ndii ni yi'e a ndee naa ñu'u, te toto a ndii, ni nandu' yaa a ndee yi'é vi' a.

³ Ikan' te ni xin' ra ña ni tuvi Elías xiin' Moisés, te ndatu'un' ra xiin' a.

⁴ Ikan' te ni ka'an Pedro xiin' Jesús ndii:

—Va'a ña kuaxi ndu yo'o', tákui'e. Naa' kuni un' ndii, kasa'a ndu un' ta'an tja'va' yo'o'. Iin a kundu'u' yo'ó, te iin a kundu'u' Moisés, te iin a kundu'u' Elías —ni kachi ra.

⁵ Ka'an ka Pedro ña jaan' iin' ra, te iin ni tisa'vi tjo' iin viko' yi'é va sakuu' ra. Te tein viko' jaan' ni ka'an iin tachi' yu'u' ndii:

—Ñā ñāa' nduu' si'e manj' i, tē va'a va kuni i xini ñā'a' i. Kuni so'o ndo' ñā ka'án a xiin' ndo' —nī kachī a.

⁶ Kij' nī xinj' so'o tē nda'a' xa'a' a jaan' ñā jaan' ndii, iin nī xikundiee ndiee' ra ndee nuu' ñu'u', tē nī yiv' xava'a ra.

⁷ Tē nī kuyatīn Jesús mii' ndiee' ra, tē nī tondia nda'a' ñā'a' a ka'án a xiin' ra ndii:

—Kuān yiv' ndo', ndokoō ndo' —nī kachī a.

⁸ Tē kij' nī ndanij' ra nuu' ra ndii, nī xinj' ka ra ndee iin tē yiv'. Ndee iin ndaa' mji' Jesús kuij' nī xinj' ra.

⁹ Tē kij' nī nakaā' a xiin' ra tindū' jaan' ndii, nī ka'an chuun' a xiin' ra ndii:

—Kā'an ndo' xiin' ndee iin ne yiv' xa'a' ñā nī satuví Ndiosí nuu' ndo' kaa'. Ndee kij' natjaku tukuu yu'u, ñā nduu' tū tē yiv', tē sakan' vī' kuvī ka'an ndo' xa'a' a —nī kachī a.

¹⁰ Tē nī ndatu'un' ra Jesús ndii:

—¿Ndichun na ka'án tē sania'á tu'un ndei' Ndiosí ñā xj'nā ka Elías kixin, tē sakan' vī' kixin ñā sakakú ne yiv'? —nī kachī ra xiin' a.

¹¹ Tē nī ka'an a xiin' ra ndii:

—Ñā ndixa nduu' a ndii, xj'nā ka Elías kixin tē sakoo' tu'va ra sakuu' ñā yoo.

¹² Ndisū ka'án yu'u xiin' ndo' ñā xa nī kixin Elías jaan', tē nī nakunī ñā'a' nīa, tē nī xaa nīa saa ka nī kunī nīa xiin' ra. Tē nii' sakan' sando'o' tū nīa yu'u, ñā nduu' tū tē yiv' —nī kachī a xiin' ra.

¹³ Ikan' tē nī kundani tē nda'a' xa'a' a jaan' ñā xa'a' Juan, tē nī sakuchi' ne yiv' kuenta Ndiosí, ka'án a.

*Sò'ò nì xaa a kii' nì sanda'a Jesús iin tẹ sava,
tẹ naá ña ndiva'a nimá*

(Mr. 9:14-29; Lc. 9:37-43)

14 Tẹ kii' nì xaa Jesús xiin' tẹ jaan' mii' ndiee' ne yivi' kua'a' ya'a ndii, nì kuyatìn iin tẹ yivi', tẹ nì xikuijn xiti' ra nuu' a ka'an ra ndii:

15 —Tákuie, saa un' ña va'a tẹ kuvita inì un' xa'a' tiaa si'e i, sakan' ña ña ndiva'a naá nimá ra, tẹ xa'ni' i'i' ña'a' a, tẹ sando'o' xava'a ña'a' a. Tẹ ki'in' ichi' nduva ra nuu' ñu'u, tẹ ki'in' tu ichi' nama' ra nuu' tikuì.

16 Tẹ xa nì kixin ndiaka ña'a' i nuu' tẹ nda'a' xa'a' un', ndisu nì kuvì sanda'a ña'a' ra —nì kachi' ra.

17 Sakan' tẹ nì ka'an a xiin' ne yivi' jaan' ndii:

—Nẹ inì xini Ndiosí nduu' ndo'ó, ne ndiee' iin yivi' vitìn, tẹ ne nia'a nduu' tu ndo'! ¿Saa ka vi' ta'an ka kivi' koò i xiin' ndo'? Tẹ, ¿saa ka vi' ta'an ka kivi' kundjèni i ña xaa' ndo'? Nia'a ndo' yo'o' xiin' tẹ sava ñaa' —nì kachi' a.

18 Ikan' tẹ nì ka'an ndiee' Jesús xiin' ña ndiva'a jaan' tẹ nì keta a nimá tẹ sava jaan'. Tẹ ndee kii' sakan' ndii, nì nda'a xachi' ra.

19 Tẹ nì kuyatìn siin' tẹ nda'a' xa'a' a nuu' a, tẹ nì ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—¿Ndichun na nì kuvì xta'ni' ndu ña ndiva'a jaan'? —nì kachi' ra.

20 Tẹ nì ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Xa'a' ka sie va inì ndo' xini ndo' Ndiosí. Sakan' na ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ña naa' sakan' tẹ inì ndo' xini ndo' Ndiosí tee' lulu ma'á kuiti', ndee naa lulu iin ndikin' mostaza ndii, kuvì ka'an ndo' xiin' iku' kaa' ndii: “Kuan keta mii' iin' un' ñaa', tẹ ku'un un' kujin un' kaa'”, tẹ

naṃa a mii' iin' a. Te kōo' ndee iin ña k̄vi saa ndo'.

²¹ Ndisu ña ndiṃa'a naa ña kaa' ndii, kuní a ña ka'an va e' xiin' Ndiosí, te kuní tu a ña koo ndit̄ia e', te k̄vi xta'ni' e' ña kaa' —ñi kachi a.

Tuku ni ka'an Jesús xa'a' ña kundo'o a te k̄vi a

(Mr. 9:30-32; Lc. 9:43-45)

²² Te kij' xika' Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a nuu' ñu'u' Galilea ndii, ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, sanakua'a ne yivi' yu'u nda'a' te yivi',

²³ te ka'ni' ra yu'u. Ndisu kivi' ña uni te nat̄iak̄u i —ni kachi a.

Te ni kusuchi' xava'a ini sakuu' te jaan'.

Ka'an Jesús xa'a' x̄un' xani' xa'a' yukun' ka'nu'

²⁴ Te kij' ni xaa Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ñuu Capernaum ndii, ni kuyat̄in te kendiaa' ya'vi' x̄un' xani' xa'a' yukun' ka'nu' nuu' Pedro, te ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—¿Ñáá cha'vi te sania'á ndo'ó x̄un' xani' xa'a' yukun'? —ni kachi ra.

²⁵ Te ni nakuj̄in Pedro ndii:

—Uun, cha'vi ra —ni kachi ra.

Te kij' ni nda'ni Pedro vi'e ndii, xi'na ka Jesús ni ndatu'un' ña'a' ka'an a ndii:

—¿Saa tuu yo'ó, Simón? Sakuu' rey iin yivi' ndii, ¿yoo nduu' ne cha'vi ña'a' x̄un' xani'? ¿Ñáá ne ñuu ra, uun ne tuku', ne ndiee' ñuu ra? —ni kachi a.

²⁶ Te ni nakuj̄in Pedro ndii:

—Ne tuku', ne ndiee' ñuu ra —ni kachi ra.

Te n̄i ka'an̄ ka Jesús xiin' ra ndii:

—Sakan' na kuu' ne ñuu ra jaan' ndii, ndeē sie chā'v̄i ñā'a' n̄iā.

²⁷ Ndisu xa'a' ñā küní sanasaá' e' te kendiaa' ya'vi' jaan' ndii, kua'an̄ m̄in̄i, te sko'ni' un' tiku un', te t̄iaka' nuu' ti' xta'ni' un' ndii, kun̄i un' naá iin̄ xu'un' yu'u' ri' k̄i' n̄unia' un' un'. Na'in̄ un', te chā'v̄i un' te kendiaa' ya'vi' xu'un' xani' xa'a' yukun' jaan' xa'a' yo'ó xiin' xa'a' yu'u' —n̄i kachi a xiin' ra.

18

Ka'an̄ Jesús yoō nduu' ne ka'nu'

(Mr. 9:33-37; Lc. 9:46-48)

¹ K̄i' sakan' ndii, n̄i ndekuie te ndā'a' xa'a' Jesús nuu' a, te n̄i ndatu'un' ñā'a' ra ka'an̄ ra ndii:

—¿Yoō nduu' te ka'nu' ka nuu' ne xa xa'ndia chuun' Ndiosí nimá? —n̄i kachi ra xiin' a.

² Sakan' te n̄i kana a iin̄ te lulu, te n̄i xani ñā'a' a mā'in' ra.

³ Te n̄i ka'an̄ a xiin' te ndā'a' xa'a' a jaan' ndii:

—Ñā ndaku ka'an̄ i xiin' ndo' ndii, naa' nāma ndo' nimá ndo' te kunduu ndo' ndeē naa ne kual' ndii, k̄iv̄i kunduu ndo' kuenta ne xa xa'ndia chuun' Ndiosí nimá.

⁴ Sakan' ñā ne maso nimá ndeē naa te lulu yo'o' nduu' ne ka'nu' ka tein̄ ne xa xa'ndia chuun' Ndiosí nimá.

⁵ Te yoō ka natiin' iin̄ te lulu ndeē naa te yo'o' xa'a' a ñā nduu' n̄iā kuenta i ndii, yu'u' natiin' n̄iā.

*Ka'án Jesús ña iyo va kundo'ō ne kaviko' ne xa
ini xini Ndiosí te saa ña kuachi*

(Mr. 9:42-48; Lc. 17:1-2)

⁶ 'Te ne yivi', ne kaviko' iin ne lulu, ne ini xini yu'u ndee naa te yo'ō', te saa ña kuachi ndii, ndee chaa' ka na kotiin iin yuu' molino sukun' ne kaviko' ña'a' jaan', te sko'ni' ña ndee maa' tixin mini.

⁷ Iyo va ndo'o' ne yivi' iin yivi', sakan' ña yoo va ña kaviko' ña'a' te saa ña kuachi, te kuni a ña xka'ndia ña jaan' nuu' kivi' ñuu ña. Ndisu iyo ka kundo'ō ne kaviko' ne yivi' jaan' te saa ña kuachi jaan'.

⁸ 'Sakan' na kuii', naa' nda'a' un' uun xa'a' un' xaa' sakan' te xaa' un' kuachi ndii, va'a ka kendoso' un' un te skana' un' un. Kuachi ndii ndee chaa' ka kunduū un' te tikundu' iin ndaa' nda'a' uun iin xa'a', te natiin un' kivi' ñuu ña kōo' kivi' ndi'i', te sakan' ña ku'un un' xiin' uvi saa' nda'a' un' uun xiin' uvi saa' xa'a' un' vi'e ndiaya' mii' kōo' kivi' nda'va ñu'u.

⁹ Te naa' nduchi' nuu' un' xaa' sakan' te xaa' un' kuachi ndii, va'a ka xta'ni' un' un te skana' un' un. Kuachi ndii ndee chaa' ka kunduū un' te kui'e iin ndaa' nduchi' nuu', te natiin un' kivi' ñuu ña kōo' kivi' ndi'i', te sakan' ña ku'un un' xiin' uvi saa' nduchi' nuu' un' vi'e ndiaya' mii' xixi ñu'u.

*Ka'án Jesús iin ña ka'án ndiaa xa'a' iin mbee,
ti ni xita*

(Lc. 15:3-7)

¹⁰ 'Koto va ndo' te mii' kuū ndo' xiin' ndee iin ne kualí' naa te yo'ō. Sakan' ña ka'án i xiin' ndo'

ndii, yoo ángele ña xito' ña'a' nuu' Ndiosí, yuva' e', ña ndu'u' ndivi'.

¹¹ Kuachì ndii yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, ñi xaa ñi ñin yivi' te sakakú ñi ne ñi kuxioo nuu' Ndiosí.

¹² ¿Saa tuu ndo'ó? Naa' sakan' te kumi' ñin te yivi' ciento mbee, te ñi xita ñin ri' ndii, ¿ñaá nakoqo ra ti' kumi' xiko xa'un kumi' jaan' xini' ñin iku', te ku'un nanduku' ra ti' ñi xita jaan' ndee ña'in ra ri'?

¹³ Ña ndaku ka'an ñi xiin' ndo' ndii, naa' ña'in ra ri' ndii, ñakuatia' ka nimá ra xa'a' ti' jaan' te sakan' xa'a' ti' kumi' xiko xa'un kumi' ti' ñi xitia jaan'.

¹⁴ Te ñin kachi tu nduu' a xiin' yuva' e' Ndiosí, ña ndu'u' ndivi' ndii, küní a ña ndoñu'u' ndee ñin ne kuali' ndee naa te yo'o' nuu' a.

Yo'o' sania'á Jesús ña kuni' a koq ka'nu' ñini e' xa'a' ne yivi'

(Lc. 17:3)

¹⁵ Te naa' ñi xaa ñin ñañi ta'an' ndo' ñin kuachì xiin' ndo' ndii, ku'un ndo' te saki'in' ña'a' ndo' kuento kundiee uvi' saa' mii' ndo'. Naa' taxì so'o ra ña ka'an ndo' ndii, xa ñi nduñin tukuu' ndo' xiin' te jaan'.

¹⁶ Te naa' taxì' so'o ra ña ñi ka'an ndo' ndii, ku'un ñaka ndo' ñin ndaa' uun uvi' ta'an te ndiee yu'u' xa'a' tu'un kui'e jaan', te sakan' kuniñi sakuu' tu'un kui'e nuu' uvi' ta'an uun uní ta'an te ndiee' yu'u'.

¹⁷ Te naa' taxì' so'o tu ra ña ka'an te uvi' ta'an jaan' ndii, ka'an ndo' xiin' ne nduu' kuenta ñi xiin' ndo'. Te naa' ñi ndee taxì' so'o tu ra ña ka'an ne

jaan' ndii, na kunduū ra ndee naa iin te xini yoo Ndiosí nuu' ndo' uun ndee naa iin te kendiaa' ya'vi' xa'a' ñuu Roma.

18 Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, ndee ka ña katun' ndo' iin yivi' yo'o' ndii, xa ni katun' tu ña'a' Ndiosí ndee ndivi'. Te ndee ka ña ndaxin' ndo' iin yivi' yo'o' ndii, xa ni ndaxin' tu ña'a' Ndiosí ndee ndivi'.

19 'Te ka'an tu i xiin' ndo' ña naa' nakata uvi ta'an ndo'ó kuento ndo' iin yivi' yo'o' xa'a' ndee ka ña'a, te kakan ndo' a nuu' yuva' e' Ndiosí, ña ndu'u' ndivi' ndii, taxí ña'a' a nda'a' ndo'.

20 Kuachí ndii, mii' ka nakayá uvi ta'an uun uní ta'an ne yivi' kuenta yu'u ndii, ikan' yoo i xiin' nia —ni kachi Jesús.

21 Sakan' te ni kuyatin Pedro nuu' Jesús, te ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—Tákuie, ¿saa vi' ta'an ichi' kuní a koq ka'nu' ini i xa'a' ñani ta'an i, ne xaa' kuachí xiin' i? ¿Ñáá ndee uxá ta'an ichi' vi'? —ni kachi ra.

22 Sakan' te ni nakuiin a nuu' ra ndii:

—Süu' ka'an i xiin' un' ña koq ka'nu' ini un' xa'a' nia ndee uxá ta'an ichi' kuiti', süu' jaan' ndii ka'an i ña ndee uní xiko uxí ichi', te uxá ichi' saa un' sakan'.

Yo'o' ka'an Jesús xa'a' iin te ni xiin koq ka'nu' ini xa'a' te ndiso' ika' ña'a'

23 'Xa'a' a jaan' na ña xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' ndii, nduu' a ndee naa iin rey, te kuni nakan kuenta nuu' te xika' nuu' nuu' ra.

24 Kij' ni xa'a' natava' ra kuenta ndii, ni kixin ndiaká nda'a' xa'a' ra iin te xika' nuu' nuu' ra, te ndiso' ika' ña'a' uxí mií xu'un' yuu' oro nuu' ra.

25 Te xa'a' a ña nī kuvī cha'vi ra ndii, nī ka'an chuun' xto'o ra jaan' ña ke'vi ra xiin' ña' si'i ra, xiin' sakuu' si'e ra, xiin' sakuu' ña kumi' ra, te nacha'vi ra ña ndiso' ika' ra jaan'.

26 Sakan' na kuii' nī xikuijn xiti' te xika' nuu' nuu' ra jaan', te nī ka'an nda'vi ra xiin' xto'o ra ndii: "Tákuie, saa va un' ña va'a te ndiatu' ka un' sie te nacha'vi yo'ó sakuu' a", nī kachī ra.

27 Te xa'a' a ña nī kuvīta inī xto'o ra jaan' xa'a' ra ndii, nī sandoyo' ra ña ndiso' ika' te jaan', te nī saña' ra te jaan'.

28 'Ndisu kij' nī keta te jaan' kua'an ra ndii, nī nata'an' ra xiin' iin te xika' nuu' inga' xiin' ra nuu' xto'o ra jaan'. Te ndiso' ika' ña'a' te jaan' ciento xu'un' yuu' plata. Te nī natijn ña'a' ra, te nī xa'a' ku'ni' ra sukun' te jaan' ka'an ra xiin' ra ndii: "Nacha'vi ki'j' un' ña ndiso' ika' un' yu'u", nī kachī ra.

29 Sakan' te nī xikuijn xiti' te xika' nuu' inga' xiin' ra jaan' nuu' ra ka'an nda'vi ra ndii: "Tákuie, saa va un' ña va'a te ndiatu' ka un' sie te nacha'vi yo'ó sakuu' a", nī kachī ra.

30 Ndisu nī xiin te jaan' kundiatu ra, süu' jaan' ndii nī xa'an chinaá ña'a' ra vi'e kaá ndee nacha'vi ña'a' te jaan' ña ndiso' ika' ña'a' ra.

31 Te kij' nī xini inga ka te xika' nuu' inga' xiin' ra jaan' ña nī yoo ikan' ndii, nī kusuchi' va inī ra, te nī xan ka'an ra xiin' xto'o ra sakuu' ña nī yoo ikan'.

32 Sakan' te nī kana ña'a' xto'o ra jaan', te nī ka'an ra xiin' ra ndii: "Te xika' nuu' nja'a va nduu' yo'ó, sakuu' ña nī ndiso' ika' un' yu'u jaan' nī yoo ka'nu' inī i xa'a' un' xa'a' a ña nī ka'an

nda'vi un' xiin' i.

³³ Sakan' tu ni kuni a kuvita ini yo'ó xa'a' te xika' nuu' inga' xiin' un' jaan' naa ni kuvita ini yu'u xa'a' un'", ni kachi xto'o jaan'.

³⁴ Te xa'a' a ña ni xi'e va xto'o ra jaan' ndii, ni sanakua'a ña'a' ra nda'a' te xiin' te sando'o' ña'a' ra ndee skachi' ndi'i cha'vi ra sakuu' ña ndiso' ika' ra xto'o ra jaan' —ni kachi a.

³⁵ Te ni ka'an ka a ndii:

—Iin kachi saa tu yuva' e' Ndiosí, ña ndu'u' ndivi', xiin' i'in ndo'ó naa' koo' ka'nu' ini ndo' xiin' iin kani' nimá ndo' xa'a' ñani ta'an' ndo' —ni kachi Jesús.

19

Ka'án Jesús ña vä'a nata'vi' ta'an' ne yivi'

(Mr. 10:1-12; Lc. 16:18)

¹ Te kij' ndi'i ni ka'an Jesús ña jaan' ndii, ni ketā a xiin' te nda'a' xa'a' a nuu' ñu'u' Galilea, te kua'an a tuku ta'vi' itia Jordán, te ni xaa a nuu' ñu'u' Judea.

² Te kua'a' koo' chukuu' ne yivi' ndikún ña'a' kua'an ña, te ni sanda'a a ne kuni kuvj ikan'.

³ Sakan' te ni kuyatın sava te fariseo nuu' a te kotō kua'a' ña'a' ra ka'án ra xiin' a ndii:

—Tákuie, ¿ñáá kande'i' ña nata'vi' ta'an' iin te yivi' xiin' ña' si'i ra ndee ka xa'a'? —ni kachi ra.

⁴ Sakan' te ni nakujin a nuu' ra ndii:

—Xa xiní ndo' ña ka'án tu'un Ndiosí mii' ka'án a ndii, ndee ña nuu' kij' ni xa'a' Ndiosí ne yivi' ndii, iin tiaa xiin' iin ña'a' ni xa'a' a.

⁵ Te n̄i ka'an a ndii: “Sakan' na kuii' naḱoo tiaa yuva' si'i' ra te ndu^uin ra xiin' ña' si'i' ra, te uvi saa' n̄ia ndii, iin ndaa' nandu^u n̄ia”, kachi a.

⁶ Xa'a' a jaan' na süu' uvi ta'an ka kuu' ne jaan', süu' jaan' ndii iin ndaa' nduu' n̄ia. Sakan' na kuii' ne n̄i ndas^uin Ndiosí ndii, vä'a nata'vi' ña'a' ndee iin ne yivi' —n̄i kachi Jesús.

⁷ Sakan' te n̄i ndatu'un' ka ña'a' ra ndii:

—Naa' sakan' nduu' a ndii, ndichun na n̄i tax̄i Moisés ña ke'i iin te yivi' iin tutu mii' ka'an a ña nakoo' ra ña' si'i' ra, te xiin' ña jaan' kuv̄i nata'vi' ta'an' n̄ia? —n̄i kachi ra xiin' a.

⁸ Sakan' te n̄i na^uin a nuu' ra ndii:

—Xa'a' ña x̄i va nimá ndo' na n̄i tax̄i Moisés ña nata'vi' ta'an' ndo' xiin' ña' si'i' ndo', ndisu ña nuu' ndii, süu' sakan' n̄i yoo a.

⁹ Te yu'u ka'an xiin' ndo' ña naa' n̄i kandu'u' ña' si'i' iin te yivi' xiin' inga tiaa, te nata'vi' ta'an' ra xiin' a' te tunda'a' ra xiin' tuku ña'a' ndii, xaa' ra kuachi xiin' a' nuu' Ndiosí. Te naa' tunda'a' iin te yivi' xiin' ña' n̄i naḱoo ra jaan' ndii, xaa' tu te jaan' kuachi xiin' ña' jaan' nuu' Ndiosí —n̄i kachi a.

¹⁰ Sakan' te n̄i ka'an te nda'a' xa'a' a xiin' a ndii:

—Naa' sakan' nduu' a xiin' te yivi' xiin' ña' si'i' ra ndii, ndee chaa' ka ka^u iin ndaa' e' iin yivi' —n̄i kachi ra xiin' a.

¹¹ Sakan' te n̄i ka'an a xiin' ra ndii:

—Süu' sakuu' ne yivi' kuv̄i nat̄in ña ka^u, süu' jaan' ndii ne n̄i na^uxin Ndiosí kuit̄i' kuv̄i nat̄in a.

¹² Sakan' ña sava te yivi' ndii, tunda'a' m̄i' ra, kuachi ndii xa sakan' yoo m̄i' ra ndee n̄i tui' ra,

te sava tuku ra ndii, te yivi' ni xaña'ma ña'a', te sava tuku ra ndii, xa'a' ña kuni sachuun' ra xa'a' ña ka'ndia chuun' Ndiosí nimá kua'a' ka ne yivi' tunda'a' ra. Ne kuví natijn ña kaa' ndii, na natijn ña —ni kachi a.

S'o'o ni xaa a kij' ni sañu'u' Jesús ne kualí'
(Mr. 10:13-16; Lc. 18:15-17)

¹³ Ni ndekuje ne yivi' xiin' ne kualí' nuu' Jesús te tondia nda'a' a xini' ña, te ka'an tu a xiin' Ndiosí xa'a' ña. Ndisu te nda'a' xa'a' a ndii, ni xa'a' xi'é ra nuu' ne kuaxi xiin' ne kualí' jaan'.

¹⁴ Ndisu ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Taxi ndo' na kixin ne kualí' nuu' i te nakasi ña'a' ndo'. Kuachi ndii xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne ini xini ña'a' ndee naa ini ne kualí' kaa' xini ña yuva' si'i' ña —ni kachi a xiin' ra.

¹⁵ Te kij' ndi'i ni tondia nda'a' a xini' i'in ne kualí' jaan' ndii, ni keta a ikan' te kua'an a.

S'o'o ni ka'an Jesús xiin' iin te vika'
(Mr. 10:17-31; Lc. 18:18-30)

¹⁶ Te kij' kua'an a ndii, ni kuyatin iin te sava nuu' a, te ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—Tákuie, ña va'a nimá, ¿ndee ña va'a kuni a saa i te natijn i kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i'? —ni kachi ra xiin' a.

¹⁷ Sakan' te ni ndatu'un' ña'a' Jesús ndii:

—Kij' ka'an un' ña ña va'a nimá nduu' yu'u ndii, ¿ndichun ka'an un' ña jaan'? Kuachi ndii iin ndaa' Ndiosí kujti' nduu' ña va'a nimá. Ndisu naa' kuni natijn un' kivi' ñuu ña koo' kivi' ndi'i' ndii, saxinu un' ña ka'an chuun' Ndiosí —ni kachi a.

¹⁸ Te ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—¿Ndee ña kuní a saxinú i? —nī kachī ra.

Te nī ka'an a xiin' ra ndii:

—Kā'nī' un' ne yivi'. Kūmi' un' musa un'. Sākuī'na' un'. Kā'an un' tun vixi.

¹⁹ Koto ka'nu' un' yuva' si'i' un'. Te kundani un' sakuu' ne yivi' xiin' un' ndee naa kundani xiin' mii' mii' un' —nī kachī a.

²⁰ Sakan' te nī ka'an te sava jaan' ndii:

—Sakuu' ña ka'an tu'un ndei' jaan' xa saxinú i ndee kij' lulu vi' i. ¿Ndee ña kuní ka saa i? —nī kachī ra xiin' a.

²¹ Te nī ka'an a xiin' ra ndii:

—Naa' kuni kunduun un' te ndoo ndi'i nimá nuu' Ndiosí ndii, kua'an te xiko' un' sakuu' ña kumi' un', te taxī un' xu'un' a nda'a' ne nda'vi kuu'. Sakan' te kixin un', te kundikun un' yu'u. Sakan' vi' te kumi' un' ña vika' ndivi' —nī kachī a xiin' ra.

²² Te kij' nī xini so'o te sava jaan' ña jaan' ndii, nī kusuchi' va ini ra, te nī keta ra kua'an ra, sakan' ña te vika' xava'a nduu' ra.

²³ Sakan' te nī ka'an Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

—Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, vixi xava'a nuu' ne vika' te taxī nja ka'ndia chuun' Ndiosí nimá nja.

²⁴ Tuku nī ka'an i xiin' ndo' ña vixi ka nuu' ne vika' te taxī nja ka'ndia chuun' Ndiosí nimá nja, ndee naa ña kivi tu xka'ndia ndee jin camello yavi xa'a' jin tiku —nī kachī a.

²⁵ Te kij' nī xini so'o te nda'a' xa'a' a ña jaan' ndii, so'o ndiee' ka nī nandanī ra ka'an xiin' ta'an' ra ndii:

—Naa' sakan' ndii, ¿yoō tu kuv̄i kaku nuu' kuachī n̄iā? —kachi ra.

²⁶ Sakan' te n̄i nakotō ndiāa n̄a'a' Jesús, te n̄i ka'an̄ a xiin' rā ndii:

—Ne yivi' ndii, kuv̄i saā n̄iā n̄a jaan', ndisu Ndiosí ndii, kuv̄i saā n̄a'a' a, sakan' n̄a n̄a jaan' ndii, sakuu' n̄a'a' kuv̄i xaa' a —n̄i kachī a xiin' rā.

²⁷ Sakan' te n̄i ka'an̄ Pedro xiin' a ndii:

—Tákuie, kotō un', ndu'u' ndii, n̄i nakoō ndu sakuu' n̄a kumi' ndu, te ndikún ndu yo'ó. ¿Yoō nduu' a kanando ndu xa'a' n̄a jaan'? —n̄i kachī rā.

²⁸ Te n̄i ka'an̄ Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a jaan' ndii:

—N̄a ndaku ka'an̄ i xiin' ndo' n̄a kii' nduxaa' iin̄ yivi' kii' kunduu' yu'u, n̄a nduu' tu te yivi', tei ka'nu' ndatun' koo' chukuu' mii' ka'ndiā chuun' i ndii, kundieē tu ndo'ó, ne ndikún yu'u, nuu' uxī uvī tei ka'nu' ikan', te ka'ndiā chuun' ndo' nuu' i'in̄ t̄i'vī ne ta'an' e', ne Israel, ne nduu' ne uxī uvī t̄i'vī.

²⁹ Te yoō ka nduu' ne n̄i nakoō vi'e n̄iā, uun tiaa ta'an' n̄iā, uun n̄a'a' ta'an' n̄iā, uun yuva' si'i' n̄iā, uun si'e n̄iā, uun n̄u'u' n̄iā xa'a' n̄a ndikún n̄iā yu'u ndii, sañu'u' kua'a' vā n̄a'a' Ndiosí v̄it̄in̄ iin̄ yivi' yo'o', te taxī tu a kivi' n̄uu n̄iā n̄a kōo' kivi' ndi'i'.

³⁰ Ndisu kua'a' vā ne nduu' ne nuu' v̄it̄in̄ ndii, ne so'o' ndi'i' n̄anduū n̄iā nuu' ku'un̄ e'. Te kua'a' tu ne nduu' ne so'o' ndi'i' v̄it̄in̄ ndii, ne nuu' n̄anduū n̄iā nuu' ku'un̄ e' —n̄i kachī a xiin' rā.

20

Sania'á Jesús iin ña ka'án ndiaa xa'a' iin te chi'i' uva

¹ Te n̄i ka'an̄ k̄a Jesús xiin' r̄a ndii:

—Sakan' t̄u ña xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' ndii, nduu' a ndee naa iin te chi'i' yo'o' uva, te n̄i ket̄a n̄ia'a nduku' r̄a te tatú, te sachuun' xa'a' yo'o' uva jaan'.

² Te kii' n̄i xini' ta'an' r̄a xiin' te tatú ndii, n̄i ndoo r̄a kuento xiin' te jaan' ña cha'vi' ña'a' r̄a saa xiku'ún ya'vi' te yivi' xa'a' iin kivi', te n̄i ti'vi' ña'a' r̄a xa'a' uva r̄a.

³ Te kuyatin' k̄a iin̄ n̄ia'a n̄i ket̄a r̄a kua'an̄ r̄a ma'in' ya'vi', te n̄i xini' r̄a ndiee' so'o inga te kuni sachuun'.

⁴ Te n̄i ka'an̄ r̄a xiin' te jaan' ndii: “Kua'an t̄u ndo'ó, te sachuun' ndo' xa'a' yo'o' uva i. Te cha'vi' i ndo'ó ña xata'an̄ ki'in̄ ndo'”, n̄i kachi r̄a. Sakan' te n̄i k̄iee te jaan' kua'an̄ r̄a.

⁵ Te iin̄ ke'in' xiin' k̄a un̄i ndii, n̄i xa'an̄ n̄i tukuu r̄a, te iin̄ kachi n̄i xaa r̄a.

⁶ Te kii' xa kuyatin' k̄a u'un, te n̄i ket̄a n̄i tukuu r̄a, te n̄i xini' n̄i tukuu r̄a ndiee' so'o inga k̄a te kuni sachuun', te n̄i ndatu'un' ña'a' r̄a ndii: “¿Ndichun na ndiee' so'o ndo' yo'o' nduvi' te koo' a xaa' ndo'?” n̄i kachi r̄a.

⁷ Te n̄i nakujin̄ te jaan' ndii: “Sakan' ña koo' ndee iin te yivi' n̄i ka'an̄ xiin' ndu te sachuun' ndu xiin' r̄a”, n̄i kachi r̄a. Sakan' te n̄i ka'an̄ te xiin' ña'a' uva jaan' xiin' r̄a ndii: “Kua'an t̄u ndo'ó, te sachuun' ndo' xa'a' uva i”, n̄i kachi r̄a.

⁸ Te kii' xa kuu' ñuu kua'an̄ ndii, n̄i ka'an̄ te xiin' ña'a' jaan' xiin' te xito' te tatú r̄a jaan' ndii:

“Kana un' te tatú te cha'vi un' ra. Xi'na ka te ni ko'ni ndee so'o' ndi'i' xa'a' un' cha'vi un', te sakan' vi' cha'vi un' te ni ko'ni nuu'”, ni kachi ra.

⁹ Sakan' te ni kuyatín te ni ko'ni ka u'un jaan', te ni cha'vi xinu' ña'a' ra saa ki'in' te yivi' xa'a' iin kivi'.

¹⁰ Te kij' ni kuyatín te ni ko'ni nuu' jaan' ndii, ni xanini ra ña kua'a' ka xu'un' ki'in ra, ndisu iin kachi ni cha'vi ña'a' ra saa ki'in' te yivi' xa'a' iin kivi' kuiti'.

¹¹ Ikan' te ni ka'an kui'e ra xa'a' te xiin' ña'a uva jaan' ndii:

¹² “Te ni ko'ni ndee so'o' ndi'i' kaa' ndii, iin ndaa' hora so'o' ni xachuun' ra, te iin kachi ni cha'vi un' ra xiin' ndu'u, ndu'u te ni xandieni xiin' mií nuu' chuun nduvi' ka'ni' ti'e'”, ni kachi ra.

¹³ Te ni ka'an te xiin' ña'a jaan' xiin' iin te tatú jaan' ndii: “Chie kua'a, koo' ndee iin ña va'a ni xaa i xiin' yo'ó. ¿Ñáá náka'an' un' ña ni ndoo e' kuento ña cha'vi' i yo'ó saa ki'in' te yivi' xa'a' iin kivi'?”

¹⁴ Sakan' na kuii', na'in un' xu'un', ña ni xiku'un ya'vi' un' te ku'un un'. Koo' a ndi'ni yo'ó naa' kuní yu'u cha'vi' i te so'o' ndi'i' kaa' ndee naa ni cha'vi' i yo'ó.

¹⁵ ¿Ñáá tuu un' ña küvi saa i xiin' ña'a mii' i ndee ka ña kuní i? Uun, ¿tee' te ndasi' nuu' nduu' un' xa'a' a ña nduu' i va'a te yivi' xiin' inga ne yivi'?” ni kachi ra.

¹⁶ Sakan' na kuii' kua'a' va ne nduu' ne nuu' vitin ndii, ne so'o' ndi'i' nanduú ña nuu' ku'un e'. Te kua'a' tu ne nduu' ne so'o' ndi'i' vitin ndii, ne nuu' nanduú ña nuu' ku'un e', sakan'

ñā kua'a' va ne yivi' kana' Ndiosí, ndisu xaku' kuiti' nia natiin' ñā kaku nia saa a —ni kachi a.

Tuku ni ka'an Jesús xa'a' ñā kundo'o a te kuyi a

(Mr. 10:32-34; Lc. 18:31-34)

¹⁷ Te kij' kua'an kaā Jesús ichi' ñuu Jerusalén ndii, ni naka siin' a te uxí uvi ta'an te nda'a' xa'a' a, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

¹⁸ —Xini ndo' ñā ichi' ñuu Jerusalén kaa' e' kua'an e' vitin. Te ikan' sanakua'a te yivi' yu'u, ñā nduu' tu te yivi', nda'a' ki'in' sutu kuu' nuu' xiin' nda'a' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí. Te katun' ra yu'u, te nakuita kuento ra ñā kuni a kuyi i,

¹⁹ te sanakua'a ra yu'u nda'a' te tuku', te sandiee kui'e te jaan' yu'u, te suku' yo'o' u'vi tu ra yu'u, te ka'ni' ra yu'u nuu' krusín. Ndisu kivi' ñā uni te natiaku i —ni kachi Jesús xiin' ra.

So'o ni ka'an Jesús xiin' Juan xiin' Jacobo, ñani ra

(Mr. 10:35-45)

²⁰ Sakan' te ni kuyatin si'i' Jacobo xiin' Juan nuu' Jesús ndiaka' a' uvi saa' te jaan'. Te ni xikujin xiti' a' nuu' a, te ni xikan a' iin ñā va'a nuu' a.

²¹ Te ni ndatu'un' ñā'a' Jesús ndii:

—¿Yoo nduu' a kuni un'? —ni kachi a xiin' a'.

Te ni nakujin a' ndii:

—Saa un' ñā va'a, tákui'e, te ka'an chuun' un' te kundiee uvi saa' tiaa si'e i yo'o' xiin' un' mii' ka'ndia chuun' un'. Iin ra kundu'u' nda'a' kua'a un', te inga ra kundu'u' nda'a' itin un' —ni kachi a'.

22 Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Kündani ndo'ó ndee ña xikán ndo' nuu' i. ¿Ñáá kundieni ndo'ó koḡ ndo' tundo'o' chie koo' chukuu' ña kundo'o' yu'u? ¿Ñáá kundieni ndo' ña sando'o' ne yivi' ndo'ó ndee naa saa nja xiin' yu'u? —ni kachi a xiin' ra.

Te ni nakujin te jaan' ndii:

—Uun ndo', kundieni ndu —ni kachi ra.

23 Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndixa nduu' a ndii, kundieni ndo'ó koḡ ndo' tundo'o' chie koo' chukuu' ña kundo'o' yu'u, te kundieni tu ndo' ña sando'o' ne yivi' ndo'ó ndee naa saa nja xiin' yu'u. Ndisu ña kundiee ndo' nda'a' kua'a' i, uun nda'a' itin i ndii, süu' yu'u kuni a taxi' ña jaan', süu' jaan' ndii ne xa yoo tu'va ña jaan' xa'a' ni xaa yuva' i Ndiosí kuiti' natjin a —ni kachi a xiin' ra.

24 Te kii' ni xini so'o inga te uxi ta'an ña jaan' ndii, ni nasaa' ra ni xini ra uvi saa' te ñani jaan'.

25 Ikan' te ni kana Jesús sakuu' ra, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Xini ndo' ña kua'a' te kuu' nuu' nuu' ne yivi' jin yivi' ndii, sananduu' ña'a' ra ndee naa ña'a' ra, te te kuu' ka'nu' ka tein nja ndii, xiko' ni'i' ña'a' ra te ña ka'an mii' ra yoo.

26 Ndisu süu' sakan' kunduḡ a tein ndo'ó, süu' jaan' ndii yoo ka kuni kunduḡ te ka'nu' ka tein ndo'ó ndii, kuni a kunduḡ ra te kaka nuu' nuu' ndo'.

27 Te yoo ka kuni kunduḡ te nuu' tein ndo'ó ndii, kuni a ña kunduḡ ra te kaka nuu' nuu' ndo'.

28 Sakan' tu yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, kuäxi i te kaka nuu' ne yivi' nuu' i. Süu' jaan'

ndii kuaxi i te kaka nuu i nuu' nja, te cha'vi i xiin' kivi' ñuu i xa'a' kuachi kua'a' ne yivi' —ni kachi Jesús xiin' ra.

So'o ni xaa a kii' ni sanda'a Jesús uvi ta'an te kui'e nduchi' nuu' yatın ñuu Jericó
(Mr. 10:46-52; Lc. 18:35-43)

²⁹ Kii' keta' Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ñuu Jericó kua'an a ndii, kua'a' koo' chukuu' ne yivi' ndikún xata' a kua'an nja.

³⁰ Te ndiee' uvi ta'an te kui'e nduchi' nuu' yu'u' ichi' mii' xka'ndiá a kua'an a jaan'. Te kii' ni xini so'o ra ña Jesús nduu' ña xka'ndiá kua'an ndii, ni kuaa' ti'e' ra ka'an ra ndii:

—iTákuie, yo'ó ña nduu' siani' xika' David, kuvita ini un' xa'a' ndu! —ni kachi ra.

³¹ Te ne yivi' ndii, ni xi'e nja nuu' ra, te koo taxin' yu'u' ra, ndisu so'o ti'e' ka ka'an ra ndii:

—iTákuie, yo'ó ña nduu' siani' xika' David, kuvita ini un' xa'a' ndu! —ni kachi ra.

³² Sakan' te ni xikuijn Jesús, te ni kana ña'a' a, te ni ndatu'un' ña'a' a ndii:

—¿Ndee ña kuní ndo' saa i xa'a' ndo'? —ni kachi a.

³³ Te ni nakuijn uvi saa' te kui'e nduchi' nuu' jaan' ndii:

—Tákuie, kuní ndu ndii, nakoto'ni ndu saa un' —ni kachi ra xiin' a.

³⁴ Sakan' te ni kuvita ini a xa'a' ra, te ni tondia nda'a' a nduchi' nuu' uvi saa' ra. Te jin ni nunja' tjo' nduchi' nuu' ra jaan'. Te ni xikundikun ña'a' ra.

21

*So'o ni xaa a kij' nda'ni' Jesús ñuu Jerusalén
(Mr. 11:1-11; Lc. 19:28-40; Jn. 12:12-19)*

¹ Kij' xā kuyatin' Jesús xiin' tē nda'a' xa'a' a ñuu Jerusalén ndii, ni xaa nja ñuu Betfagé, ña naá yaṭin xa'a' xiki' ña nani' Olivos. Ikan' tē ni ti'vi' a uvi ta'an tē nda'a' xa'a' a,

² ka'an a xiin' ra ndii:

—Kua'an ndo' ñuu lulu, ña tuvi' kandu'u' tuku ta'vi' kaa'. Tē kij' ko'ni ndo' kua'an ndo' ñuu kaa' ndii, kuni ndo' tiin jin mburra xiin' jin mburru sie. Ndaxin' ndo' ri' tē kixin ndo' xiin' ri' yo'o'.

³ Tē naa' ka'an yoo ka xiin' ndo' ndee ka ña'a ndii, ka'an ndo' xiin' nja ndii: “Nuu' xto'o e' kuni ri' jin xa'a', ndi'j jaan' tē kixin ndiaka tuku a ri' yo'o'”, kachi ndo' —ni kachi a xiin' ra.

⁴ Sakan' ni xka'ndia a, tē xinu ña ni ka'an tē ni ka'an tiaku tu'un Ndiosí xta'an' kij' ni ka'an ra ndii:

⁵ Ka'an ndo' xiin' ne ndiee' ñuu Sión ndii: “Koto ndo' kaa' kuaxi rey ndo'.

Ña maso va nduu' a, tē ndu'u' a xata' jin mburru sie kuaxi a, tē si'e jin kiti', ti' ndiso' ña'a, nduu' ri'.”
Ni kachi ra.

⁶ Sakan' tē ni kiee tē nda'a' xa'a' jaan' kua'an ra, tē ni xaa ra saa nii' ni ka'an chuun' a xiin' ra.

⁷ Tē ni naka ra ri' tē kua'an ra xiin' ri' mii' iin' Jesús, tē ni tandiee ra toto ña titi' ra xata' uvi saa' ri', tē ni xikundu'u' a xata' ti' sie.

⁸ Tē ne yivi' kua'a' ya'a jaan' ndii, ni xakin nja toto ña ndiso' nja ichi'. Tē sava tuku nja ni xa'nu nda'a' ni' itun', tē ni xakin nja ichi' mii' xka'ndia Jesús kua'an a jaan'.

9 Te ne yivi', ne ni'i' ichi' kua'an nuu' a xiin' ne ndikún xata' a ndii, ti'e' va ni kuaa' nja ka'an nja ndii:

—¡Na natijn ña nduu' siani' xika' David ña xaka'nu' ña'a' e'! ¡Sañu'u' va xto'o e' ña kuaxi kuenta a kaa'! ¡Na natijn Ndiosí, ña ndu'u' ndienu, ña xaka'nu' ña'a' e'! —ni kachi nja.

10 Te kij' ndi'ví a ñuu Jerusalem kua'an a ndii, ni ndi'ni va nimá sakuu' ne ñuu jaan' ndatu'un' ta'an' nja ndii:

—¿Yoo nduu' tu te kaa'? —kachi nja.

11 Te ne yivi' kua'a', ne kuaxi xiin' Jesús jaan', ka'an ndii:

—Te kaa' nduu' te ka'an tiakú tu'un Ndiosí, te nani' Jesús, te ñuu Nazaret, ña kandu'u' nuu' ñu'u' Galilea —kachi nja.

So'o ni xaa a kij' ni xa'an Jesús nuu' ki'e yukun' ka'nu', te ni taxi' a ne xiko' xiin' ne sata' (Mr. 11:15-19; Lc. 19:45-48; Jn. 2:13-22)

12 Te ni nda'ni Jesús nuu' ki'e yukun' ka'nu', te ni taxi' u'vi a sakuu' ne xiko' ña'a' xiin' ne sata' nuu' ki'e jaan'. Te ni sandiko kava tu a mesa te nama' xu'un' xiin' tej te xiko' paloma,

13 te ni ka'an a xiin' nja ndii:

—Yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: “Vi'e i ndii, jin xaan' mii' ndatu'un' ne yivi' xjin' i nduu' a”, kachi a. Ndisu ndo'ó ndii, xa ni ndasandu ndo' a vi'e ne kui'na' —ni kachi Jesús.

14 Te ni ndekuie ne kui'e nduchi' nuu' xiin' ne kui'e xa'a' nuu' a nuu' ki'e jaan', te ni sanda'a ña'a' a.

15 Ndisu ni nasaa' sutu kuu' nuu' xiin' te sania'a' tu'un ndei' Ndiosí kij' ni xini ra ña ka'nu'

ña n̄i xāa Jesús īkan'. Te n̄i nāsāa' tū rā kij' n̄i x̄ini so'̄o rā ñā kuaa' nē sāva nuu' k̄i'ē jāan' xaka'nu' n̄īa Ndiosí ka'án n̄īa ndii: “Nā nāt̄īin ñā nduu' s̄īani' xika' David ñā xaka'nu' ñā'a' e'”, kachi n̄īa.

¹⁶ Te n̄i ka'án rā xiin' Jesús ndii:

—¿Ñáá x̄ini so'̄o un' ñā ka'án nē kaa'? —n̄i kachī rā.

Te n̄i ka'án ā xiin' rā ndii:

—Uun, x̄ini so'̄o ī. ¿Ñáá tīa'an ka'vī ndo'ó ñā yoso' nuu' tūtū Ndiosí? Ñā jāan' ka'án ndii: “Nē sāva xiin' nē kuañu'u, nē chichin' kā, kātā yāa nuu' un' xaka'nu' n̄īa yo'ó”, kachi ā —n̄i kachī ā.

¹⁷ Sakan' te n̄i nākōo ña'a' ā, te n̄i kētā ā nuu' ñuū jāan', te kua'án ā ñuū Betania, te īkan' n̄i kix̄in ā.

So'̄o n̄i xāa ā kij' n̄i sāichí Jesús īin tun' ndoko' higuera

(Mr. 11:12-14,20-26)

¹⁸ N̄īa'ā ya'ā tūkū kivi' kij' kua'án tūkuū Jesús xiin' te nda'a' xa'a' ā ñuū Jerusalén ndii, n̄i xi'j ā sōko.

¹⁹ Īkan' te n̄i x̄ini ā iin' īin ītun' ndoko' higuera yāt̄in yu'u' ichi' jāan', te n̄i xa'án ā mīi iin' nu'. Ndisū kōo' ndoko' nu' iin', süu' jāan' ndii yukū kūt̄i' nu' yoo. Sakan' te n̄i ka'án Jesús xiin' nu' ndii:

—Kōo' kivi' xāchi' kā kūun ndoko' yo'ó —n̄i kachī ā.

Xā ka'án e' te īin n̄i ichi' t̄io' nu'.

²⁰ Te kij' n̄i x̄ini te nda'a' xa'a' ā ñā jāan' ndii, n̄i nāndan̄i vā rā ka'án rā ndii:

—¿Saā tū nā īin n̄i ichi' kūt̄i' tun' kaa'? —n̄i kachī rā.

21 Sakan' te n̄i ka'an a xiin' ra ndii:

—Ñā ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, naa' in̄i ndo' xini ndo' Ndiosí, te s̄axij ndo' nimá ndo' ndee sie ndii, süu' naa' ñā kaā' kuṭi' kuv̄i saā ndo'. Süu' jaan' ndii kuv̄i tu ka'an ndo' ndee xiin' iku' kaā' ndii: “Kua'an ketā mii' iin' un' ñāā', te ku'un sko'ni' xiin' m̄ij' un' ndee m̄inj' ka'nu'”, kachi ndo', te sakan' xna'a xka'ndia a.

22 Te sakuu' ñā kakan ndo' nuu' Ndiosí kij' in̄i ndo' xini ñā'a' ndo' ndii, tax̄i ñā'a' a nda'a' ndo' —n̄i kachi a.

Ndatu'un' te ndiso' chuun' kuu' nuu' Jesús yoo taxi' ndiee' a

(Mr. 11:27-33; Lc. 20:1-8)

23 Te kij' n̄i ndi'vi a nuu' k̄i'e yukun' ka'nu', te n̄i sania'á a ne yivi' ndii, n̄i kuyat̄in ki'in' sutu kuu' nuu' xiin' ki'in' te xixa nuu' ñuu jaan' nuu' a. Te n̄i ndatu'un' ñā'a' ra ndii:

—¿Yoo n̄i tax̄i ndiee' nuu' un' te xaa' un' ñā xaa' un'? ¿Yoo n̄i sakuiso' chuun' yo'ó? —n̄i kachi ra.

24 Sakan' te n̄i ka'an a xiin' ra ndii:

—Ndatu'un' tu yu'u ndo'ó iin' ñā'a. Te naa' nakuj̄in ndo' a ndii, nakuj̄in tu yu'u yoo n̄i tax̄i ndiee' i, te xaa' i ñā jaan'.

25 ¿Yoo n̄i sakuiso' chuun' Juan, te n̄i sakuchi' ra ne yivi' kuenta Ndiosí? ¿Ñáá Ndiosí n̄i sakuiso' chuun' ñā'a' uun' ñáá te yivi' n̄i sakuiso' chuun' ñā'a'? —n̄i kachi a.

Sakan' te n̄i ndatu'un' xiin' ta'an' ra ndii:

—¿Ndee ñā kuv̄i ka'an e'? Naa' ka'an e' ñā Ndiosí n̄i sakuiso' chuun' ñā'a' ndii, ka'an ra xiin' e' ndii: “¿Ndichun na n̄i kandixa' ñā'a' ndo'?”

26 Te küvi ka'an tu e' ña te yivi' ni sakuiso' chuun' ña'a', sakan' ña yi'vi e' ne yivi' kua'a' kaa'. Kuachi ndii sakuu' ña kandixa' ña iin te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí ni nduu Juan jaan' —ni kachi xiin' ta'an' ra.

27 Sakan' na kuii' ni ka'an ra xiin' Jesús ndii:

—Xini ndu yoo —ni kachi ra.

Te ni ka'an ka Jesús xiin' ra ndii:

—Sakan' tu yu'u ndii, ka'an i xiin' ndo' yoo ni taxi ndiee' i te xaa' i ña kaa'.

Sania'á Jesús iin ña ka'án ndiaa xa'a' uvi ta'an tiaa si'e iin te yivi'

28 '¿Saa tuu ndo' xa'a' ña yo'o? Iin te yivi' ndii, ni yoo uvi ta'an si'e ra, te unta' ni ka'an ra xiin' te xkua'a' ndii: “Kua'an, yuva' i, te sachuun' un' xa'a' yo'o' uva i vitin”, ni kachi ra.

29 Te ni nakuiin te jaan' ka'an ra ndii: “Kuni ku'un i”, ni kachi ra. Ndisu iin kanj' te ni nama ra nimá ra, te kua'an sachuun' ra.

30 Sakan' te iin kachi ni ka'an tu yuva' jaan' xiin' inga si'e ra. Te ni nakuiin te jaan' ndii: “Va'a, takui'e ku'un i”, ni kachi ra. Ndisu ni xa'an ra nuu' chuun' jaan'.

31 ¿Ndee te uvi ta'an jaan' ni saxinú ña kuni yuva' ra, tuu ndo'? —ni kachi a.

Te ni nakuiin ra ndii:

—Te nuu' —ni kachi ra.

Sakan' te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, kanuu' ka te kendiaa' ya'vi' xa'a' ñuu Roma, xiin' ña'a' ne xiin' taxi ka'ndia chuun' Ndiosí nimá te sakan' nimá ndo'ó.

³² Kuach̄i ndii n̄i k̄ix̄in Juan t̄e s̄ania'á r̄a ndo'ó ichi' ñ̄a xachuun' ndaku. T̄e ndii n̄i kand̄ixa' ñ̄a'a' ndo', ndisu t̄e kendiaa' ya'vi' xiin' ñ̄a'a' n̄e xiin̄ jaan' ndii, n̄i kand̄ixa' ñ̄a'a' n̄ia. T̄e ndo'ó ndii, tee' ndee n̄i x̄inj̄i ndo' ñ̄a n̄i xaa n̄e jaan' ndii, n̄i nama ndo' nimá ndo' t̄e kand̄ixa' ndo' ñ̄a n̄i ka'an Juan jaan'.

Yo'o' ka'an Jesús iin̄ ñ̄a ka'an ndiaa xa'a' t̄e tatú n̄ia'a

(Mr. 12:1-12; Lc. 20:9-19)

³³ 'Kun̄i so'o' ndo' inḡa ñ̄a ka'an ndiaa yo'o. N̄i yo'o iin̄ t̄e xiin' ñ̄u'u', t̄e nduu' yuva' si'i', t̄e n̄i ch̄i'i' r̄a kua'a' yo'o' uva, t̄e n̄i ndasi' i'nu r̄a a, t̄e n̄i x̄at̄ia t̄u r̄a mii' kuejn̄ r̄a uva jaan' t̄e kasa'a r̄a vino xiin' a. T̄e n̄i xa'a n̄i t̄u r̄a iin̄ vi'e sukun mii' kuv̄i koto ndoso' r̄a kanii' nuu' ñ̄u'u' jaan'. Sakan' t̄e n̄i nduku' r̄a t̄e tatú, t̄e koto ñ̄a jaan', t̄e n̄i ket̄a r̄a kua'an r̄a tuk̄u ñ̄u'u'.

³⁴ T̄e kij̄i' xa kuyatin' xaa kivi' ñ̄a nakuj̄ixa nduu' uva jaan' ndii, n̄i t̄i'vi' r̄a ki'in' t̄e xika' nuu' nuu' r̄a t̄e kun nas̄o t̄e jaan' chaa' uva ñ̄a ndoo nda'a' t̄e xiin' ñ̄u'u' jaan'.

³⁵ Ndisu kij̄i' n̄i ndekuj̄e t̄e xika' nuu' jaan' ndii, n̄i t̄ijn̄ t̄e tatú, t̄e xito' uva jaan', sakuu' t̄e xika' nuu' jaan'. Sava t̄e jaan' ndii, n̄i kan̄i u'vi' ñ̄a'a' r̄a, t̄e sava r̄a ndii, n̄i xa'ni' ñ̄a'a' r̄a, t̄e sava tuk̄u r̄a ndii, n̄i kuun̄ yuu' xava'a ñ̄a'a' r̄a.

³⁶ T̄e n̄i t̄i'vi' ka t̄e xiin' ñ̄u'u' jaan' kua'a' ka t̄e xika' nuu' nuu' r̄a t̄e sakan' ñ̄a nuu', t̄e nii' sakan' t̄u n̄i xaa t̄e tatú jaan' xiin' t̄e jaan'.

³⁷ T̄e so'o' ndi'i' ndii, n̄i t̄i'vi' r̄a tiaa si'e r̄a mii' ñ̄u'u' t̄e tatú jaan', ka'an r̄a xiin' nimá r̄a ndii: "Koto ka'nu' r̄a tiaa si'e e'", kachi r̄a.

38 Ndisu ni ka'an xiin' ta'an te tatu jaan' kii' ni xini ra kuaxi tiaa si'e te xiin' nu'u' jaan' ndii: "Te kaa' nandu'u te xiin' nu'u' yo'o' kii' kuvj yuva' ra. To'o' ndo' te ka'ni' e' ra, te sakan' nandu'u yoo' te xiin' nu'u' yo'o'", ni kachi ra.

39 Sakan' te ni tijn na'a' ra xta'ni' ra xa'a' uva jaan', te ni xa'ni' na'a' ra.

40 Te kii' nandiko' te xiin' nu'u' mii' yoo yo'o' uva jaan' ndii, ¿ndee na' tuu ndo'o' saa ra xiin' te tatu jaan'? —ni kachi Jesús.

41 Sakan' te ni nakujin ra nuu' a ndii:

—Ka'ni' saa ni kuu ra te nia'a jaan', te taxj ra yo'o' uva jaan' nda'a' tuku te yivi', te sanakua'a nduu' uva jaan' nda'a' te xiin' na'a' a kii' nakuxa so'o a —ni kachi ra.

42 Ikan' te ni ka'an a xiin' te jaan' ndii:

—¿Ñáá tia'an ka'vi ndo'o' na yoso' nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii?

Yuu', na ni xtani te xa'a vi'e ndii,

na jaan' ni nandu'u yuu' kuu' nuu' xa'a xiki' vi'e.

Na jaan' ni xaa xto'o e' Ndiosí, te nandanj xava'a e'.

Sakan' yoso' a.

43 Sakan' na kuii' ka'an j xiin' ndo' na taxj ka Ndiosí na ka'ndia chuun' a nimá ndo', süu' jaan' ndii ka'ndia chuun' a nimá ne saxinú na ka'an a.

44 Te yoo ka nama xata' yuu' jaan' ndii, ka'nu na'a' a. Ndisu yoo ka xata' nama yuu' jaan' ndii, sakuachi' xi'e xachi' na'a' a —ni kachi Jesús.

45 Te sutu kuu' nuu' xiin' te fariseo ndii, ni kundani ra na ni tijn kuachi na'a' Jesús xiin' na ka'an ndiaa jaan'.

46 Te nī xika te kuu' ka'nu' jaan' tīin ra Jesús, ndisu nī kuvī saa ra ña jaan' xa'a' a ña yi'vi ra ne yivi', sakan' ña kandixa' ne jaan' ña te ka'an tiakú tu'un Ndiosí nduu' a.

22

*Yo'o' ka'an Jesús xa'a' te nī tatū kua'a' ne yivi',
ne ku'un viko' ña tunda'á' vi'e ra
(Lc. 14:15-24)*

1 Te tukū ichi' nī ka'an Jesús inga ka ña ka'an ndiaa nuu' te kuu' nuu' jaan' ndii:

2 —Ña xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' ndii, nakuitá a xiin' ndee naa iin rey, te nī xa'a viko' chie xa'a' ña nī tunda'a' tiaa si'e ra.

3 Te nī tī'vi' ra te xika' nuu' nuu' ra te ku'un naka te jaan' ne nī tatū ra jaan', ndisu nī xiin nīa kixin nīa.

4 Te nī tī'vi' nī tukuu' ra inga te xika' nuu' nuu' ra ka'an ra ndii: “Ka'an ndo' xiin' ne nī tatū i jaan' ndii, xa yoo tu'va ña xaxi' xa'a' viko', sakan' ña xa nī xa'ni' i toro, te nī xa'ni' tu i sindiki' kuachi' xa'an koo' chukuu'. Te sakuu' a xa yoo tu'va. Nīa'a ki'i' ndo' viko', kachi ndo'”, nī kachi rey jaan'.

5 Ndisu ne nī tatū ra jaan' ndii, nī xaa nīa kuenta vi'. Iin nīa kua'an mii' xika' nīa, te inga tukū nīa kua'an mii' xiko' nīa ña'a.

6 Te inga ka nīa ndii, nī tīin nīa te xika' nuu' jaan', te nī kuun ña'a' nīa ndee nī xa'ni' ña'a' nīa.

7 Sakan' te nī nasaa' va rey jaan', te nī tianu' ra te xīin' ra, te nī xa'ni' ra ne nī xa'ni' te xika' nuu' nuu' ra jaan', te nī xa'mi tu ra ñuu nīa.

⁸ Sakan' te ni ka'an rey jaan' xiin' te xika' nuu' nuu' ra ndii: "Xa yoo tu'va ña tunda'á', ndisu ne ni tatu i jaan' ndii, süu' ne xata'an kixin nduu' nja.

⁹ Xa'a' a jaan' na kua'an ndo' mii' ta'vi' ichi' te naka ndo' saa ka ta'an ne yivi' kunj ndo' te kixin nja viko' xa'a' ña tunda'á'", ni kachi ra.

¹⁰ Sakan' te ni kiej te jaan' kua'an ra mii' ta'vi' ichi', te ni naka ra sakuu' ne ni xini ra, ne nja'a xiin' ne yivi' va'a. Te ni chitu' vi'e mii' yoo ña tunda'á' jaan'.

¹¹ Te kij' ni nda'ni rey jaan' tein ne ni tatu ra ndii, ni xini ra ndu'u' jin te köo' toto naa ña ni'nu' te kua'an mii' yoo ña tunda'á' ni'nu' ra.

¹² Te ni ka'an ra xiin' ra ndii: "Chie kua'a, ¿saa ni xaa un' te ni xka'ndia un' yo'o', ña köo' toto naa ña ni'nu' ne kua'an mii' yoo ña tunda'á' ni'nu' un'?", ni kachi ra. Te te yivi' jaan' ndii, köo' a ni kuvj nakuijn ra.

¹³ Sakan' te ni ka'an rey jaan' xiin' te xika' nuu' jaan' ndii: "Satin ndo' uvi saa' xa'a' ra xiin' uvi saa' nda'a' ra, te skana' ña'a' ndo' ki'e mii' jin yavi', te ikan' kuaku u'vi ra ndee ke'i vi' nakaxi' nu'u' ra", ni kachi ra.

¹⁴ Sakan' ña kua'a' va ne yivi' kana' Ndiosi kaka ichi' a, ndisu chaa' kuiti' nja nakaxin a —ni kachi Jesús.

Sq'o ni nakuijn Jesús nuu' te fariseo xa'a' xu'un' yoo'

(Mr. 12:13-17; Lc. 20:20-26)

¹⁵ Sakan' te ni kiej te fariseo jaan' kua'an ra, te ni ndatu'un' tuni ra saa saa ra te koto kua'a ra Jesús xiin' tu'un yu'u' a.

16 Te n̄i t̄i'vi' r̄a s̄ava t̄e ndikún ichi' r̄a xiin' s̄ava t̄e nd̄a'a' xa'a' Herodes. Te n̄i ka'an t̄e jaan' xiin' Jesús ndii:

—Tákui'e, xiní ndu ñ̄a ñ̄a ndaku kuit̄i' ka'án un'. Te sania'á un' ichi' Ndiosí xiin' ñ̄a ndixa kuit̄i'. Te kuán yi'vi un' ñ̄a ka'án ne yivi' xa'a' un', sakan' ñ̄a n̄akaxin un' ne yivi'.

17 Xa'a' a jaan' na kuii' ka'an un' xiin' ndu saa tuu un' xa'a' xu'un' yoo'. ¿Ñáá va'a yoo a ñ̄a cha'vi e' César, t̄e xa'ndia chuun' ñ̄uu Roma, xu'un' yoo' uun ñ̄áá v̄a'a yoo a? —n̄i kachi r̄a.

18 Ndisu Jesús ndii, n̄i xini a ñ̄a n̄ia'a, ñ̄a chituní t̄e jaan', sakan' na n̄i ka'an a xiin' r̄a ndii:

—Ndo'ó, t̄e xasuvi' xiin' mii' ndii, kuni koto kua'a ndo' yu'u xiin' tu'un yu'u i.

19 Taxi ndo' na koto i jin xu'un' yoo' jaan' —n̄i kachi a xiin' r̄a.

Te n̄i taxi r̄a jin xu'un' jaan' nda'a' a.

20 Te n̄i ka'an a xiin' r̄a ndii:

—¿Yoo nuu' nduu' ñ̄a n̄i n̄iania xata' xu'un' yo'o', t̄e yoo kivi' yoso' xata' a? —n̄i kachi a.

21 Te n̄i ka'an r̄a ndii:

—Nuu' César, t̄e xa'ndia chuun' ñ̄uu Roma xiin' kivi' r̄a, nduu' a —n̄i kachi r̄a.

Sakan' t̄e n̄i ka'an a xiin' r̄a ndii:

—Xa'a' a jaan' na kuii' taxi e' nda'a' César ñ̄a nduu' ñ̄a'a César, t̄e nda'a' Ndiosí na taxi e' ñ̄a nduu' ñ̄a'a Ndiosí —n̄i kachi a.

22 Te kii' n̄i xini so'o r̄a ñ̄a n̄i ka'an a jaan' ndii, n̄i nandan̄i r̄a, t̄e n̄i nakoo ñ̄a'a' r̄a t̄e kua'an r̄a.

So'o n̄i nakuiin Jesús nuu' t̄e saduceo xa'a' ñ̄a natiaku ne xi'í

(Mr. 12:18-27; Lc. 20:27-40)

23 Te kivi' jaan' ni kuyatın te saduceo nuu' Jesús, te jaan' ndii, ka'an ra ña koo' ña natiaku ne yivi' kij' xi'i ña, sakan' na kuii' ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

24 —Tákuie, yoso' ña ni ke'i Moisés mii' ka'an ra xiin' e', ña naa' ni xi'i iin te yivi' te koo' si'e ra ni yoo xiin' ña' si'i' ra ndii, ñani ra kuni a tunda'a' xiin' ña' jaan', te koo si'e ra xiin' a'. Te si'e ra jaan' nandu u ndee naa si'e ñani ra, te ni xi'i jaan'.

25 Va'a, unta' ndii ni yoo uxá ta'an ñani ñuu mii' ndiee' ndu yo'o'. Te ni tunda'a' te nuu' xiin' iin ña'a', ndisu ni xi'i ra ña kuni ka koo si'e ra xiin' ña' jaan', te ni ndoo a' nda'a' ñani ra, te uvi.

26 Te iin kachi ni ndo'o tu ñani ra te uvi, xiin' te uni. Te iin sakan' ni ndo'o sakuu' te uxá ta'an jaan' xiin' ña' jaan', koo' si'e ra ni yoo xiin' a' ndee ndi'i ra ni xi'i.

27 Te so'o' ndi'i' te ni xi'i tu ña'a' jaan'.

28 Sakan' na kuii' kij' natıaku ña ndii, ¿yoo ña' si'i kunduu tu ña' jaan', kuachi ndii uxá saa' te jaan' ni tunda'a' xiin' a'? —ni kachi ra xiin' Jesús.

29 Sakan' te ni nakuiin Jesús nuu' ra ndii:

—Ndo'ó ndii, kundani ndo' ña yoso' nuu' tutu Ndiosí, te ni ndee xini tu ndo' saa xachuun' ña ndiee' a.

30 Kuachi ndii, kij' natıaku ne ni xi'i ndii, tunda'a' ka ndee iin ne yivi' ikan'. Süu' jaan' ndii kunduu ña ndee naa ángele ña ndiee' ndivi', ña xika' nuu' nuu' Ndiosí.

31 Ndisu xa'a' ña naa' natiaku ne xi'i ndii, kuyi ka'vi ndo' tutu mi'i' yoso' ña ni ka'an Ndiosí ndii:

32 “Yu'u nduu' Ndiosí Abraham, te yu'u nduu' tu Ndiosí Isaac, te yu'u tu nduu' Ndiosí Jacob”, ni kachi a. Sakan' na kuii' Ndiosí ndii, süu' Ndiosí ne ni xi'i nduu' a, süu' jaan' ndii, Ndiosí ne tiaku nduu' a —ni kachi Jesús.

33 Te kij' ni xini so'o ne yivi' kua'a' jaan' ña ni ka'an a xiin' te jaan' ndii, ni nandanj va ña xa'a' ña sania'á a.

*Yo'o' ka'an Jesús ndee ña nduu' tu'un dei' ka'nu' ka ña ka'an chuun' Ndiosí
(Mr. 12:28-34)*

34 Te kij' ni xini so'o te fariseo jaan' ña köo' a ni kuvj ka'an te saduceo xiin' Jesús ndii, ni nakaya sakuu' ra.

35 Te ni ndatu'un' ña'a' jin te fariseo jaan', te sanakuachi' tu'un dei' Ndiosí, te koto kua'a' ña'a' ra ka'an ra ndii:

36 —Tákuie, ¿ndee ña nduu' tu'un dei' ka'nu' ka ña ka'an chuun' Ndiosí? —ni kachi ra.

37 Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—“Kundanj un' xto'o e' Ndiosí xiin' kanii' nimá un', xiin' kanii' te nduu' un', xiin' sakuu' ña xanini un'.”

38 Ña kaa' nduu' ña kuu' nuu', te ña ka'nu' ka tu ña ka'an chuun' a.

39 Te ña uvi ndii, yatin' jin kachi ka'nu' a xiin' ña kaa' ka'an a ndii: “Kundanj un' sakuu' ne yivi' xiin' un' ndee naa kundanj xiin' mii' mii' un'”, kachi a.

40 Te ña uvi ta'an kaa' nduu' xa'ndu sakuu' ña ka'an tu'un dei' Ndiosí xiin' sakuu' ña ni ka'an te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí —ni kachi Jesús.

Sania'á Jesús, yoo siani' xika' nduu' Cristo, ña sakakú yoo'

(Mr. 12:35-37; Lc. 20:41-44)

⁴¹ Te kii' ita' ka' te fariseo jaan', te ni ndatu'un' ña'a' Jesús ndii:

⁴² —¿Saa tuu ndo'ó xa'a' Cristo, ña tianu' Ndiosí sakakú ne yivi'? ¿Yoo siani' xika' nduu' a? —ni kachi' a xiin' ra.

Te ni nakujin ra ndii:

—Siani' xika' David nduu' a —ni kachi' ra.

⁴³ Sakan' te ni ka'an ka' a xiin' ra ndii:

—¿Ndichun na ka'an David ña xto'o ra nduu' ña jaan' naa' sakan'? Sakan' ña ni saka'an ña'a' Espíritu Santo ndii:

⁴⁴ Ni ka'an xto'o e' Ndiosí xiin' xto'o i ndii:

“Kundu'u' nda'a' kua'a' i na sandoó kui'e xachi' i te ndasi' yo'ó.”

Ni kachi' a, ni kachi' ra.

⁴⁵ Sakan' na kuii' naa' mji' David jaan' ka'an ña xto'o ra nduu' Cristo jaan' ndii, ¿saa kuvi' ka'an ña ña nduu' a siani' xika' ra? —ni kachi' Jesús.

⁴⁶ Te ndee jin te jaan' ni kuvi' nakujin ndee jin yu'u' sie. Te ndee kivi' jaan' ndii, ndee jin ra ni kundieni ndatu'un' ka' tu ña'a' ndee jin yu'u'.

23

Ka'an Jesús xa'a' ña vā'a ña xaa' te fariseo xiin' xa'a' ña vā'a ña xaa' te sania'á tu'un' ndei' Ndiosí

(Mr. 12:38-40; Lc. 11:37-54; 20:45-47)

¹ Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' ne yivi' kua'a' jaan' xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

2 —Te sania'á tu'un ndei' Ndiosí xiin' te fariseo ndii, ndiso' chuun' ra te sanakuachi' ra ña ni ke'i Moisés.

3 Sakan' na kuii' kuní a kandixa' ña'a' ndo' te saa tu ndo' ña ka'án ra. Ndisu saa ndo' ña xaa' ra, kuachi' ndii sania'á ra iin ña'a, ndisu siin' ndoo' ña xaa' mii' ra.

4 Sakan' ña chituní ra ña ndei' vie xava'a nuu' ne yivi', te ka'án chuun' ra xiin' ña ña saxinú ña ña jaan', ndisu mii' ra ndii, ni ndee xiin' iin ndaa' nuu' nda'a' ra küni chindiee' ña'a' ra.

5 Te sakuu' ña xaa' ra ndii, xaa' kuu' tjo' ra, ndiani te kuni ña'a' ne yivi', te nandaní ña xa'a' ña jaan' kuiti'. Sakan' ña chindikún ra iin xatun' chie ka ti'e' ra mii' ñu'u' tutu, ña yoso' ña ka'án Ndiosí, te ni'nu' ra toto ña taa' yo'o' yu'va nani' va yu'u'.

6 Te xtani va ra ña kundiee ra nuu' tej, tun' kuu' nuu', mii' yoo viko' xiin' tej ka'nu', tun' ita' tixin vi'e mii' nakayá e'.

7 Te xtani tu ra ña nakuatu va'a ña'a' ne yivi' ma'in' ya'vi mii' chitu' kaa'. Te xtani tu ra ña ka'an ne yivi' xiin' ra maestro.

8 'Ndisu ndo'ó ndii, taxí ndo' ka'an ne yivi' xiin' ndo' maestro, sakan' ña Cristo, ña sakakú ne yivi', kuiti' nduu' Maestro nuu' ndo'. Te sakuu' ndo'ó ndii, ñani ndo' kuni ta'an' ndo'.

9 Ni ndee ka'an ndo' tata yuva' i xiin' ndee iin te yivi' iin yivi', sakan' ña yoo iin ndaa' kuiti' Yuva' e', ña ndu'u' ndivi'.

10 Te ni ndee taxí tu ndo' ka'an ne yivi' xiin' ndo' xto'o i, sakan' ña yoo iin ndaa' kuiti' Xto'o ndo', ña jaan' nduu' Cristo.

11 Te nduu' te ka'nu' ka tejn ndo'ó ndii, kuní a kunduu ra te xika' nuu nuu' ndo'.

12 Sakan' ña yoo ka xachié xiin' mii' mii' ndii, saka'an' ña'a' Ndiosí. Te yoo ka sanuu' xiin' mii' mii' ndii, sachié ña'a' a.

13 'Ndo'ó, te fariseo xiin' ndo'ó, te sania'á tu'un ndei' Ndiosí ndii, te xasuvi' xiin' mii' nduu' ndo', te chie va tundo'o' kundo'o' ndo' saa Ndiosí, sakan' ña xikuita'nú ndo' nuu' ne yivi' te táxi' ña ña ka'ndia chuun' Ndiosí nimá ña. Te ndee mii' ndo' táxi' ña ka'ndia chuun' a nimá ndo', te ni ndee táxi' tu ndo' ña taxí ne jaan' ña ka'ndia chuun' a nimá ña.

14 Ndo'ó, te fariseo xiin' ndo'ó, te sania'á tu'un ndei' Ndiosí ndii, chie va tundo'o' kundo'o' ndo' saa Ndiosí, sakan' ña xakui'na' ndo' vi'e ne kuaan'. Te na'a' va ka'an ndo' xiin' Ndiosí, ndianj te nandanj ne yivi'.

15 'Ndo'ó, te fariseo xiin' ndo'ó, te sania'á tu'un ndei' Ndiosí ndii, te xasuvi' xiin' mii' nduu' ndo', te chie va tundo'o' kundo'o' ndo' saa Ndiosí, sakan' ña saa kanii' iin yivi' xika' nduku' ndo' iin ne kundikun ña kandixa' ndo', te kij' xikundikun ne jaan' ña jaan' ndii, uvi' ichi' ka xata'an ku'un ña vi'e ndiaya' te sakan' mii' ndo'.

16 'Chie va tundo'o' kundo'o' ndo' saa Ndiosí, sakan' ña nduu' ndo' ndee naa te sania'á nianí. Sakan' ña ka'an ndo' ndii: "Naa tiin ndiaa iin ne yivi' yukun' ka'nu' e' kij' taxi' ña kuento ña ndii, koo' a xaa' a tee' ndee saxinú ña ña jaan'", kachi ndo'. Ndisu ka'an tu ndo' ña naa' yoo ka tiin' ndiaa oro, ña yoo tixin yukun' jaan' kij' taxi' ña kuento ña ndii, kuní a saxinú ña ña jaan', kachi ndo'.

17 Ndo'ó ndii, te küu' kaxi' nduu' ndo', te te yoo nianí nduu' tu ndo' nuu' ichi' Ndiosí. ¿Ñáá xini ndo' ña ña ka'nu' ka nduu' yukun' jaan' te sakan' oro jaan'? Kuachí ndii suvi a sañu'u' oro jaan'.

18 Te ka'án tu ndo' ndii: “Naa' tiin ndiaa iin ne yivi' mii' nasoko' ne yivi' ña'a nuu' Ndiosí kij' taxi' ña kuento ña ndii, köo' a xaa' a tee' ndee saxinú ña ña jaan'”, kachi ndo'. Te ka'án tu ndo' ña naa' yoo ka tiin' ndiaa tumaní', ña ndiee' ikan' ndii, kuní a saxinú ña kuento jaan', kachi ndo'.

19 Xa'a' a jaan' na kuu' ndo'ó ndii, te küu' kaxi' nduu' ndo', te te yoo nianí nduu' tu ndo' nuu' ichi' Ndiosí. ¿Ñáá xini ndo' ña ña ka'nu' ka nduu' mii' nasoko' ne yivi' jaan' te sakan' tumaní', ña ndiee' ikan'? Kuachí ndii suvi a sañu'u' tumaní' jaan'.

20 Kuachí ndii, yoo ka tiin' ndiaa mii' nasoko' jaan', te taxi' ña kuento ña ndii, tiin' ndiaa ña ña jaan' xiin' sakuu' ña ndiee' nuu' a.

21 Te yoo ka tiin' ndiaa yukun' ka'nu' e' ndii, tiin' ndiaa ña ña jaan' xiin' sakuu' ña su'un, ña yoo tixin a.

22 Te yoo ka tiin' ndiaa ndivi' ndii, tiin' ndiaa ña tej ka'nu' mii' ndu'u' Ndiosí, te tiin' ndiaa tu ña ndee mji' Ndiosí, ña ndu'u' nuu' tun' jaan'.

23 'Ndo'ó, te fariseo xiin' ndo'ó, te sania'á tu'un ndei' Ndiosí ndii, te xasuvi' xiin' mji' nduu' ndo', te chie va tundo'o' kundo'o' ndo' saá Ndiosí, sakan' ña cha'vi ndo' uxí ta'an nu'ni xata' iin ciento nu'ni ña nduu' minu menta, xiin' minu anís, xiin' comino. Ndisu nakoo' ndo' ña ka'nu' ka, ña ka'án tu'un ndei' Ndiosí, naa kuu' ña

xachuun' ndaku, xiin' ña kuvita inji, xiin' ña inji ndo' xini ndo' Ndiosí. Ña kaa' ni kuni a saxinú ndo', te saa na xaa' tu ndo' ña jaan'.

24 Ndo'ó ndii, nduu' ndo' ndee naa te sania'á nianí, sakan' ña saxinú ndo' ña kualí kuu' so'o ña ka'an ña jaan', ndisu saxinú ndo' ña ka'nu' ka, te xaa' ndo' ndee naa ne saxixin tikun' te koko' nja jin camello kij' xi'i' nja tikui.

25 'Ndo'ó, te fariseo xiin' ndo'ó, te sania'á tu'un ndei' Ndiosí ndii, te xasuvi' xiin' mji' nduu' ndo', te chie va tundo'o' kundo'o' ndo' saa Ndiosí, sakan' ña natia' ndo' xata' yaxin' xiin' xata' ko'o' kuiti'. Ndisu tixin a ndii, ni sakutu' ndo' a xiin' mji' ndi'i' ña ni xakui'na' ndo' xiin' ña xachuun' ndaku ndo'.

26 Ndo'ó, te fariseo ndii, ndee naa te yoo nianí nduu' ndo'. Kuni a ña natia' ndo' xi'na ka tixin yaxin' jaan' xiin' ko'o' jaan', te sakan' ndundo'o tu xata' a.

27 'Ndo'ó, te fariseo xiin' ndo'ó, te sania'á tu'un ndei' Ndiosí ndii, te xasuvi' xiin' mji' nduu' ndo', te chie va tundo'o' kundo'o' ndo' saa Ndiosí, sakan' ña nduu' ndo' ndee naa ñaña', ña ni nake'i yaa ra. Ña jaan' ndii, ndatun' xata' a, ndisu tixin a ndii, chitu' vi' ñu'u' iki' ne ndii xiin' sakuu' nuu' ña kini.

28 Sakan' tu ndo'ó ndii, ndee naa te xachuun' ndaku nduu' ndo' nuu' ne yivi'. Ndisu chitu' vi' nimá ndo' ñu'u' ña xasuvi' xiin' mji' ndo' xiin' ña kini.

29 'Ndo'ó, te fariseo xiin' ndo'ó, te sania'á tu'un ndei' Ndiosí ndii, te xasuvi' xiin' mji' nduu' ndo', te chie va tundo'o' kundo'o' ndo' saa Ndiosí, sakan' ña xa'a ndo' ñaña' te ni ka'an tiakú tu'un

Ndiosí xta'an' iin yivi', te ndasandatun' tu ndo' mii' ita' ñaña' te ni xachuun' ndaku nuu' Ndiosí.

³⁰ Te ka'an tu ndo' ndii: "Naa' ni xika e' iin yivi' kij' ni tiaku te ichi' yata' e' ndii, chindiee' ña'a' e' te ka'ni' ra te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí", kachi ndo'.

³¹ Sakan' na kuii' xa mji' ndo' nduu' ndo' te ka'an ndo' ña xii' yata' ndo' nduu' te ni xa'ni' te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí jaan'.

³² Sakan' na kuii' saxinú ndi'i ndo' ña ni taxí xa'a' te jaan'.

³³ 'Ndo'ó ndii, koq' nduu' ndo', sakan' ña si'e koq' nduu' ndo'. ¿Saa tu xanini ndo' ña kuví kaku ndo' nuu' ña kundo'o' ndo' vi'e ndiaya'?

³⁴ 'Sakan' na kuii' ti'vi' i nuu' ndo' te ka'an tiakú tu'un Ndiosí, xiin' te xini tuní xa'a' ichi' a, xiin' te sania'á tu'un ndei' a. Te sava te jaan' ndii, ka'ni' ña'a' ndo' nuu' krusín. Te sava ra ndii, suku' yo'o' ña'a' ndo' tixin vi'e mii' nakayá e', te kundikun u'vi ndo' taxí' ña'a' ndo' saa ñuu.

³⁵ Xa'a' a jaan' na kuii' ndo'ó nduu' ne nacha'vi xa'a' ní' ne ndaku nimá nuu' Ndiosí, ne ni xa'ni' ne xii' yata' ndo'. Xa'a' ndee ní' Abel, te ndaku nimá nuu' Ndiosí, te ndee ní' Zacarías, te ni nduu si'e Berequías. Zacarías jaan' ndii, ni xa'ni' ña'a' te xii' yata' ndo' yi'e yukun' ka'nu' e' yatın mii' nasoko' ne yivi' ña'a' nuu' Ndiosí.

³⁶ Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, ndo'ó, ne ndiee' iin yivi' vitin, nacha'vi xa'a' sakuu' ña jaan'.

*Xaku' Jesús xa'a' ñuu Jerusalén
(Lc. 13:34-35)*

37 'iNdo'ó kua'a, ndo'ó kua'a, ne ndiee' ñuu Jerusalén, ne xa'ni' te ka'án tiakú tu'un Ndiosí, te kuun' yuu' ndo' te tianu' a nuu' ndo' ndee kuví ra! ;Ki'in' va ichi' ni kuní i ndasaiin i ndo'ó ndee naa xaa' jin nduxi' ña ndasaiin' ri' nduxi' kualí si'e ri' tixin ndixin ri', ndisu ni xin ndo'!

38 Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, nduxin ñuu ndo'.

39 Te ka'án tu i xiin' ndo' ña küní ka ndo' yu'u ndee xaa kivi' ña ka'an ndo' xa'a' i ndii: "Sañu'u' va xto'o e' Ndiosí ña kuaxi kuenta a", kachi ndo' —ni kachi Jesús.

24

Ka'án Jesús xa'a' ña nduxin xachi' yukun' ka'nu'

(Mr. 13:1-2; Lc. 21:5-6)

1 Kij' keta' Jesús nuu' ki'e yukun' ka'nu' kua'an a ndii, ni kuyatin te nda'a' xa'a' a nuu' a, te ni xa'a' nia'á ña'a' ra sa'a kaa' yukun' jaan'.

2 Te ni nakuiin Jesús nuu' ra ka'án a ndii:

—¿Xa'a' vi'e na'nu' nia kaa' ka'án ndo' nu'? Suu ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ña sakuu' ña kaa' nduxin xachi', te ndee jin yuu' kütoto ta'an' ka —ni kachi a.

Ka'án Jesús ndee ña xka'ndia kii' xa kuyatin' ndi'i jin yivi'

(Mr. 13:3-23; Lc. 21:7-24; 17:22-24)

3 Ndi'i jaan' te kua'an Jesús xiki' ña nani' Olivos xiin' te nda'a' xa'a' a, te ni xikundu'u' a xiki' jaan'. Ikan' te ni kuyatin siin' te nda'a' xa'a' a jaan' nuu' a, te ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—¿Ama koo ña ni ka'an un' xa'a jaan'? ¿Te ndee ña ka'nu' nduu' ña xka'ndia te kundani ndu ña xa kuyatin' nandiko' un', te xakuyatin' tu ku'un ndiko' iin yivi'? —ni kachi ra xiin' a.

⁴ Te ni nakuijn a nuu' ra ndii:

—Koto xiin' mii' va ndo', taxj ndo' kunj xa'an' ndee iin ne yivi' ndo'ó.

⁵ Sakan' ña kixjn kua'a' te yivi', te tijn ndiaa kivi' i, te ka'an ra ña mji' ra nduu' Cristo, ña ni tjanu' Ndiosí sakakú ne yivi', te kunj xa'an' ra kua'a' ne yivi'.

⁶ Te kij' kunj ndo' kuento ña yoo ñu'u mii' ka iin yivi', te kunj tu ndo' ña yoo a xika' iin yivi' ndii, koto xiin' mii' ndo' te kundj'ni ndo'. Kuachi ndii, kunj a ña koo ña jaan', ndisu tia'an kundj'i iin yivi' kij' sakan'.

⁷ Kuachi ndii kunta'an' ne ndiee' iin ñuu xiin' ne ndiee' tukj ñuu, te kunta'an' tu iin te xa'ndia chuun' nuu' iin ñuu xiin' inga te xa'ndia chuun' nuu' inga ñuu. Te kanii' xaan' taan iin yivi', te koo tu kui'e, te koo va tu soko.

⁸ Te sakuu' ña jaan' ndii, sakan' xa'ndu ña xito' koo kujti' nduu' a.

⁹ Sakan' te sanakua'a ne yivi' ndo'ó nda'a' te yivi', te sando'o' u'vi ra ndo'ó, te ka'ni' ra ndo'ó. Te kundasi' sakuu' ne yivi' iin yivi' ndo'ó xa'a' a ña ndikun ndo' yu'u.

¹⁰ Kij' sakan' ndii, kua'a' ne yivi' nakoo ichi' Ndiosí, te sanakua'a ta'an' nja, te kundasi' ta'an' tu nja.

¹¹ Te kua'a' va tu te ka'an tiakú tun vixj nakoo kivi' jaan'. Te kunj xa'an' ra kua'a' ne yivi'.

12 Te xa'a' a ña xa mji' ndi'i' ña nja'a yoo iin yivi' ndii, kua'a' va ne yivi' nakoo ña kundani ta'an' nja.

13 Ndisu yoo ka kundjeni naa kundieni nuu' tundo'o' jaan' ndee so'o' ndi'i' ndii, natijn nja kivi' nuu ña koo' kivi' ndi'i'.

14 Te ña nuu' ndii, kuni a ña ka'an ndoso' ne yivi' kanii' iin yivi' tu'un va'a xa'a' saã xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi', te kivi' kuni so'o' sakuu' ne yivi' iin yivi' xa'a' i, sakan' vi' te kundji' iin yivi'.

15 'Sakan' na kuii' kiji' kuni ndo' iin' ña kini' kaa' mii' su'un naa ni ka'an te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí xtá'an', te ni nani' Daniel ndii, ndo'ó, ne ka'vi' ña yo'o' ndii, kuni a kundani ndo' a.

16 Ne ndiee' nu'u' Judea kiji' sakan' ndii, na kunu nja ku'un nja tein iku'.

17 Te yoo ka ndiee' xini' vi'e nja kiji' sakan' ndii, na nda'ni nja vi'e nja nachij' nja ña'a nja.

18 Te yoo ka xachuun' nuu' nu'u' nja kiji' sakan' ndii, na nandiko' nja vi'e nja xa'a' toto nja.

19 Kivi' jaan' ndii, kundo'o' va ne nu'u' si'e, te kundo'o' va tu ne sachichin' si'e kuañu'u.

20 Ka'an va ndo' xiin' Ndiosí te na taxí a ña xaã kivi' jaan' yoo' vixin uun kivi' sábado, ña xinandiee' e'.

21 'Kuachi ndii, kivi' jaan' ndii, koo tundo'o' ña ndee iin kivi' tia'an koo ndee kiji' ni xa'a Ndiosí iin yivi' te ndee vitin, te ni ndee koo' ka tu a koo.

22 Te naa' ni xakuiti xto'o' e' Ndiosí kivi' jaan' ndii, ndee iin ne yivi' kaku. Ndisu sakuiti ña'a' a xa'a' ña kundani a ne ni nakaxin a ndikún ichi' a.

23 'Sakan' na kuii' naa' yoo ka ka'an xiin' ndo' kivi' jaan' ndii: "Aan', koto ndo', yo'o' yoo ña nduu' Cristo, ña sakaku' yoo'", uun ka'an nja ndii: "Aan', koto ndo', kaa' yoo ña nduu' Cristo", kachi nja ndii, kändixa' ña'a' ndo'.

24 Kuachi' ndii kixin' te kunj' xa'an', te ka'an ña Cristo nduu' ra. Te sakan' tu kixin' te ka'an tiaku' tun vixi. Te yivi' jaan' ndii, saa ra chuun' ka'nu' xini xa'an' xiin' chuun' ka'nu' ña nandanj' ne yivi'. Te naa' ni kuvj' ndii, ndee ne ni nakaxin' Ndiosí ndikún ichi' a kunj' xa'an' ra.

25 Te naka'an' ndo' ña ni ka'an i ña kaa' xiin' ndo' ña kuni' ka' koo a.

26 Sakan' na kuii', kij' ka'an nja xiin' ndo' ndii: "Aan', koto ndo', mii' taxin' kaa' xika' Cristo" ndii, kü'un' ndo'. Uun kij' ka'an nja xiin' ndo' ndii: "Aan', koto ndo', tixin' vj'e jaan' yoo sj'e a" ndii, kändixa' ña'a' ndo'.

27 Kuachi' ndii, kij' nandiko' tukuu' yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, kunj' sakuu' ne yivi' yu'u ndee naa xaa' a kij' xini nja yi'é ñu'u savi' kanii' ndivi'.

28 Sakan' tu sakuu' e' xini ña mii' kandu'u' ña te'i ndii, ikan' kaku' kua'a' tikoxii.

Soo' saa a kij' nandiko' Jesús iin yivi'

(Mr. 13:24-37; Lc. 21:25-36; 17:25-36; 12:41-48)

29 'Te xa numi' tjo' kij' ndij' xka'ndia tundo'o' kivi' jaan' ndii, nda'va' ñu'u, te sakan' tu yoo' ndii, natuun' ka a, te koyo tu tiuun', te taan ndjee' sakuu' ña ndjee', ña yoo ndivi'.

30 Sakan' te tuvj' iin' ña nia'á ndivi' ña xa kuaxi' yu'u, ña nduu' tu te yivi'. Ikan' te kuaku' suchi' ini sakuu' nuu' ti'vi' ne yivi' iin yivi'. Te kunj' nja

kuaxi yu'u, ña nduu' tu te yivi' jaan', nuu' viko' xiin' kua'a' ya'a ña ndiee' xiin' ña yi'é ndatun' koo' chukuu'.

31 Te kij' nde'i ti'e' iin ndachuun' tun' nich'i, te ti'vi' i kua'a' ángele, te nakaya a ne ni nakaxin Ndiosí. Te ndasajin a sakuu' ne jaan', ne ndiee' kumi' saa' xaan' iin yivi' mii' kuaxi tach'i, ndee mii' xa'a' iin yivi', te ndee mii' xa'a' ndivi'.

32 'Kundaní ndo' ña ka'an ndiaa yo'o' xa'a' saa xaa' tun' higuera kij' nduitia' nda'a' nu', te naka'ndi yuku nu' ndii, xiní ndo' ña xa kuyatin' kuii kuyun savi'.

33 Te iin kachi tu saa a xiin' ndo'ó kij' kuní ndo' koo ña ni ka'an i xiin' ndo' jaan' ndii, kundaní ndo' ña xa kuyatin' kuii kixin tukuu yu'u, ña nduu' tu te yivi'.

34 'Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, ña kuní ka kuví sakuu' ne ndiee' iin yivi' vitin te xka'ndia sakuu' ña jaan'.

35 Ndivi' xiin' ñu'u' iin yivi' ndii, ndoñu'u' a, ndisu tu'un yu'u' yu'u' ndii, koo' kivi' ndoñu'u' a.

36 'Ndisu ndee kivi' xiin' ndee hora xka'ndia ña jaan' ndii, ndee iin ne yivi' xiní a, ni ndee ángele ña ndiee' ndivi'. Süu' jaan' ndii mji' yuva' i kuiti' xiní amaa xaa' kivi' jaan'.

37 'Kuachi ndii, saa nii' ni kuu ne yivi' kij' ni xika Noé xta'an' iin yivi' ndii, nii' sakan' kuu tu ne ndiee' iin yivi' kij' kixin tukuu yu'u, ña nduu' tu te yivi'.

38 Kuachi ndii saa nia naa ni xaa ne jaan' kij' tia'an ndoñu'u' iin yivi' xiin' savi'. Kivi' jaan' ndii, xaxi' ne yivi' ña'a, te xi'i' nia, te tunda'á' nia

ndee ni xaa kivi' ña ni ndi'vi Noé tixin tundo' chie.

³⁹ Te koo' a naá nimá ña ndee ki' ni xaa ña ni kañuu ña'a' tikui savi', te ni ndoñu'u' iin yivi'. Sakan' tu saa ne yivi' ki' kixin tukuu yu'u, ña nduu' tu te yivi'.

⁴⁰ 'Kivi' jaan' ndii, naa' xachuun' inga' uvi ta'an te yivi' ndii, iin ndaa' ra na'in i te inga ra ndii, ndoo ra.

⁴¹ Te naa' ndiko' inga' uvi ta'an ña'a' ndii, iin ndaa' a' na'in i, te inga a' ndoo.

⁴² Xa'a' a jaan' na koo tu'va naa yoo tu'va ndo', sakan' ña xiní ndo' ndee kivi' kixin tukuu yu'u, ña nduu' xto'o ndo'.

⁴³ 'Ndisu kundani ndo' ña ka'án i xiin' ndo', kuachí ndii, naa' xiní te xiin' vi'e ndee hora ñuu kixin te kui'na' vi'e ra ndii, koo tu'va ra te taxí ra ki'vi te jaan' vi'e ra.

⁴⁴ Sakan' na kuii' kuní a koo tu'va tu ndo'ó, kuachí ndii xiní ndo' ndee kivi' kujti' kixin tukuu yu'u, ña nduu' tu te yivi'.

Yo'o' sania'á Jesús saa xaa' iin te xika' nuu' te yoo tu'va ki' nandiko' xto'o ra

(Lc. 12:41-48)

⁴⁵ 'Naa' yoo iin te xika' nuu', te nduu' te xachuun' ndaku, te kuu' kaxi' tu ra ndii, te jaan' sakuiso' chuun' xto'o ra te ka'ndia chuun' ra nuu' inga te xachuun' nuu' xto'o ra jaan', te taxí ra ña kuxi te jaan' sava ni hora ña kuní a.

⁴⁶ Va'a va keta te xika' nuu' jaan' naa' ki' nandiko' xto'o jaan' te kuní ra ña xaa' te jaan' chuun jaan'.

47 Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, taxí xto'o jaan' ña ka'ndia chuun' te jaan' nuu' sakuu' ña kumi' ra.

48 Ndisu naa' ka'an te xika' nuu' jaan' xiin' nimá ra ndii: “Kuú kuachí va xto'o e' te nandiko' a”, kachi ra.

49 Te xa'a' ra kutun' ra inga ne xika' nuu' nuu' xto'o jaan', te xa'a' ra kuxi saka ra, te ko'o ra xiin' te xini.

50 Te nandiko' xto'o jaan' kivi' ña köo' a naá nimá ra xiin' hora ña xini ra,

51 te sando'o' u'vi xava'a ña'a' xto'o jaan', te sko'ni' ña'a' a mii' ñu'u' ne xasuvi' xiin' mii', te ikan' kuaku u'vi ra ndee ke'i vi' nakaxi' nu'u ra.

25

Yo'o' ka'án Jesús iin ña ka'án ndiaa xa'a' uxí ta'an ña'a' sava

1 'Kij' sakan' ndii, kunduú ña xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' ndee naa ni ndo'o uxí ta'an ña'a' sava, ne ni ki'in kaa tuún te ni kiee nja kua'an nata'an' nja xiin' te tunda'á'.

2 U'un ta'an nja ndii, ne ñaa' kuu' nduu' nja, te inga u'un ta'an nja ndii, ne kuu' kaxi' nduu' nja.

3 Ne ñaa' kuu' jaan' ndii, ni ki'in nja kaa tuún nja, ndisu ni ni'i' ka nja xa'an oliva ña taan nja tixin a.

4 Ndisu ne kuu' kaxi' jaan' ndii, ni'i' siin' ka nja xa'an oliva xiin' kaa tuún nja.

5 Te xa'a' a ña kuachí xika' te tunda'á' jaan' ndii, ni ko'ni' ma'na nuu' sakuu' nja, te ni kixin ndi'i nja.

6 Te na ñuu jaan' n̄i tiaku ka'án ti'e' ne yivi' ndii: "Xa kuaxi te tunda'á', kuan kiee ndo' te nañiin ña'a' ndo'", n̄i kachi n̄ia.

7 Sakan' te sakuu' ne sava jaan' ndii, n̄i ndokoo n̄ia, te n̄i ndasava'a n̄ia kaa tuún n̄ia.

8 Ikan' te n̄i ka'an ne naa' kuu' jaan' xiin' ne kuu' kaxi' ndii: "Saa ndo' ña va'a te tax̄i ndo' sie xa'an ndo' nda'a' ndu, sakan' ña xa kuni nda'va kaa tuún nuu' ndu", n̄i kachi n̄ia.

9 Ndisu n̄i ka'an ne kuu' kaxi' jaan' xiin' n̄ia ndii: "Küvi tax̄i ndu a, kuachi ndii n̄ian̄i a koo tuún nuu' sakuu' e'. Va'a ka ku'un ki'in ndo' a mii' ndiee' ne xiko' a, te sata' ndo' a xa'a' mii' ndo'", n̄i kachi n̄ia.

10 Te kij' kuan sata' n̄ia xa'an jaan' ndii, n̄i xaa te tunda'á' jaan'. Te n̄i ko'n̄i ne kuu' kaxi' jaan' xiin' ra vi'e' mii' yoo viko' jaan', te n̄i ndasi ra vitu' yi'e' vi'e'.

11 Te n̄i kuna'a' te n̄i ndekuie ne naa' kuu' jaan', te n̄i ka'an n̄ia ndii: "Tákuie, saa un' ña va'a, te nunia' un' yi'e' nuu' ndu. Tákuie, saa va un' ña va'a te nunia' un' yi'e' nuu' ndu", n̄i kachi n̄ia.

12 Ndisu n̄i ka'an te jaan' xiin' n̄ia ndii: "Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ndii, xini i ndo'ó", n̄i kachi ra.

13 Xa'a' a jaan' na kuu' koo tu'va va ndo', sakan' ña xini ndo' ndee kivi' uun amaã kuñti' kixin tukuu yu'u, ña nduu' tu te yivi'.

Yo'o' ka'án Jesús iin ña ka'án ndiaa xa'a' un̄i ta'an te xika' nuu'
(Lc. 19:11-27)

14 'Sakan' ña, ña xa'ndia chuun' Ndiosí nimá ne yivi' ndii, nduu' a ndee naa iin te yivi', te

n̄i ket̄a kua'an xika'. Kij' kuní ka ku'un ra ndii, n̄i kana ra te xika' nuu' nuu' ra, te n̄i sakuiso' chuun' ña'a' ra nuu' ña'a' ra.

15 Te yivi' jaan' ndii, xiní ra saa xito' kuv̄i sachuun' i'in te xika' nuu' nuu' ra jaan', sakan' na kuii' n̄i tax̄i ra u'un mií xu'un' oro nda'a' iin ra, te nda'a' inga ra n̄i tax̄i ra uvi mií xu'un' oro, te nda'a' inga ka ra n̄i tax̄i ra iin mií xu'un' oro. Sakan' te n̄i ket̄a xto'o jaan' kua'an ra.

16 Te te n̄i ki'in u'un mií xu'un' oro jaan' ndii, numi' te n̄i xa'a' xachuun' ra xiin' a, te n̄i kanando ra inga u'un mií xu'un' oro xiin' a.

17 Te sakan' tu, te n̄i ki'in uvi mií xu'un' oro jaan' ndii, iin kachi n̄i xaa ra, te n̄i kanando ra inga uvi mií xu'un' oro xiin' a.

18 Ndisu te n̄i ki'in iin mií kuiti' ndii, n̄i ket̄a ra kua'an ra, te n̄i xatia ra ñu'u', te n̄i tisi'e ra xu'un' xto'o ra jaan'.

19 'Te kij' n̄i xka'ndia kua'a' kuiya ndii, n̄i nandiko' xto'o jaan', te n̄i xa'a nakán ra kuenta nuu' sakuu' te xika' nuu' jaan' xa'a' xu'un' jaan'.

20 Te n̄i xaa xi'na te n̄i ki'in u'un mií xu'un' oro jaan' ni'i' ra inga u'un mií ka a ka'an ra xiin' xto'o ra jaan' ndii: "Tákuie, n̄i tax̄i un' u'un mií xu'un' oro nda'a' i, ikan a ni'i' i yo'o', te n̄i kanando a inga u'un mií ka", n̄i kachi ra.

21 Sakan' te n̄i ka'an xto'o ra xiin' ra ndii: "Va'a va n̄i xaa un'. Yo'ó ndii, iin te xika' nuu' va'a nduu' un'. Xa'a' a ña n̄i xachuun' ndaku un' xiin' ña sie ndii, sakuiso' chuun' i yo'ó nuu' kua'a' ka ña'a. N̄ia'a, te nduiin un' xiin' ña kuatia' nimá yu'u, ña nduu' xto'o un'", n̄i kachi ra.

22 Te n̄i xaa tu te n̄i ki'in uvi mií xu'un' oro jaan', te n̄i ka'an ra ndii: "Tákuie, n̄i tax̄i un' uvi

mií xü'un' oro nda'a' i, te yo'o' ni'i' i inga uvi mií ka ña ni kanando a", ni kachi ra.

²³ Sakan' te ni ka'an xto'o ra xiin' ra ndii: "Va'a va ni xaa un'. Yo'ó ndii, iin te xika' nuu' va'a nduu' un'. Xa'a' a ña ni xachuun' ndaku un' xiin' ña sie ndii, sakuiso' chuun' i yo'ó nuu' kua'a' ka ña'a. Nja'a, te nduijn un' xiin' ña kuatia' nimá yu'u, ña nduu' xto'o un'", ni kachi ra.

²⁴ Te ni xaa tu te ni ki'in iin mií xü'un' oro jaan', te ni ka'an ra ndii: "Tákuie, xiní yu'u ña iin te kui'e va nduu' yo'ó, te kendiaa' un' ña'a mii' koo' a ni chi'i un', te nakaya tu un' ña'a mii' ni kiku' un' ndikin'.

²⁵ Xa'a' a jaan' na ni yi'vi i, te ni xa'an i, te ni tisi'e i xü'un' yo'o' tixin ñu'u'. Sakan' na kuii' yo'o' ni'i' i xü'un' ña nduu' ña'a un'", ni kachi ra xiin' xto'o jaan'.

²⁶ Ndisu ni ka'an xto'o ra jaan' xiin' ra ndii: "Yo'ó ndii, te xika' nuu' nja'a nduu' un', te suxan' tu un'. Sakan' ña naa' xiní un' ña kendiaa' i ña'a mii' ni chi'i i, te nakaya tu i ña'a mii' ni kiku' i ndikin' ndii,

²⁷ va'a ka naa' ni chinaa' un' xü'un' i jaan' mii' kanando a xata' a, te na'in i a kii' nandiko' i", ni kachi ra xiin' te xika' nuu' nja'a jaan'.

²⁸ Sakan' te ni ka'an xto'o jaan' xiin' inga te ita' jaan' ndii: "Tu'un ndo' xü'un' oro jaan' nda'a' te kaa', te nataxi ndo' a nda'a' te xa kumi' uxí ta'an xü'un' oro.

²⁹ Kuachi ndii, yoo ka kumi' ña'a ndii, natijn ka nja a, te yoo ka koo' a kumi' ndii, ndee ña sie ña kumi' nja kiee nda'a' nja.

³⁰ Te te xika' nuu' te kuasa' kuní kaa' ndii, xita' ndo' nda'a' ra skana' ndo' ndee ki'e mii' iin yavi,

te ikan' kuaku ra ndee ke'i vi' nakaxi' nu'u ra",
kachi xto'o jaan'.

*Yo'o' ka'an Jesús saa saa a kii' sana'má a ne
yivi'*

³¹ 'Kii' kixin yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii,
kixin i xiin' ndiee' ndatun' koo' chukuu', te saa
xinundu xiin' i kixin sakuu' ángele, ña xika'
nuu' nuu' i. Te kundu'u' i nuu' tej ka'nu' ndatun'
koo' chukuu' mii' ka'ndia chuun' i.

³² Te sakuu' nuu' ne yivi' iin yivi' nakaya nuu'
i. Te nakaxin siin' ña'a' i ndee naa xaa' te paxto
kii' natava' siin' ra mbee tejn tixu'u'.

³³ Te tandiee i ne nduu' ndee naa mbee jaan'
nda'a' kua'a' i, te ne nduu' ndee naa tixu'u' jaan'
nda'a' itin i.

³⁴ Sakan' te ka'an yu'u, te nduu' rey, xiin' ne
ndiee' nda'a' kua'a' i ndii: "Ndo'ó, ne ni sañu'u'
yuva' i ndii, ña'a' ndo' te ndi'vi ndo' mii' xa'ndia
chuun' a, mii' ni sakoo' tu'va a xa'a' ndo' ndee
kii' kuni ka kua'a' iin yivi'.

³⁵ Kuachi ndii ni taxi ndo' ña ni xixi i kii' ni xi'i
i soko, te ni taxi tu ndo' tikui ni xi'i i kii' ni ichi
ini i, te ni natiin ndo' yu'u vi'e ndo' kii' ni nduu
i te kua'an ichi,

³⁶ te ni taxi ndo' toto kui'nu i kii' ni xika iin'
vichi' i, te ni xa'an koto ndo' yu'u kii' ni kuni
kuvi i, te ni xa'an koto tu ndo' yu'u kii' ni naa i
vi'e kaa", kachi i xiin' ña.

³⁷ Sakan' te ka'an ne ndaku nimá nuu' Ndiosí
ndii: "Táku'e, çama ni xini ndu ni xi'i un' soko,
te ni taxi ndu ña ni xixi un'? Uun, çama ni ichi
un' tikui, te ni taxi ndu ra' ni xi'i un'?"

38 Te, ¿ama ni xini ndu kua'an un' ichi', te ni natiiin ndu yo'ó vi'e ndu? Uun, ¿ama ni xini ndu xika' iin' vichi' un' te ni taxi ndu toto kui'nu un'?

39 Uun, ¿ama ni xini ndu kuni kuvj un', te ni xa'an koto ndu yo'ó? Uun, ¿ama ni xini ndu naá un' vi'e kaa, te ni xan koto tu ndu yo'ó?", kachi nja.

40 Te ka'an yu'u, te nduu' rey, xiin' ne jaan' ndii: “Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, sakuu' ña va'a ña ni xaa ndo' xa'a' ne ta'an' i, ne kuali' kuu' so'o yo'o' ndii, ndee naa xiin' mii' i ni xaa ndo' a”, kachi i xiin' nja.

41 'Sakan' te ka'an tu yu'u, te nduu' rey, xiin' ne ndiee' nda'a' itin i ndii: “Ndo'ó, ne ni nacha'an ni xaa Ndiosí ndii, kuan ndia'a ndo' nuu' i te ku'un ndo' mii' koo' kivi' nda'vá ñu'u, ña ni xa'a Ndiosí xa'a' ña ndiva'a xiin' xa'a' sakuu' ángele, ña xika' nuu' nuu' ña jaan'.

42 Kuachj ndii ni taxi ndo' ña kuxi i kij' ni xi'i i soko, te ni taxi tu ndo' tikui ko'o i kij' ni ichi ini i,

43 te ni natiiin tu ndo' yu'u vi'e ndo' kij' ni nduu i te kua'an ichi', te ni taxi tu ndo' toto kui'nu i kij' ni xika' iin' vichi' i, te ni xa'an koto tu ndo' yu'u kij' ni kuni kuvj i, ni ndee kij' ni naa i vi'e kaa”, kachi i xiin' nja.

44 Sakan' te ndatu'un' tu ne jaan' yu'u ndii: “Tákuie, ¿ama ni xini ndu ni xi'i un' soko, uun ni ichi un' tikui, uun amaa ni xini ndu kua'an un' ichi', uun ni xini ndu xika' iin' vichi' un', uun amaa ni xini ndu kuni kuvj un', uun ni naa un' vi'e kaa, te ni xa'an koto tu ndu yo'ó?”, kachi nja.

45 Te ka'an yu'u, te nduu' rey, xiin' ne jaan' ndii: “Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ndii, sakuu'

ña va'a, ña nī xaa ndo' xa'a' ne ta'an' i, ne kualī kuu' so'o yo'o' ndii, ndee naa xiin' mī' i nī xaa ndo' a", kachi i xiin' nīa.

⁴⁶ Te sakuu' ne jaan' ku'un mii' koq nīa tundo'o' ndee ndi'i' nī kivi'. Te ne ndaku nimá nuu' Ndiosí jaan' natīn kivi' ñuu ña kōo' kivi' ndi'i' —nī kachi Jesús.

26

So'o nī xaa a kij' nī ndatu'un' tuni te kuu' ka'nu' saa kivi ka'ni' ra Jesús

(Mr. 14:1-2; Lc. 22:1-2; Jn. 11:45-53)

¹ Kij' ndi'i' nī ka'an Jesús sakuu' ña jaan', te nī ka'an a xiin' te nda'a' xa'a' a ndii:

² —Xini ndo' ndii, ndee uvi ta'an kivi' kunī te koq viko' pascua, te yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, sanakua'a te yivi' yu'u nda'a' te kuu' nuu' te ka'ni' ra yu'u nuu' krusin —nī kachi a.

³ Te kivi' jaan' nī nakaya ki'in' sutu kuu' nuu' xiin', te sania'a' tu'un ndei' Ndiosí, xiin' te xixa nuu' ñuu vi'e sutu ka'nu', te nī nani' Caifás.

⁴ Te nī ndatu'un' tuni ra saa saa ra te tīn ra Jesús xiin' ña maña te ka'ni' ña'a' ra.

⁵ Te ka'an xiin' ta'an' ra ndii:

—Saa e' ña jaan' kij' yoo viko' koto ka nakuchi ne ndiee' ñuu yo'o' —nī kachi ra.

So'o nī xaa a kij' nī saka' iin ña'a' xa'an xavixin' xini' Jesús ñuu Betania

(Mr. 14:3-9; Jn. 12:1-8)

⁶ Te kij' ndu'u' Jesús ñuu Betania vi'e Simón, te nī kunī kivi kui'e te'i ndii,

⁷ nī kuyatin iin ña'a' nuu' a xiin' iin limita yuu' ña nī kua'a xiin' alabastro. Te chitu' vi' ña jaan'

ñu'u' xa'an xavixín' koo' chukuu' ña ndiaa ya'vi' xava'a. Te ni ta'vi' a' limita jaan', te ni sakaan' a' xa'an jaan' xini' Jesús kij' ndu'u' a xixi' a nuu' mesa.

⁸ Te kij' ni xini te nda'a' xa'a' Jesús ña jaan' ndii, ni nasaa' ra te ka'an xiin' ta'an' ra ndii:

—Vā'a xachi' xitiá saka xa'an xavixín' kaa'.

⁹ Sakan' ña, va'a ka naa' ni ke'vi' a te kondia ya'vi' a kua'a' xu'un', te xiin' ña jaan' kuví chindíee' e' ne nda'vi kuu' —ni kachi ra.

¹⁰ Te kij' ni xini so'o Jesús ña ni ka'an ra jaan', te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Na ko'o a' sakan', kuachi ndii jin chuun va'a ni xaa a' xa'a' i. ¿Ndichun na sataña'a' ña'a' ndo'?

¹¹ Sakan' ña ne nda'vi kuu' ndii, ndee ndi'i' ni kivi' ko'o ña xiin' ndo' te kuví chindíee' ña'a' ndo' amaa ka kuní ndo', ndisu yu'u ndii, süu' ndee ndi'i' ni kivi' kaka i tein ndo'.

¹² Sakan' ña ni sakaan' a' xa'an xavixín' ñu'u' nde'i i te ko'o tu'va i te ndiee i kij' kuví i.

¹³ Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ña mii' ka jin yivi' mii' ka'an ndoso' ne yivi' tu'un va'a xa'a' i ndii, ka'an tu'ña xa'a' ña ni xaa ña'a' yo'o' xiin' i, te naka'an' ña'a' ne yivi' —ni kachi Jesús.

So'o ni xaa a kij' ni taxí Judas kuento ra ña sanakua'a ra Jesús nda'a' te kuu' ka'nu'

(Mr. 14:10-11; Lc. 22:3-6)

¹⁴ Sakan' te, jin te uxi uvi, te ni nani' Judas Iscariote ndii, ni xa'an ra nuu' sutu kuu' nuu',

¹⁵ te ni ka'an ra xiin' te jaan' ndii:

—¿Saa cha'vi ndo' yu'u te sanakua'a i Jesús nda'a' ndo'? —ni kachi ra.

Te n̄i tax̄i te jaan' oko ux̄i ta'an xu'un' plata nda'a' ra.

¹⁶ Te ndee kij' sakan', te n̄i xa'a' ra nanduku' ra saa saa ra te sanakua'a ra Jesús nda'a' te jaan'.

S̄o'o n̄i xaa a kij' n̄i xixi Jesús ña xaxi' xakuaa' xa'a' v̄iko' pascua

(Mr. 14:12-25; Lc. 22:7-23; Jn. 13:21-30; 1 Co. 11:23-26)

¹⁷ Te kivi' nuu' ña yoo' v̄iko', ña xixi' n̄ia xita' va'a ña kōo' yuchi' levadura saká xiin' ndii, n̄i kuyat̄in te nda'a' xa'a' Jesús nuu' a. Te n̄i ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—¿Mii' kuní un' ku'un sava'a ndu ña kuxi e' xa'a' v̄iko' pascua? —n̄i kachi ra.

¹⁸ Te n̄i ka'an a xiin' ra ndii:

—Kua'an ndo' ñuu mii' ndu'u' iin te yivi' te ka'an ndo' xiin' ra ndii: “Ka'an xto'o e' ndii: Nã'a' ka te kuyi i, te kuni kuxi i ña xaxi' xa'a' v̄iko' pascua xiin' te nda'a' xa'a' i vi'e un'”, kachi ndo' —n̄i kachi a.

¹⁹ Te n̄i saxinu te nda'a' xa'a' a jaan' saa nii' n̄i ka'an chuun' a xiin' ra, te n̄i xava'a ra ña xaxi' xa'a' v̄iko' pascua jaan'.

²⁰ Te kij' n̄i kuñuu nuu' ndii, n̄i xaa Jesús ikan', te n̄i xikundu'u' a xiin' te ux̄i uvi' ta'an jaan' nuu' mesa.

²¹ Te kij' ndu'u' a xixi' a, te n̄i ka'an a xiin' ra ndii:

—Ña ndaku ka'an i xiin' ndo' ña iin ndo'ó sanakua'a yu'u nda'a' te kuu' nuu' —n̄i kachi a.

²² Sakan' te n̄i xa'a' kusuchi' in̄i sakuu' te jaan', te n̄i xa'a' ndatu'un' ña'a' i'in ra ndii:

—¿Te'e' yu'u kachi un' n̄i, tákui'e? —n̄i kachi i'in ra xiin' a.

23 Sakan' te nī nakujiin a ka'án a ndii:

—Iin ndo'ó, te sé'vi inga' xita' va'a xiin' i tixin ko'o' i vitin, nduu' te sanakua'a yu'u nda'a' te jaan'.

24 Ndee saā kanj ndii, yu'u, ña nduu' tu te yivi' ndii, xa ikan' yoo i kua'an i naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án xa'a' i. Ndisu chie va tundo'o' kundō'o' te sanakua'a yu'u. Ndee va'a ka nduu' a nuu' te jaan' naa' nī tuvī rā —nī kachi a.

25 Sakan' te nī ndatu'un' ña'a' Judas, te xito' sanakua'a ña'a' jaan' nda'a' te kuu' nuu' ndii:

—¿Tee' yu'u kachi un' nī, maestro? —nī kachi rā xiin' a.

Te nī nakujiin a nuu' rā ndii:

—Uun, suvi un' —nī kachi a.

26 Te kij' ndu'u' Jesús xixi' a xiin' rā ndii, nī ki'in a xita' va'a, te nī taxi a ña chindani Ndiosí xa'a' a, te nī sakuachi' ña'a' a, te nī taxi ña'a' a nda'a' te nda'a' xa'a' a ka'án a ndii:

—Ki'in ndo' a te kuxi ndo', ña yo'o' nduu' ñu'u' nde'i i —nī kachi a.

27 Sakan' te nī ki'in a iin copa, te nī taxi a ña chindani Ndiosí, te nī taxi ña'a' a nda'a' te jaan' ka'án a ndii:

—Ko'o sakuu' ndo' te' yo'o'.

28 Kuachi ndii te' naá tixin ña yo'o' nduu' níi' i ña kuitia xa'a' kuachi kua'a' ne yivi', te xiin' ña ka'a' taxi xa'a' Ndiosí ña chikandu'u' a iin kuento xaa' xa'a' nja te sandoyo' a kuachi nja.

29 Ña ndaku ka'án i xiin' ndo' ña ndee vitin ndii, kō'o' ka i vino, te' kuvā'a xiin' uva, ndee kij' xaa' kivi' ña ko'o' tukuu' i vino xaa' xiin' ndo' mii' xa'ndia chuun' Ndiosí —nī kachi Jesús.

³⁰ Te kii' ndi'i ni xita ra yaa, nuu' Ndiosí, te ni kiee ra kua'an ra xiki' ña nani' Olivos.

*Yo'o' ka'an Pedro ña ñakoq iin ndaa' ra Jesús
(Mr. 14:26-31; Lc. 22:31-34; Jn. 13:36-38)*

³¹ Sakan' te ni ka'an Jesús xiin' te jaan' ndii:

—Sakuu' ndo'ó ñakoq iin ndaa' yu'u ñuu nunu' naa yoso' a nuu' tutu Ndiosí mii' ka'an a ndii: “Taxi i ka'ni' te yivi' te paxto, te kiku mbee sana ra”, kachi a.

³² Ndisu kii' natiaqu i ndii, xi'na yu'u ku'un ñu'u' Galilea te sakan' ndo'ó —ni kachi a.

³³ Sakan' te ni ka'an Pedro xiin' a ndii:

—Tee' ndee ñakoq sakuu' te kaa' yo'ó ndii, kōq' kivi' saa yu'u sakan' —ni kachi ra.

³⁴ Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Ña ndaku ka'an i xiin' un' ña ñuu vitin, kii' kuni ka kaná nduchié ndii, xa uní ichi' ni ka'an un' ña xini un' yu'u —ni kachi a.

³⁵ Te ni ka'an Pedro xiin' a ndii:

—Tee' ndee xata'an kuvi i xiin' un' ndii, ka'an i ña xini i yo'ó —ni kachi ra.

Te iin ni nda'a' ni ka'an sakuu' ra xiin' a.

*Ka'an Jesús xiin' Ndiosí iin xaan' mii' nani'
Getsemaní
(Mr. 14:32-42; Lc. 22:39-46)*

³⁶ Sakan' te ni xaa Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a iin xaan' mii' nani' Getsemaní, te ni ka'an a xiin' ra ndii:

—Kundjeé ndo' yo'o'. Na ku'un i kaa' te ka'an i xiin' Ndiosí —ni kachi a.

³⁷ Te ni naka a Pedro xiin' uvi saa' tiaa si'e Zebedeo. Te ni xa'a' ndi'ni nimá a, te suchi' ya'a tu ini a.

38 Te n̄i ka'an a xiin' ra ndii:

—Suchi' xava'a in̄i i ndee xa yoo' i kuv̄i i. Ndoḡ ndo' yo'o', te kund̄ito ndo' xiin' i —n̄i kachi a.

39 Sakan' te n̄i xa'an a ndoso' jaan', te n̄i x̄ikuijn xiti' a, te n̄i ka'an a xiin' Ndiosí ndii:

—Tata yuva' i, naa' kuní un' ndii, tāxi un' kund̄o'ḡ i tundo'ḡ' chie yo'o' ña nduu' ndee naa t̄ikui uva. Ndisu sāa un' ña kuní yu'u, süu' jaan' ndii ña kuní m̄ii' un' —n̄i kachi a.

40 Ikan' te n̄i n̄and̄iko' a mii' ndiee' te nda'a' xa'a' a, te n̄i x̄in̄i a ndiee' ra kixín ra. Te n̄i ka'an a xiin' Pedro ndii:

—Saa ka vi' tu n̄i kuv̄i kund̄ito ndo' ndee iin ndaa' hora xiin' i.

41 Koo ñu'u' in̄i va ndo' te ka'an ndo' xiin' Ndiosí, sakan' te köyo ndo' nuu' ña xito' kua'a ña kin̄i ndo'ó. Kuní nimá ndo' saa ndo' ña kuní Ndiosí, ndisu ñu'u' nde'i ndo' ndii, kund̄ieni a —n̄i kachi a xiin' ra.

42 Te n̄i xa'an n̄i tukuu a, te n̄i ka'an a xiin' Ndiosí ichi' ña uv̄i ndii:

—Tata yuva' i, naa' küv̄i katani nda'a' un' te k̄undo'ḡ i tundo'ḡ' chie yo'o' ndii, na xin̄u ña kuní m̄ii' un' —n̄i kachi a.

43 Te kij' n̄i n̄and̄iko' tukuu a mii' ndiee' ra jaan' ndii, n̄i x̄in̄i a ndiee' ra kixín tukuu ra. Sakan' ña chitu' vi' nduch̄i' nuu' te jaan' ñu'u' ma'na.

44 Te n̄i nakoo ña'a' a, te kua'an n̄i tukuu a te ka'an a xiin' Ndiosí naa ña xa n̄i ka'an a ña nuu'.

45 Sakan' te n̄i n̄and̄iko' n̄i tukuu a mii' ndiee' te nda'a' xa'a' a jaan', te n̄i ka'an a xiin' ra ndii:

—Xa kuv̄i kusun ndo' vit̄in te n̄and̄iee' ndo'. Koto ndo', xa n̄i xaa hora ña sanakua'a ra yu'u, ña nduu' tu te yivi', nda'a' te ndiso' kuachi.

46 Ndongdichì ndo' tē ku'un e', xā kuyatin' tē sanakua'a yu'u nda'a' tē jaan' —nì kachì a.

Sò'o nì xaa a kii' nì tjin tē yivi' Jesús

(Mr. 14:43-50; Lc. 22:47-53; Jn. 18:2-11)

47 Tē kii' iin' kà Jesús ka'an a, tē nì xaa Judas, tē nì nduu' iin' tē uxì uvi' ta'an tē nda'a' xa'a' a, xiin' kua'a' va nē yivi' ndiso' nja ichì xiin' karoti. Tē nē jaan' ndii, sutu kuu' nuu' xiin' tē xixa nuu' ñuu nì tjanu' ña'a'.

48 Tē tē sanakua'a ña'a' ndii, xā nì ka'an ra saa nia'a ra yoo nduu' Jesús ka'an ra ndii:

—Tē chito i nuu' kii' nakuatu ña'a' i nduu' tē jaan', tē jaan' tjin ndo' —nì kachì ra.

49 Sakan' tē nì kuyatin' ra mii' iin' a, tē nì ka'an ra xiin' a ndii:

—Ndee kaq' tuku' uun, maestro —nì kachì ra.

Tē nì chito ra nuu' a.

50 Tē nì ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Chie kua'a, ¿ndichun kuaxi un'? —nì kachì a.

Sakan' tē nì kuyatin' tē yivi' kua'a' jaan', tē nì tjin ra Jesús.

51 Ndisu iin' tē iin' xiin' a ikan' ndii, nì xta'ni' ra ichì ra, tē nì xa'ndia ra so'o tē xika' nuu' nuu' sutu ka'nu'.

52 Sakan' tē nì ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Taxa'a un' ichì un' mii' naá a. Sakan' ña yoo ka xa'ni' xiin' ichì ndii, xiin' ña jaan' tu kuvì mii' ra.

53 ¿Ñáá xini un' ña kuvì ka'an nda'vi i xiin' yuva' i vitin, tē ti'vi' a ya'a uxì uvi' ti'vi' ángele tē chindiee' a yu'u?

54 Ndisu naa' saa a sakan' ndii, küvi xinu ña yoso' nuu' tutu Ndiosí xa'a' i mii' ka'án a ña kuni a kundo'o i —ni kachi a.

55 Xaka'án e' te ni ndatu'un' Jesús ne jaan' ndii:

—¿Ndichun na kuaxi ndo' te tjin ndo' yu'u xiin' ichi xiin' itun' ndee naa jin te kui'na' vi'? Kua'a' kivi' ni jin i tein ndo' sania'á i nuu' ki'e yukun', te ni tiin' ndo' yu'u.

56 Ndisu kuni a xka'ndia ña yo'o' te xinu ña yoso' nuu' tutu Ndiosí mii' ka'án ña ni ke'i te ni ka'an tiaku' tu'un a xta'an' —ni kachi Jesús.

Sakan' te ni nakoo ña'a' sakuu' te nda'a' xa'a' a, te ni xinu ra.

So'o ni xaa a kii' ni sana'má te kuu' ka'nu' Jesús

(Mr. 14:53-65; Lc. 22:54,63-71; Jn. 18:12-14,19-24)

57 Te yivi', te ni tjin Jesús ndii, ni xan ndiaka ña'a' ra vi'e sutu ka'nu', te nani' Caifás. Te ikan' ni nakaya te sania'á tu'un ndei' Ndiosí xiin' te xixa nuu' ñuu jaan'.

58 Ndisu Pedro ndii, xika' xika' ndikún ra kua'an ra xata' te yivi' jaan' ndee ni nda'ni ra nuu' ki'e sutu ka'nu' jaan'. Te ni xikundu'u' ra xiin' te xiin', te xito' yukun', te kuni ra saa kun ndiko' sakuu' ña jaan'.

59 Te sutu kuu' nuu' xiin' te xixa nuu' ñuu xiin' sakuu' te kuu' ka'nu', te ni nakaya ikan' ndii, nanduku' ra te ka'an tun vixi xa'a' Jesús te küvi ka'an ra ña xata'an küvi a xa'a' ña jaan'.

60 Ndisu koo' ndee jin a ni na'in ra, tee' ndee kua'a' ne yivi' ni tjin kuachi ndii' ña'a'. Te ndii,

ndee ndi'i' ndoso' te ni ndekuie uvi ta'an te yivi',
te ni tiin' kuachi ndii' ña'a' ra

⁶¹ ka'an ra ndii:

—Ni ka'an Jesús yo'o' ndii: “Kuvi tani i yukun'
Ndiosí, te uní kivi' kuítí', te xa ni nakani i inga
a”, ni kachi ra —ni kachi te jaan'.

⁶² Sakan' te ni ndondichi sutu ka'nu' jaan', te
ni ndatu'un' ra Jesús ndii:

—¿Ndichun na koo' a kuvi ka'an xachi' un'?
¿Ndee xa'a' na tiin' kuachi ne yivi' kaa' yo'ó?
—ni kachi ra.

⁶³ Ndisu Jesús ndii, ni nakujin xachi' a. Sakan'
te ni ka'an sutu jaan' xiin' a ndii:

—Xiin' ndiee' Ndiosí tiaku ka'an chuun' i xiin'
un' ña ka'an un' xiin' ndu naa' yo'ó nduu' Cristo,
si'e Ndiosí —ni kachi ra.

⁶⁴ Te ni ka'an Jesús xiin' ra ndii:

—Mii' yo'ó ka'an ña suvi i. Te ka'an ka i xiin'
ndo' ña ndee vitin kuni ndo' ña yu'u, ña nduu' tu
te yivi', kii' kundu'u' i nda'a' ku'a' Ndiosí ka'nu'
koo' chukuu', te kuni tu ndo' kii' kixin i nuu' viko'
ndivi' —ni kachi a xiin' ra.

⁶⁵ Sakan' te ni ndata' sutu jaan' toto ra xa'a' a
ña ni nasaa' ra, te ni ka'an ra ndii:

—Ni kani'a' ra xa'a' Ndiosí, sakan' na kuii'
kuni ka ne yivi' ndiee yu'u' nuu' e' xa'a' ra.
Sakuu' ndo' ni xini so'o' ña kani'a' ra xa'a'
Ndiosí.

⁶⁶ ¿Saa tuu ndo'? —ni kachi sutu jaan'.

Te ni nakujin ne jaan' ka'an nja ndii:

—Xata'an kuvi ra —ni kachi nja.

⁶⁷ Sakan' te ni kondia tiasi'i te yivi' nuu' a, te ni
kuun iki' tu ña'a' ra. Te sava tuku ra ni sa'ndia'
nuu' a

68 te ka'án ra xiin' a ndii:
 —Yo'ó, te ka'án ña nduu' un' Cristo, naḱunḱ un' yoḱ nḱ kaḱi yo'ó —kachi ra.

Ka'án Pedro ña xini ra Jesús

(Mr. 14:66-72; Lc. 22:55-62; Jn. 18:15-18,25-27)

69 Te kii' ndu'u' Pedro nuu' ki'e ndii, ni kuyatḱin iin ña' xika' nuu', te ni ka'an a' xiin' ra ndii:

—Ni xika tu yo'ó xiin' Jesús, te ni kḱee ñu'u' Galilea, kaa' —ni kachi a'.

70 Ndisu ni kḱee yu'u' ra ka'án ra xiin' a' nuu' saḱuu' ne ndiee' jaan' ndii:

—Xini i ndee xa'a' ka'án un' —ni kachi ra.

71 Te kii' kua'an keḱa ra yi'e' jaan' ndii, ni xini ña'a' inga ka ña' xika' nuu'. Te ni ka'an a' xiin' ne ita' yatḱin jaan' ndii:

—Ni xika tu te yo'o' xiin' Jesús, te ni kḱee ñuu Nazaret, kaa' —ni kachi a'.

72 Ndisu tuku ni ni ka'an ra ña xini ña'a' ra naka'an' ra ndee kivi' Ndiosí ka'án ra ndii:

—Xini yu'u te yivi' kaa' —ni kachi ra.

73 Te nuu' va ni xka'ndia, te ni kuyatḱin ne ita' jaan', te ni ka'an nja xiin' ra ndii:

—Ña ndaku xna'a nduu' a ndii, ni xika tu yo'ó xiin' te kaa', saḱan' ña iin kachi ndatu'un' un' naa ndatu'un' ne Galilea —ni kachi nja.

74 Saḱan' te ni xa'a' ra kani'a' xiin' mii' mii' ra, te ka'án tu ra kivi' Ndiosí ndii:

—Xini yu'u te yivi' kaa' —ni kachi ra.

Te na ni ña jaan' ka'án ra, te ni kana nduchié.

75 Saḱan' te ni naka'an' Pedro ña xa ni ka'an Jesús xiin' ra ndii: “Ña kuní ka kana nduchié ndii, xa unḱ ta'an ichi' ni ka'an un' ña xini un'

yu'u", n̄i kach̄i a xiin' r̄a. T̄e kii' n̄i ket̄a r̄a ikan' ndii, n̄i xak̄u suchi' in̄i v̄a r̄a.

27

S̄o'ō n̄i x̄aā a kii' n̄i san̄akua'a t̄e yivi' Jesús nd̄a'a' Pilato

(Mr. 15:1; Lc. 23:1-2; Jn. 18:28-32)

¹ N̄i kitu' s̄o'ō, t̄e n̄i nak̄aya sak̄uu' sutu kuu' nuu' xiin' t̄e x̄ix̄a nuu' ñuu, t̄e n̄i nak̄ata r̄a kuento r̄a t̄e san̄akua'a r̄a Jesús nd̄a'a' t̄e romano t̄e ka'ni' ñ̄a'a' r̄a.

² Nd̄i'i jaan', t̄e n̄i sat̄iín ñ̄a'a' r̄a, t̄e n̄i nak̄a ñ̄a'a' r̄a, t̄e n̄i xa'an san̄akua'a ñ̄a'a' r̄a nd̄a'a' Poncio Pilato, t̄e xa'ndia chuun' nuu' ñu'u' jaan'.

Yo'ó ka'án a saq̄ n̄i x̄q'ni' xiin' mii' mii' Judas

³ Kii' n̄i x̄in̄i Judas, t̄e n̄i san̄akua'a ñ̄a'a' nd̄a'a' t̄e kuu' ka'nu', ñ̄a x̄a n̄i katun' t̄e jaan' Jesús t̄e kuv̄i a ndii, n̄i nat̄uvi' in̄i v̄a r̄a. T̄e n̄i san̄andiko' r̄a ok̄o ux̄i ta'an xu'un' plata jaan' nd̄a'a' sutu kuu' nuu' xiin' t̄e x̄ix̄a nuu' ñuu jaan'.

⁴ T̄e n̄i ka'an r̄a ndii:

—N̄i x̄aā i kuach̄i, sakan' ñ̄a n̄i san̄akua'a i iin t̄e k̄ōō' kuach̄i —n̄i kach̄i r̄a.

T̄e n̄i ka'an t̄e jaan' xiin' r̄a ndii:

—K̄ōō' kuenta kumi' ndu xa'a' ñ̄a jaan', kuach̄i mii' un' nduu' a —n̄i kach̄i r̄a.

⁵ Sakan' t̄e n̄i x̄at̄ia r̄a xu'un' jaan' t̄ix̄in yukun' ka'nu', t̄e kua'an r̄a, t̄e n̄i chu'un r̄a yo'o' sukun' r̄a, n̄i kat̄axko' xiin' mii' r̄a, t̄e n̄i xi'i r̄a.

⁶ T̄e sutu jaan' ndii, n̄i nak̄aya r̄a xu'un' jaan', t̄e n̄i ka'an r̄a ndii:

—Vä'a yoo a ña taan' e' xu'un' yo'o' tixin xatun' xu'un' yukun', sakan' ña xu'un' ña ni cha'vi' e' te ka'ni' e' iin te yivi' nduu' a —ni kachi ra.

⁷ Te ni nakata ra kuento ra, te xiin' xu'un' jaan' ni sata' ra ñu'u' mii' ni tava' te yivi' ñu'u' kixin', te kunduu a mii' ndiee ne kuaxi tuku xaan'.

⁸ Sakan' na kuii' ndee vitin nani' a ñu'u' ni'.

⁹ Sakan', te ni xinu ña ni ka'an Jeremias, te ni ka'an tiaku tu'un Ndiosí xta'an', kii' ni ka'an ra ndii:

Te ni nachi' ra oko uxí ta'an xu'un' plata,
ña nduu' ya'vi' kivi' ñuu a,
ña ni chindu'u' ne Israel,

¹⁰ te xiin' ña jaan' ni sata' ra ñu'u' te tava' ñu'u' kixin',

saa nii' ni ka'an chuun' xto'o e' xiin' i.
Ni kachi ra.

*So'o ni xaa a kii' ni iin Jesús nuu' Pilato
(Mr. 15:2-5; Lc. 23:3-5; Jn. 18:33-38)*

¹¹ Te kii' iin' Jesús nuu' te xa'ndia chuun' jaan', te ni ndatu'un' ña'a' ra ndii:

—¿Ñáá yo'ó nduu' rey nuu' ne judío? —ni kachi ra.

Te ni nakuiin a ndii:

—Uun, mii' un' ni ka'an sakan' —ni kachi a.

¹² Te kii' tiin' kuachi ña'a' sutu kuu' nuu' jaan' xiin' te xixa nuu' ñuu jaan' ndii, ni nakuiin xachi' a.

¹³ Sakan' te ni ka'an Pilato xiin' a ndii:

—¿Ñáá xini so'o un' sakuu' ña tiin' kuachi te kaa' yo'ó? —ni kachi ra.

¹⁴ Ndisu ndee iin yu'u' ni nakuiin xachi' Jesús xa'a' ña jaan', te ni nandaní va Pilato.

*So'o ni xaa a kij' ña xa yoo kuvi nduu' Jesús
(Mr. 15:6-20; Lc. 23:13-25; Jn. 18:38—19:16)*

15 Va'a, sakuu' ichi' kij' nasukú viko' jaan' ndii, xi saña' te xa'ndia chuun' jaan' iin te ñu'u' vi'e kaa naa xi xaá ra, te saña' ra ndee ka te kuni ne yivi'.

16 Te naá iin te xiní sakuu' ne yivi' vi'e kaa kij' sakan', te nani' Barrabás.

17 Te kij' ni nakaya kua'a' ne yivi' ikan', te ni ndatu'un' ña'a' Pilato ndii:

—¿Yoo kuni ndo' saña' i? ¿Ñáa Barrabás, uun ñáa Jesús, te ka'án ndo' nduu' Cristo? —ni kachi ra.

18 Ni ka'an ra sakan', kuachi ndii ni kundani ra ña ni sanakua'a ña'a' te jaan' xa'a' a ña ndasi' nuu' ra xini ña'a' ra kuiti'.

19 Te kij' ndu'u' Pilato mi' xa'nú ra kuachi ndii, ni ti'vi' ña' si'i ra kuento nda'a' ra, ka'án a' ndii: “Ch'i'ni xiin' mji' un' nuu' ña kuni saa ra xiin' te xachuun' ndaku ñaa'. Sakan' ña ni sando'o' va xani yu'u' ñuu ndi'e' ni xaa ra”, ni kachi a'.

20 Ndisu sutu kuu' nuu' jaan' xiin' te xixa nuu' ñuu ndii, ni chu'u' ra ne yivi' kua'a' jaan' te ka'an nia ña va'a ka na saña' ra Barrabás, te na ka'ni' ra Jesús.

21 Te ni ka'an ni tukuu Pilato xiin' nia ndii:

—¿Ndee te uvi' ta'an yo'o' kuni ndo' saña' i? —ni kachi ra.

Te ni ka'an nia ndii:

—Va'a ka Barrabás saña' un' —ni kachi nia.

22 Te ni ka'an Pilato xiin' nia ndii:

—¿Te ndee ña kuni ndo' saa i xiin' Jesús, te ka'án ndo' nduu' Cristo? —ni kachi ra.

Te iin ni nda'a' ni ka'an sakuu' nia ndii:

—Nuu' krusín kuxi un' ra —ni kachi nja.

²³ Te ni ka'an ni tukuu Pilato xiin' nja ndii:

—¿Ndichun? ¿Ndee ña nja'a ni xaa ra? —ni kachi ra.

Ndisu ni kuaa' ti'e' ka ne jaan' ka'an nja ndii:

—Nuu' krusín kuxi un' ra —ni kachi nja.

²⁴ Te ni xini Pilato ña küvi nama ra ña kuni ne yivi' kua'a' jaan', süu' jaan' ndii so'o ndiee' ka nasaá' nja, sakan' na kuii' ni xikan ra tikui, te ni natia ra nda'a' ra nuu' ne jaan' ka'an ra ndii:

—Köo' kuachi kumi' yu'u xa'a' ña küvi te xachuun' ndaku yo'o', ndo'ó kujti' nduu' ne kumi' kuachi —ni kachi ra.

²⁵ Te iin ni nda'a' ni ka'an sakuu' nja ndii:

—Ndu'u na kuiso kuachi xa'a' ña küvi ra, te na kuiso tu ña'a' si'e' ndu —ni kachi nja.

²⁶ Sakan' te ni saña' ra Barrabás, te ni ka'an chuun' ra ña suku' yo'o' te xiin' Jesús. Ndi'i jaan' te ni sanakua'a' ña'a' ra te kuxi ña'a' ra nuu' krusín.

²⁷ Sakan' te ni xan ndiaka te xiin' nda'a' xa'a' Pilato Jesús tixin vi'e' ka'nu', te ni nakaya sakuu' te xiin' ra saa xinunduu xiin' Jesús mii' iin' a jaan'.

²⁸ Sakan' te ni tava' ra toto a, te ni sakui'nú ña'a' ra iin toto kua'a' ndukun'.

²⁹ Te ni xa'a' ra iin corona yo'o' iñu', te ni chindu'u' ra a xini' a. Te ni chi'ni ra iin tun' yoo' nda'a' kua'a' a. Te ni xikuita xiti' ra nuu' a xandi'i' ra xiin' a ka'an ra ndii:

—Yoo va'a' yo'ó, te nduu' rey ne judío —ni kachi ra.

³⁰ Te kondia tias'i' ña'a' ra, te tu'un' ra tun' yoo' jaan' nda'a' a, te kutun' ra xini' a xiin' tun' jaan'.

31 Te kii' ndi'i ni kundi'i ra xiin' a ndii, ni xta'ni' ra toto kua'a jaan', te ni sanakui'nú ña'a' ra toto mii' a. Sakan' te kua'an ra xiin' a te kuxi ña'a' ra nuu' krusín.

Sọ'ọ ni xaa a kii' ni kuxi te xiin' Jesús nuu' krusín

(Mr. 15:21-32; Lc. 23:26-43; Jn. 19:17-27)

32 Kii' ni kíeē te xíin' kua'an ra xiin' Jesús ndii, ni nata'an' ra xiin' iin te ni kíeē ñuu Cirene, te nani' Simón, te ni tíin u'vi ra te jaan' ña kon'i' ra krusín Jesús ku'un ra.

33 Te ni xaa ra iin xaan' mii' nani' a Gólgota, te kivi' jaan' kuni kachi a iki' xíni' te ni xi'i.

34 Te ikan' ni xika ra sako'o' ña'a' ra vino, te saká xiin' iin nuu' suxa uva. Ndisu kii' ni xito yu'u' a ra' ndii, ni xíin a ko'ọ a ra'.

35 Te kii' ndi'i ni kuxi ña'a' ra nuu' krusín jaan' ndii, ni katin ra toto a te kun'i ra yoo nda'a' ndoo i'in a. Sakan' te xinu ña ni ka'an te ni ka'an tiakú tu'un Ndiosí kii' ni ka'an ra ndii: “Ni katin te yivi' toto i, te ni nata'vi' ra a”, ni kachi ra.

36 Sakan' te ni xikundieē te xíin' ikan' xito' ña'a' ra.

37 Te ni ke'i ra iin tu'un' yu'u' nuu' iin vitu', te ni chindu'u' ra a xíni' krusín jaan' xa'a' ña ni tíin kuachi ña'a' ra ka'an a ndii: “Te yo'ọ' nduu' Jesús, te nduu' rey ne judío”, kachi a.

38 Te kii' sakan' ndii, ni kuxi tu ra tata'vi' xíin' a iin te kui'na' nuu' iin krusín. Iin ra nda'a' ku'a'a a, te inga ra nda'a' it'in a.

39 Te ne xka'ndiá ikan' ndii, ni xandi'i nja xiin' a seko' nja xíni' nja

40 ka'an nja ndii:

—Jan', yo'ó, te ka'án ña tanj un' yukun' ka'nu' e', te nakani un' tuku a kivi' ña unj ndii, sakakú xiin' mii' un'. Te naa' si'e Ndiosí xna'a nduu' un' ndii, kuan nuu un' nuu' krusín ñaa' —ni kachi ña.

⁴¹ Te nii' sakan' ni xandi'i tu sutu kuu' nuu', xiin' te sania'á tu'un ndei' Ndiosí, xiin' te fariseo, xiin' te xixa nuu' ñuu xiin' a ka'án ra ndii:

⁴² —Inga ne yivi' ni sakakú ra, te küvi sakakú xiin' mii' mii' ra. Naa' rey yoo' e', ne Israel, xna'a nduu' ra ndii, na nuu ki'i' ra nuu' krusín vitin, te kandixa' ña'a' e'.

⁴³ Inj ra xini ra Ndiosí. Na sakakú ña'a' a vitin naa' ndixa kundani ña'a' a, sakan' ña ni ka'an ra ndii: “Si'e Ndiosí nduu' i”, ni kachi ra —ni kachi sakuu' te jaan'.

⁴⁴ Te ni xandi'i tu uvi saa' te kui'na', te ndondia nuu' krusín jaan', xiin' a.

So'o ni xaa a kij' ni xi'i Jesús nuu' krusín

(Mr. 15:33-41; Lc. 23:44-49; Jn. 19:28-30)

⁴⁵ Te kij' ni xaa iin ke'in' ndii, ni kuu iin yavi kanii' iin yivi' ndee ni xa'an' ndiko' a kaa unj xakuua'.

⁴⁶ Te kuyatin' kaa unj jaan' ni ka'an ti'e' Jesús ndii:

—Elí, Elí, ¿lama sabactani? —ni kachi a. Ña jaan' kuni kachi a ndii: Ndiosí mii' i, Ndiosí mii' i, ¿ndichun na ni nakoo un' yu'u?

⁴⁷ Te ni ka'an xiin' ta'an' sava ne ita' ikan' kij' ni xini so'o ña ni ka'an a ña jaan' ndii:

—Elías kana' te kaa' —ni kachi ña.

⁴⁸ Xa ka'án e', te ni ndava iin te iin' ikan', te ni ki'in ra iin pachi, te ni se'vi ra a vino iya'. Te

n̄i s̄at̄iín r̄a a nuu' iin tun' yoo', te n̄i kaṭani r̄a a nuu' Jesús te ko'ō a ra'.

49 Ndisu s̄ava ne yivi' jaan' n̄i ka'an xiin' ra ndii:

—Ndiatu' un', te kuni e' naa' kixin Elías te s̄akakú ña'a' r̄a —n̄i kachi ña.

50 Te Jesús ndii, tuku n̄i n̄i nde'i ti'e' a, te n̄i ket̄a nimá a.

51 Sakan' te, toto ña ta'nu' i'nu tixin yukun' ka'nu' ndii, n̄i ndata' a. N̄i xa'a' a ndee ndien̄u, te n̄i kiee nuu' a ninu. Te n̄i taan iin yivi', te n̄i ndata' tu kava'.

52 Te n̄i nunia' tu yavi ndii, te kua'a' va ñu'u' nde'i, ne nduu' kuenta Ndiosí, ne n̄i xi'i ndii, n̄i nat̄iaku ña.

53 Te ne n̄i nat̄iaku jaan' ndii, n̄i kiee ña yavi jaan' ndee kij' n̄i nat̄iaku Jesús, te n̄i ko'ni ña ñuu' Jerusalén, ña su'un, te n̄i xini ña'a' kua'a' ne yivi'.

54 Te kij' n̄i xini te xiin' kuu' nuu' xiin' te ita' xiin' r̄a xito' r̄a Jesús ña n̄i taan' xiin' s̄akuu' ña n̄i xka'ndia ikan' ndii, n̄i yi'vi xava'a r̄a ka'an r̄a ndii:

—Ndixa xna'a' nduu' a ndii, si'e Ndiosí n̄i nduu' te ka'a' —n̄i kachi r̄a.

55 Te n̄i ita kua'a' ña'a' ndee ndoso' jaan' xito' ña ña yoo jaan'. Ne jaan' ndii, n̄i ndikun ña Jesús, n̄i kixin ña ndee ñu'u' Galilea xika' nuu' ña nuu' a.

56 Te tein ne jaan' n̄i ka'ni María Magdalena, xiin' María si'i' Jacobo xiin' ñani r̄a José, xiin' si'i' si'e iin te nani' Zebedeo.

*So'o ni xaa a kij' ni ndiee ñu'u' nde'i Jesús
(Mr. 15:42-47; Lc. 23:50-56; Jn. 19:38-42)*

⁵⁷ Te xakuaa' nuu' kij' sakan' ndii, ni xaa jin te vika', te ni kjeë ñuu Arimatea, te nani' José. Te ni nduu tu te jaan' te ndikún ichi' Jesús.

⁵⁸ Sakan' na ni xa'an ra nuu' Pilato, te ni xikan ra ñu'u' nde'i Jesús. Sakan' te ni ka'an chuun' Pilato ña taxí te xíin' ñu'u' nde'i a jaan' nda'a José.

⁵⁹ Te kij' ndi'i ni sanuu' ra a ndii, ni tisuku' ra a jin toto yaa ndiká.

⁶⁰ Te ni xa'an chinaá ra a tixin yavi ndii, ña ni xatia ra toko' kava'. Ña jaan' ndii, yavi xaa' ña sakan' ni xa'a ra nduu' a. Te ni satuvi' ra jin yuu' chie, te ni ndasi ra yu'u' yavi jaan'. Sakan' te ni keta ra kua'an ra.

⁶¹ Te yatín jaan' ndu'u' María Magdalena xiin' inga ka María xto'ni' nia yavi jaan'.

Xito' te xíin' yavi ndii mii' ni naa ñu'u' nde'i Jesús

⁶² Te inga kivi', kij' ni xka'ndia kivi' ña sakoo' tu'va xiin' mii' nia xa'a' kivi' sábado, ña xinandiee' nia jaan' ndii, ni nakaya sakuu' sutu kuu' nuu' xiin' te fariseo nuu' Pilato.

⁶³ Te ni ka'an ra ndii:

—Táku'e, naka'an' ndu ña ni ka'an te jaan', te ni xiní xa'an' ne yivi', kij' ni tiaku ra ndii: “Kivi' ña uní, te natíaku tukuu í”, ni kachi ra.

⁶⁴ Xa'a' a jaan' na kuii' tjanu' un' te xíin' te na koto va'a ra yavi ndii jaan' ndee kivi' ña uní. Saa' jin kij' ku'un te ndikún ichi' ra ñuu te sakui'na' ra ñu'u' nde'i jaan', te ka'an ra xiin' ne yivi' ndii: “Ni natíaku ra tein ne ni xi'i.” Naa' saa ra sakan'

ndii, iin tun vixi ndiaa' ka kunduu a te sakan' ña nuu' —ni kachi ra xiin' Pilato.

⁶⁵ Te ni ka'an Pilato xiin' ra ndii:

—Ñaa' naka ndo' iin ti'vi te xiin' te ku'un koto ndo' yavi jaan' saa va'a ka tuu mii' ndo' —ni kachi ra.

⁶⁶ Te ni kiae ra kua'an ra, te ni xaa ra ikan', te ni chindu'u' ra iin tuni xata' yuu' ña ndasi yu'u' yavi jaan'. Sakan' te ni nakoo ra te xiin' jaan' te koto ra a.

28

So'o ni xaa a kii' ni natiaku Jesús
(Mr. 16:1-8; Lc. 24:1-12; Jn. 20:1-10)

¹ Kii' ni xka'ndia kivi' sábadó, ña xinandiee' ne yivi' ndii, ña'a va kivi' nuu' xa'a' ximana, te ni xa'an María Magdalena xiin' inga ka María yavi ndii mii' naá ñu'u' nde'i Jesús.

² Te ndiee' va ni kanda, sakan' ña ni nuu iin ángele, ña xika' nuu' nuu' xto'o e' Ndiosí, ndivi', te ni xaa a yavi ndii jaan', te ni satuvi' a yuu' ña ndasi yi'e' jaan', te ni xikundu'u' a xata' yuu' jaan'.

³ Yi'é a ndee naa ñu'u' savi', te toto a ndii, yaa kachi' vi' a.

⁴ Te xa'a' a ña ni yi'vi va te xiin' ni xaa ángele jaan' ndii, kisi' vi' ña'a' a ndee ni kuniaa' xachi' ra.

⁵ Ikan' te ni ka'an ángele xiin' ña'a' jaan' ndii:

—Kuän yi'vi ndo', xiní i ña Jesús, ña ni xi'i nuu' krusín, nanduku' ndo'.

6 Kōo' ka ñu'u' nde'j a naá yo'o', sakan' ña xa ni nañiakū a saa nii' ni ka'an a. Nia'a ndo' te kuni ndo' mii' ni naa a.

7 Te vitin ndii, kua'an ki'j' ndo' te ka'an ndo' xiin' te nda'a' xa'a' a ña xa ni nañiakū a. Te xi'na mii' a ni'i' ichi' nuu' ndo' kua'an a ñu'u' Galilea, ikan' kuni ña'a' ndo'. Ña kaa' nduu' ña ka'an j xiin' ndo' —ni kachi ángele xiin' ña.

8 Sakan' te yachi va ni kiee ne jaan' yavi jaan' kua'an ña. Yi'vi ña, te va'a tu kuni ña. Taxta'an' ña te ka'an ña ña jaan' xiin' te nda'a' xa'a' a.

9 Xa sakan' ni, te ni nata'an' Jesús xiin' ña, te ni ka'an a ndii:

—Na koq na ña manj' xiin' ndo' —ni kachi a.

Te ni kuyatın ña mii' iin' a, te ni xikuita xiti' ña nuu' a, te ni numj ña xa'a' a tiin' ka'nu' ña'a' ña.

10 Sakan' te ni ka'an a xiin' ña ndii:

—Kuän yi'vi ndo'. Kua'an ndo' te ka'an ndo' xiin' ñan j na ku'un ra ñu'u' Galilea, te ikan' kuni ra yu'u —ni kachi a.

Ña yo'o' nduu' tun vixi ña ni ka'an te xiin'

11 Te kij' kua'an ña'a' jaan' ndii, kua'an tu sava te xiin' jaan' ñuu, te ni ka'an ra xiin' sutu kuu' nuu' sakuu' ña ni yoo jaan'.

12 Te ni nakaya sutu jaan' xiin' te xixa nuu' ñuu jaan', te ni nakata ra kuento ra. Ndi'j jaan' te ni taxj ra kua'a' xu'un' nda'a' te xiin' jaan',

13 te ka'an ra ndii:

—Ka'an ndo' ndii: “Kij' kixin ndu ndiee' ndu ñuu, te ni kixin te ndikun ichi' ra, te ni xakui'na' ra ñu'u' nde'j jaan'”, kachi ndo'.

14 Te naa' kunj Pilato kuento xa'a' ña kaa' ndii, ndu'u sakandixa' ña'a' te koo' a saa ra xiin' ndo' —ni kachi ra xiin' te xiin' jaan'.

15 Te ni ki'in te xiin' jaan' xu'un', te ni xaa ra saa ni ka'an sutu jaan' xiin' ra, te ni kiku kuento jaan' tein ne ta'an' e', ne judío, ndee kivi' vitin.

Ka'an chuun' Jesús xiin' te nda'a' xa'a' a ña ka'an ndoso' ra tu'un a

(Mr. 16:14-18; Lc. 24:36-49; Jn. 20:19-23)

16 Te uxj jin te nda'a' xa'a' a jaan' ndii, ni kiee ra kua'an ra xiki' ña kandu'u' ñu'u' Galilea mii' ni ka'an chuun' Jesús xiin' ra.

17 Te kiji' ni xini ña'a' ra ndii, ni xaka'nu' ña'a' ra. Ndisu sava ra ni kandixa' va'a.

18 Te ni kuyatin Jesús nuu' ra ka'an a xiin' ra ndii:

—Nda'a' yu'u ni taxi Ndiosí sakuu' ña ndiee', te ka'ndia chuun' i ndivi' xiin' jin yivi'.

19 Xa'a' a jaan' na kuii' kua'an ndo', te sania'á ndo' sakuu' ne yivi' jin yivi' te kundikun nia ichi' i. Te sakuchi' ña'a' ndo' xiin' ña ndiee' yuva' e' Ndiosí, xiin' ña ndiee' si'e a, xiin' ña ndiee' Espíritu Santo.

20 Te sania'á tu ña'a' ndo' ña na saxinú nia sakuu' ña ni ka'an chuun' i xiin' ndo' kaa'. Te yu'u ndii, koo i xiin' ndo' ndee ndi'i' ni kivi' ndee ku'un ndiko' jin yivi' —ni kachi a. Sakan' na kunduu a.

**El Nuevo Testamento en el Mixteco de
Ayutla**
**Mixtec, Ayutla: El Nuevo Testamento en el Mixteco
de Ayutla New Testament**

copyright © 2016 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Ayutla Mixtec

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-16

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 18 Apr 2025 from source
files dated 29 Jan 2022

7e4f3497-fb83-5234-ac91-e00e1d534904